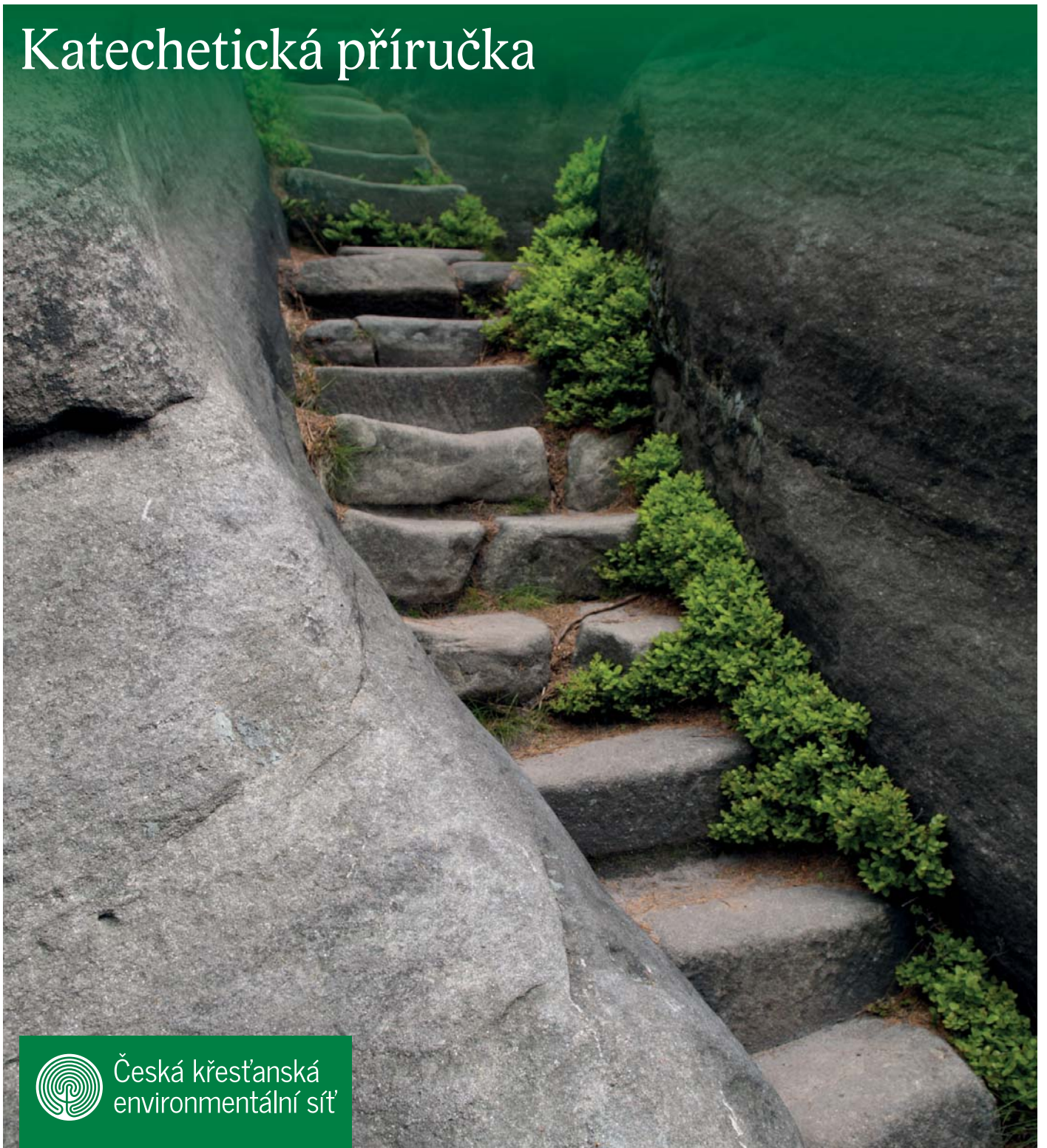

PŘÍRODA JE BOŽÍ DAR

Dorothea
Loosli-Amstutz

Katechetická příručka

Česká křesťanská
environmentální síť

ČESKÁ KŘEŠŤANSKÁ ENVIRONMENTÁLNÍ SÍŤ

Občanské sdružení Česká křesťanská environmentální síť (ČKES) vzniklo v roce 2010 s cílem umožnit církvím v ČR, křesťanským environmentálním organizacím i jednotlivcům sdílet a poskytovat informace a zkušenosti z oblasti ochrany životního prostředí, zabývat se ochranou životního prostředí a podporovat péči o Boží stvoření.

ČKES chce napomáhat rozvoji environmentálních programů a projektů v církvích a církevních organizacích a současně respektovat šířku rozdílných církevních tradic, z nichž každá svým osobitým způsobem a všechny společně usilují na základě biblických, teologických a duchovních východisek o hledání a uplatňování principů trvalé udržitelnosti s ohledem na bližní, s ohledem na život příštích generací a s ohledem na život celého Božího stvoření.

ČKES se plně odkazuje na Evropskou křesťanskou environmentální síť (ECEN) <http://www.ecen.org/>. Členy ČKES jsou církve (resp. jednotlivci zastupující jednotlivé členské církve), zástupci křesťanských environmentálních organizací, farnosti, sbory a další sympatizující osoby.

Nejjednodušší možností, jak začít spolupracovat s ČKES, je přihlášení do emailové konference ČKES, která slouží jako primární informační kanál o křesťansko-environmentálních akcích. Více informací o konferenci i ČKES lze najít na internetové adrese <http://ckes.cz/>.

ČKES doporučuje se na lokální úrovni zapojit do činnosti svých členských organizací:

- *A Rocha* – <http://www.arocha.cz/>
- *Centrum ekologického výzkumu a výchovy ve Svatém Janu pod Skalou (Ekocentrum Kavyl)* – <http://www.ekocentrum.eu/>
- *Ekologická sekce České křesťanské akademie* – <http://www.krestanskaakademie.cz/detail.php?id=20>
- *Ekumenická akademie Praha* – <http://www.ekumakad.cz/>
- *Poradní odbor pro otázky životního prostředí při SR ČCE* – <http://pozp.evangelnet.cz/>
- *Pravoslavná akademie Vilémov* – <http://www.orthodoxa.cz/>
- *SEM Slunečnice* – <http://www.semcr.cz/organizacni-jednotky/sem-slunecnice.html>

PŘÍRODA JE BOŽÍ DAR

Dorothea
Loosli-Amstutz

Katechetická příručka

Česká křesťanská
environmentální síť

Kokonín 2014

Předmluva k českému vydání

„Co je člověk, že na něho myslíš, co je smrtelník, že se o něho staráš?“ (Ž 144,3) Už starozákonní žalmista se takto ptal a snažil se pochopit sebe sama. Historie biblického člověka je historií snahy porozumět Bohu i sobě samému. Člověk je tvorem plným paradoxů. Žije na této planetě a zároveň hledí jinam, do nekonečna, k Bohu. Žije v přírodě a zároveň si vytváří kulturu, něco co je často s přírodou v příkrém rozporu. Je tvorem majícím rozum, ale chová se opravdu rozumně? Tak se ptal už inspirovaný autor a mnohdy došel k velmi sebekritickým závěrům. Už v prvních kapitolách Bible, v Genezi, Bůh lituje, že člověka stvořil, protože „všechny jeho skutky jsou zlé“ (Gn 6,5-6). V Jeremiášovi čteme lamentaci nad zemí: „Jak dlouho bude ještě země truchlit a bylina schnout na všech polích? Pro zlobu těch, kdo na ní bydlí, jsou vyhlazována zvířata i ptactvo. (...) Zpustošená je celá země a není nikdo, kdo by si to bral k srdci“ (Jr 12,4a.11b). Dnes, po mnoha staletích, tváří v tvář ekologickým problémům můžeme docházet k podobným závěrům. Co naše přítomnost tady na Zemi vůbec přináší dobrého? Není existence našeho druhu na Zemi jen zkázou a zpusťšením nesmírné biodiverzity Božího stvoření? Nejsme tady tak trochu navíc a zbyteční...?

Ani v současné době vyspělé techniky a vědy se nezdá, že bychom sami sobě více rozuměli. Spíše naopak, naše psychika jako by nestihala technologii, která nás stále více pohlcuje a vzdaluje nás sobě samým i přírodě, přirozenému životnímu prostředí. Po více než půlstoletí environmentalistického myšlení musíme uznat, že problémy jsou stále vážnější a zamotanější. Aniž bychom přehlíželi nesporné pokroky na tomto poli, přece jen se zdá, že jsme moc nepokročili. Žijeme ve světě totálně ovládaném ekonomikou peněz, v systému, jehož bohem je růst, zisk, peníze... a moc. Zatímco se ochránci přírody někde radují z jedné zachráněné velryby či uhájeného kousku lesa, desítky velryb jsou na jiném místě v tu samou chvíli zavražděny a tisíce hektarů lesů vymýceno. Učíme se radovat z malých úspěchů, ale zachrání to Zemi? Neděláme si jen iluze, marné naděje na to, že lidstvo přece jen jednou zmoudří? A zatím developéři a nejrůznější byznysmeni bez skrupulí a bez jakýchkoli morálních zábran neustávají ve své chladně vy kalkulované snaze proměnit všechno okolo nás v peníze. A my, hloupí voliči, jim pak hodíme do urny hlas, když nám naslibují nějaké naprosto směšné výhody, které pak stejně nesplní.

Zdá se, že naše demokracie je v koncích. Nemůže tu fungovat svobodný systém, když lidé nejsou schopni svou svobodu chápat a používat, ne-

umějí rozlišovat dobré od zlého. Nemůže dlouho vydržet takový systém, ve kterém všechno, celý reálný svět, je ohodnoceno pouze nereálnými, virtuálními penězi, systém, v němž se žije stále více na dluh, kde se vybírá nevratná půjčka od budoucích generací. Jsou tací, kteří demagogicky a naprosto cynicky prohlašují volný trh za jediné řešení. Volný trh, který nakonec prodá i člověka, toho slabšího, méně schopného či méně nadaného. Prodá a zotročí všechno, co se nemůže nebo neumí bránit: vodu, hory, zemi, stromy, zvířata, přírodu... Demokracie bez morálky je velice, velice nebezpečný systém. Nemorální většina nemůže a neumí volit dobro, protože neví, kde je. Nemorální většina si dříve nebo později zvolí totalitu, vůdce či stranu, která to za ni vyřeší. Absence etiky a morálky, neschopnost správně přisuzovat našim činům kladná či záporná znaménka, to je to největší, troufám si říci jediné zlo, které nám hrozí.

Jedinou nadějí na změnu a jediným skutečným úkolem, jenž před námi stojí, je objevit a vychovat v sobě morálku, poznat zákony dobra a zla a volit dobro. Naučit nové generace rozhodovat se ve prospěch života, lásky, spravedlnosti. Jakákoli snaha, která k tomu přispěje, nám dává naději. Tím spíše, když inspiraci a světlo hledáme v onom zdroji věčném, který se nikdy nevyčerpá ani nezakalí: v Božím slově. Bible je mimo jiné i historií Boží trpělivosti s člověkem. Bůh se neustále smilovává a dává novou šanci a budoucnost. Vzpomeňme jen na otevřený závěr jemně humorné a zároveň hluboké knihy Jonáš, kde Hospodin prorokovi odpovídá: „A mně by nemělo být líto Ninive, toho velikého města, v němž je více než sto dvacet tisíc lidí, kteří nedovedou rozeznat pravici od levice, a v němž je i tolik dobytka?“ (Jon 4,11) Nakonec z čiré lásky vstupuje sám, v osobě Ježíše Krista, do marasmu lidské bídě, poznává ji na vlastní kůži a proměňuje ji skrze svou smrt a zmrtvýchvstání v Život. Ten, „skrze něhož a pro něhož je všechno stvořeno“ (Kol 1,16), se stává jedním z nás. Žádné větší znamení své lásky a přízně, žádnou větší šanci už člověku dát nemůže. Vše už záleží jen na nás. Kéž také tato publikace otvírá mladým lidem oči, učí je oběti a altruismu, učí je rozlišovat dobro od zla a přispěje tak k hluboké morální proměně člověka z bezohledného sobeckého chamtivce v ušlechtilou bytost milující Stvořitele a všechno jeho stvoření.

P. RNDr. Matúš Kocian, Ph.D.
římskokatolický kněz

Předmluva ke švýcarskému originálu

Knížka Příroda je Boží dar přichází na pomoc učitelům náboženství, etiky i všem dalším pedagogům a vychovatelům se srdcem otevřeným Pánu Bohu a vnímavým k přírodě. Ukazuje, jak v každodenním životě rozvíjet v dětech a mladých zodpovědný přístup k životnímu prostředí, jak propojovat výklad Bible s úctou ke světu kolem nás.

Autoři Bible pochopitelně nevnímali ekologii pohledem dnešního člověka. Bible je ale živým slovem, které promlouvá i k nám, do současné situace, a péče o budoucnost naší planety patří k základním povinnostem lidstva.

Bibli nejde v první řadě o technickou otázku JAK, ale PROČ? Biblické texty jsou poselstvím, vykládajícím smysl věcí, úlohu a postavení člověka ve světě. „Pánem tvorstva“ se člověk stal kvůli nesprávnému pochopení jeho role. Mnohem příhodnější označení zní: „správce“ či „hospodář“ (Gen 2,15).

O stvoření pojednávají vedle starozákonních textů také spisy novozákonní. Když Ježíš hovoří v podoběnství o marnotratném synu (Lk 15, 11-32) o otázce dědictví, nacházíme v tom důvod, proč se dnes zabývat naším přírodním dědictvím. Dědictví nám umožňuje žít a vedle majetku, zanechaného našimi rodiči, k němu patří i životní

prostředí. V zásadě se jedná o otázku, zdali je nám zapotřebí nějakého obrácení. Oba synové totiž zauímají své postoje s jasným odůvodněním; stěží tedy může být nějaké podoběnství aktuálnější.

Struktura příručky

Uspořádání této knížky odpovídá biblickému kánonu. Každá kapitola začíná citátem ze Starého či Nového Zákona a otevírá ekologické téma, související s přečteným biblickým textem. Následuje popis možného průběhu vyučovací hodiny, zakončený poukázáním na ekologické souvislosti. U každé lekce najdete doporučení, pro kterou věkovou skupinu je dané téma připraveno, přičemž autoři byli vedeni snahou o co nejpestřejší paletu pedagogických postupů – od klasické frontální výuky přes aktivní zapojení žáků do poznávacího procesu až po hru.

Kapitulu zakončují návrhy na další činnosti, zdroje inspirace či internetové odkazy.

Propojením biblických textů s aktuální problematikou životního prostředí se stává soubor Příroda je Boží dar praktickým a užitečným pomocníkem.

PENTATEUCH

Starozákonní teologové se dnes shodují na tom, že konečná podoba *Pěti knih Mojžíšových* – *Pentateuchu* – je výsledkem velmi dlouhého procesu. Příklánějí se k tomu, že jako prameny sloužily čtyři různé zdroje a že konečné znění, postavené na těchto zdrojích a následně ještě doplněné, muselo vzniknout v době po exilu. Nevylučují však ani starší zpracování.

Prvních pět knih Bible – *Genesis*, *Exodus*, *Leviticus*, *Numeri* a *Deuteronomium* – se shoduje s židovskou Tórou. Jejich děj sahá od příběhu stvoření přes zprávy o narušení lidských vztahů a pádu člověka, vyprávění o praotcích Izraele, cestě do Egypta i bloudivosti pouští až po předání Desatera. Boží zaslíbení praotcům je završeno svazkem na hoře Sinaj a představuje jádro celého souboru. Prostřednictvím tohoto svazku se lid Izraele stává lidem Božím, skrze něhož Bůh působí.

Počátky

Pravděpodobně nejvlivnější biblické pasáže o vztahu křesťanství k okolnímu světu se objevují v prvních třech kapitolách knihy *Genesis*. V učení církve je jim přikládána náležitě velká váha. V zásadě lze říci, že nejen zmíněné tři kapitoly, ale všech jedenáct úvodních kapitol knihy *Genesis* tvoří jednotný celek popisující počátky lidské existence. O člověku se zde hovoří jako o společenské bytosti vázané na rodinu, přírodu a práci. Dějiny lidstva jsou ve svých počátcích naznačeny pozhledem k růstu (*Gen 1,22.28; 8,17*), jsou ovlivňovány velkými přírodními katastrofami (Potopa světa, *Gen 6-8*) a rozdělením lidstva do různých národů (*Gen 10-11*), jímž začínají politické dějiny.

Bůh stvořil svět a shledal jej dobrým (*Gen 1-2*), stejně tak jej však může zase zničit (*Gen 6-9*). V pocitu této hrozby pro všechno živé je vyjádřena skutečnost, že si Bůh ponechává vládu nad stvořením, že je i nadále činný. Stvoření je spjato s následným opatrováním. Hned na počátku svěruje Stvořitel člověku péči o svět (*Gen 1,28-29; 3,23*). V žádném případě se nejedná o svolení ničit životní prostor – to je pro biblické autory naprosto absurdní možnost. „Panování“ (*Gen 1,28*) musíme proto chápat ve spojení s „obděláváním“ a „střežením“ (*Gen 2,15*). Rozhodující je odpovědnost člověka za péči o to, co mu bylo svěřeno. Hned jak je pověřen „vládou“ nad zemí (*Gen 1,28n.*), následuje omezení jeho práva zasahovat do stvoření: maso se nestává součástí jeho obživy. Případnému konfliktu mezi člověkem a zvířetem předchází rozdělení stravy. Člověk se má živit rostlinami a plody se semeny, zvířatům náleží zelené byliny. A Bůh viděl, že to je dobré.

Podle biblických textů je člověk mnohem podstatnější součástí stvoření, než jak jej chápe křesťanská tradice. Tak například právě zvířata stojí člověku velmi blízko. Stejně jako člověk i zvíře byla stvořena ze Země (*Gen 2,7 a 19*) a oživena Božím dechem. Člověk ji nezabíjí ani nejí, svolení ke konzumaci masa přichází teprve po povodni (*Gen 9,2-4*). Pak už Bůh o stvoření neříká, že je dobré, ale i když hodnotí lidské počínání jako zlé, nedopouští již nikdy zhoubu ničeho živého (*Gen 8,21-22*).

První lidský pár přivedla do nesnází a k nepřátelství s hadem zvědavost a neposlušnost. Zvědavost či zvědavost může přitom sloužit i k dobru – věda a technika pomáhá člověku překonat mnoho překážek. Na druhou stranu ovšem přináší také problémy, neboť lidstvo dnes disponuje prostředky, jimiž může zničit celou planetu. Zvědavost a touha po objevování vystupňovaly lidskou moc do téměř nepředstavitelných rozměrů. A takto dnes, stejně jako v biblických dobách, stojíme před volbou mezi dobrem a zlem. Na rozdíl od starozákonních časů však mají mnohá naše rozhodnutí

dosah, který zdaleka přesahuje jednotlivce a může veškeré stvoření zpochybnit. Čím větší vliv lidské možnosti mají, tím vyšší by měly být i nároky na etické aspekty rozhodování.

Voda, zdroj života

Lidé mají svobodnou volbu – plnit Boží přikázání, nebo jít vlastní cestou. Dějiny lidstva jsou dějinami konfliktů právě tohoto rozhodování: orientovat se podle Boží vůle, či se od ní distancovat. Poslušnost Božích přikázání vždy vede k záchraně člověka, k nalezení vody a potravy. Život v Palestině není snadný. Egyptské rány ličí ohrožení, jakým byl tehdejší člověk vystaven, přičemž právě otrávenou vodu, kobyly, epidemii, neúrodu či hladomor přímo připisují Boží vůli.

Osud společnosti je přímo vázán na životní prostředí. Abraham a Lot se rozejdou, protože se na omezeném prostoru tísní příliš mnoho lidí a dobytka, pastýři se dohadují kvůli území pro svá stáda (*Gen 13,6nn*).

Nápadně často se středem pozornosti stává zdroj vody. Přítomnost pramene a přístup k pitné vodě určují, zdali kmen či pokolení může na daném místě setrvat a přežít. Bůh zachraňuje odvážnou Hagar a Izmaele tím, že je dovede ke studni (*Gen 21,17nn.*), Abraham uzavírá smlouvu o studni s Abimelelem (*Gen 21,25-31*), Pelištejci zasypávají studny prachem, aby vyhnali Izáka a další spory o studně následují (*Gen 26,12nn.*). Mojžíš pomáhá dcerám midjánského kněze ve sporu s pastýři o přístup ke studni (*Ex 2,15nn.*) a o vodu se postará i později – úderem hole o skálu (*Ex 17,1-7; Nu 20,1-11*). Voda je zdrojem a symbolem života. Nejen v biblických dobách, ale i dnes dochází v územích s omezeným přístupem k vodě ke konfliktům mezi lidmi, regiony a státy. Vyčerpáváním a znečišťováním zásob pitné vody, stavěním přehrad a zavlažovacích systémů jsou ohrožovány celé ekosystémy a lidé žijící na jejich území.

Noe a jeho příběh působivě ukazují, jak Bůh Stvořitel myslí na všechna stvoření. Uzavírá smlouvu s Noem, jeho syny a dalším potomstvem, „i s každým živým tvorem, který je s vámi, s ptactvem, s dobytkem i s veškerou zemskou zvěří...“ (*Gen 9,10*) a zpečetuje ji duhou na znamení smlouvy mezi Ním a zemí!

O člověku jako součásti stvoření se hovoří i v dalších textech *Pentateuchu*. Ustanovení sabatu či milostivého léta (*Lev 25,1-7; Dt 15; Lev 25,8-22; Ex 23, 10-2*) se týkají lidí i zvířat. V příběhu o Bileámovi a jeho oslici (*Nu 22,22-35*) se ukazuje moudrost čtyřnohého tvora, který lépe dodržuje Boží pokyny než Bileám, ačkoli byl větší. Člověk je stvořený stejně jako jiní tvorové a stejně jako oni je závislý na Boží přízni.

Být stvořen k Božímu obrazu není nějakým vyznamenáním, ale závazkem k zodpovědnosti.

Člověk je jako jediná bytost schopen jednat vědomě a samostatně. Jen tak může dostat úkolu: Obdělávej a střež! Díky svým schopnostem je člověk prostředníkem Boží vůle na zemi.

Následující příklady biblické výchovy se proto zabývají především přírodním bohatstvím a způsobem, jak s ním nakládáme. Jaký způsob pěstování potravin je považován za hospodárné obdělávání půdy, jak můžeme zachovat přírodní zdroje a jak můžeme dnešní metody zemědělství ovlivnit?

Hřích a pád

Hřích lze v otázce vztahu člověka k jeho okolnímu světu definovat následujícími slovy: jde o oddělení člověka od Boha, od druhých lidí i od celého stvoření. Hřích je vědomé popření pravdy a Boha a projevuje se špatným jednáním vůči bližním, přírodě i Bohu.

Není teď podstatné, zdali takzvaný „pád“ skutečně představuje počátek „dědičného hříchu“, jak to různými způsoby pojímá křesťanská tradice. Důležité je, že hřích poškozuje nejen jednotlivce, nýbrž celé stvoření (srov. Řím 8,21n.)

Judaismus přikládá příběhu o zahradě Eden a o vyhnání Adama s Evou mnohem menší váhu než křesťanství. Souvislost mezi Adamovou vzpourou a životem dalších lidských pokolení pojímá

jako logickou řadu následků tohoto jednání (prokletí lidstva, vyhnání z ráje, porodní bolesti, namáhavá polní práce, smrtelnost a prokletí země). Tyto příběhy popisují svět takový, jaký je, na duchovní život člověka ale vliv nemají.

Aktuální otázka však zní, zdali ve starozákonní souvislosti není skutečným pádem do hříchu vražda Ábela (*Gen 4*). Autor úvodního biblického spisu totiž líčí hřích především jako čin násilí („chamas“, *Gen 6,11-13*) a pro ekologickou interpretaci Bible je toto chápání hříchu důležité. Pokud tedy vedle neposlušnosti vůči Bohu spadá pod definici hříchu také násilí, zahrnuje celostní pochopení biblického řádu věcí nejen sociální, ale i ekologickou oblast.

Špinavá voda – čistá voda

Základní myšlenka

V Knihaích Mojžíšových se nápadně často ocitá v centru zájmu téma voda (*Gen 13,6nn.; 21,17nn.; 21,25-31; 26,12nn.; Ex 2,15nn.; 17,1-7; Nu 20,1-11*). Stejně jako v biblických dobách i v současnosti představuje voda zdroj a symbol života. Nerozvážné plýtvání a znečišťování ohrožuje zásoby pitné vody stále rostoucí měrou. Již dnes nemá kolem 18% lidstva čistou pitnou vodu. V důsledku nejrůznější lidské činnosti – od osobní hygieny až po provoz továren – vzniká odpadní voda, tedy znečištěná voda se změněnými vlastnostmi či složením, jinak zvaná splašky. Splašky se svádí do kanalizace a následně do čističky odpadních vod.

Pozitivnější význam má pojem „spodní voda“. Označuje srážkovou vodu, která před desetiletími prosákla pod zem a nahromadila se na nepropustném podloží. Během svého putování půdou se voda filtruje a stává se z ní ideální pitná voda, protože je obvykle hygienicky nezávadná, bez pachuti či zápachu, čirá, průhledná a chladná.

Spodní vodu ohrožuje především rostoucí výstavba budov a silnic. Srážky, které dopadnou na střechy a asfaltové plochy se nemohou vsáknout do půdy a rychle odtékají řekami z krajiny. Za posledních 50 let byla v České republice zastavěna plocha odpovídající velikosti Zlínského kraje.

Následující pokus napodobuje fyzikální (mechanické) procesy probíhající v čističce odpadních vod a při prosakování vody do půdy.

Cíl

Děti se seznámí se skrytými procesy, kterými voda prochází, než se z ní kvalitativně stane opět pitná voda. Zároveň se mají zamyslet nad svou vlastní spotřebou vody.

Příprava

- Ostrým nožem odřízněte dno velké PET lahve. Pozor! Nůž nedávejte do rukou dětem!
- Do lahve nejprve vložte kávový filtr, aby vám později kamínky, písek a další materiály nepropadávaly hrdlem z lahve ven.

Úroveň: 👤👤👤 6-9 let

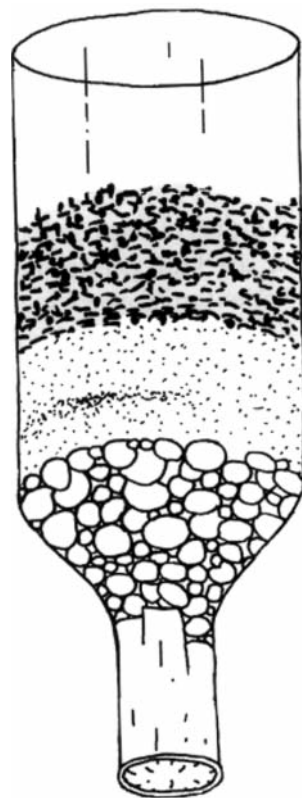
Pomůcky:

- velké PET lahve
- ostrý nůž
- kávové filtry
- utěrka nebo tenká látka
- oblázky, písek, zemina
- špinavá voda
- dvě sklenice

- Naplňte lahev zhruba do tří čtvrtin její výšky nejprve vrstvou drobných oblázků, pak písku a nakonec zeminy.
- Ve sklenici si vyrobte „špinavou“ vodu – můžete například smíchat kohoutkovou vodu se zeminou a pískem nebo nabrat vodu z kaluže. Důležité je, aby byla skutečně kalná. Pak ji rozdělte do dvou sklenic.

Průběh hodiny

Obsah jedné sklenice nalijte do takto vyrobené „miničističky“. Děti přihlížejí, jak voda pomalu prosakuje různými vrstvami a dole vytéká již pročištěná (světlejší). Postup několikrát opakujte, dokud není voda skutečně čistá, a nakonec postavte obě sklenice vedle sebe a porovnávejte jejich obsah. Společně přemýšlejte, čím může docházet ke znečištění vody. Proberte význam půdy jako „čističky“.

Doneste obrázky hustě zalidněných oblastí a diskutujte nad nebezpečím zastavení půdy.

Upozornění

„Vyčištěnou“ vodu nepijte, mohla by ještě obsahovat bakterie nebo jiné nevhodné látky. Zdůrazněte dětem, že čistírna odpadních vod není všemocná. Řada chemikálií proteče celým čistícím procesem přímo do řeky. Vysvětlete nebezpečí používání chemikálií při úklidu WC a nebezpečí vylévání toxických látek do odpadu.

Další aktivity

Společná exkurze do čistírky odpadních vod.

Diskuze

Komu patří voda?

WWW odkazy

☞ http://cs.wikipedia.org/wiki/Čistírna_odpadních_vod
– stručný popis mechanicko-biologické čistírny odpadních vod

Žížala jako domácí zvíře

Základní myšlenka

Stvoření je jeden velký ekosystém – jak člověk, tak zvířata jsou stvořena ze Země a každý živý tvor je závislý na druhých (*Gen 1-3*). Naši představy zdravé přírody ovšem odpovídají spíše barevným motýlům poletujícím nad pestře kvetoucí loukou, králíčky hopkající mezi pampeliškami či koloušek s nádhernými očima, který se právě pase na čerstvé trávě, než kompost, který nám do tohoto idylického výjevu příliš nezapadá. Každé dítě se však brzy nadchne pro zkoumání tajemství drobných obyvatel tohoto království a získá tak základní znalosti o vzájemných vazbách rostlin a zvířat i jejich vztahu k životadárné půdě.

Malá žížala hnojná přinese svou práci užitek nejen v kompostu, ale dokonce i v bytě. Z kuchyňských zbytků vytváří humus, který se výborně hodí pro hnojení pokojových, balkónových či zahradních rostlin. Ušetříte navíc za umělá hnojiva a odpad využijete jako cenný zdroj zeminy. A buďte bez obav: žížaly ze svého příbytku neutečou, neboť milují temnotu a vlhkost – nesmí být však příliš vysoká.

Cíl

Naučit děti, že kompostování je nejpřirozenější recyklací na světě.

Příprava

Schraňte kuchyňské zbytky získané při čištění zeleniny, zbytky ovoce (pozor na slupky chemicky ošetřených plodů především tropického ovoce), kávovou sedlinu, vaječné skořápky apod. Uchovávejte je nasekané na co nejmenší kousky v kbelíku s víkem – jako budoucí krmení pro žížaly.

Průběh hodiny

- Vytvořte domeček pro žížaly: dřevěnou bednu vystelte igelitem a lepenkovým papírem. Nasypte do ní kuchyňskými zbytky, na ně umístěte žížaly (získáte je např. ze zahradního kompostu nebo od někoho, kdo už domeček pro žížaly má), přisypte trochu hlíny a zakryjte papírovým kartonem, aby vše zůstalo pěkně v temnu a vlhku a neslétaly se sem mouchy.
- Žížaly začnou záhy kuchyňský odpad zpracovávat na humus: tmavou, sypkou zeminu, která voní jako lesní půda. Tehdy nastává čas nakrmit žížaly dalšími zbytky. Až dosáhne vrstva humusu v bedně do výše 20–30 cm, můžete zeminu odebrat. Nezapomeňte si však nechat trochu zeminy stranou a v ní co nejvíce žížal do nového procesu.

Úroveň: 👤👤👤 9-12 let

Pomůcky:

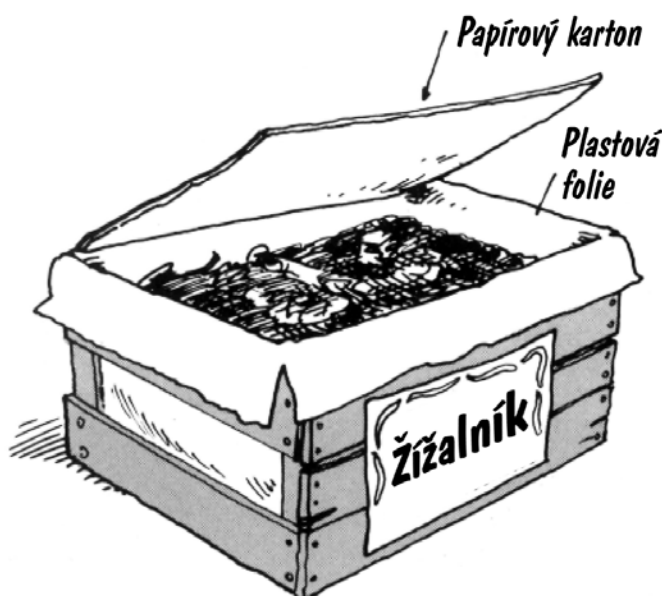
- dřevěná bedna (bez chemických nátěrů apod.)
- igelitová folie
- lepenkový papír
- trocha hlíny
- větší množství žížal
- kuchyňské zbytky

Další aktivity

Diskuze k tématu recyklace, návštěva místního zahradnictví, kde si děti mohou prohlédnout kompost.

WWW odkazy

☞ <http://www.kompostuj.cz/> – portál zaměřený na kompostování
☞ <http://www.ekodomov.cz/> – informace a poradenství týkající se kompostování

Bio výroba nebo integrovaná produkce?

Základní myšlenka

Podle Bible byl člověk pověřen, aby panoval nad zemí. Přebírá tím velkou odpovědnost za ty, jimž vládne a jejichž blaho má na starosti (Gen 1,28; 2,15). Dnes mají mnohá jeho rozhodnutí celosvětové důsledky, které mohou otřást řádem stvoření. Zemědělství, coby využívání rostlinného i živočišného bohatství k získávání potravy pro lidi, je vázáno na elementární biologické procesy a na přírodní zdroje, tedy na komplex vztahů všeho živého navzájem i vůči okolnímu prostředí. Kromě produkce potravin plní zemědělství také další důležité úkoly veřejného zájmu: péče o kulturní krajinu, zachovávání biologické rozmanitosti, ochrana půd, vodstva a atmosféry před látkami ohrožujícími životní prostředí.

Cíl

Seznámit děti s výhodami a nevýhodami ekologického zemědělství a integrované produkce (IP), přiblížit jim rozdíly mezi těmito dvěma přístupy. Diskutovat problematiku z pohledu různých uživatelů či producentů. Mají tyto výrobní metody vliv na pestrost nabídky? Které aspekty jsou pro mě osobně důležité? Proč?

Příprava

- Pro pojem integrovaná produkce (IP) prakticky neexistuje žádná obecně přijímaná definice. Zjednodušeně řečeno jde o zemědělskou produkci, která je svojí povahou šetrná k přírodnímu životnímu prostoru. V České republice je metodika díky odbornému svazu Zelinářské unie Čech a Moravy (ZUČM) a dceřiného Svazu pro IPZ rozpracována do metodických pravidel schválených Ministerstvem zemědělství. Pěstitelé, kteří se jimi řídí, získávají za produkci bezpečných potravin a ochranu životního prostředí finanční podporu na kompenzaci nižších výnosů.
- Základní rozdíl mezi IP a ekologickým zemědělstvím (bio) spočívá v tom, že IP se snaží zajistit alespoň nezbytné minimum ze zásad ekologické produkce, zatímco zastánci biozemědělství usilují o maximálně ekologickou produkci. V případě biofarmy je např. i krmivo

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír
- případně rekvizity na scénku

Místo: školní třída

Metoda: dramatické ztvárnění

pro chovaná zvířata v bio kvalitě. Oba proudy se pak svým šetrným přístupem k životnímu prostředí liší od konvenčního zemědělství, které se řídí především podle maximálních výnosů.

Průběh hodiny

- Děti vytvoří skupiny po pěti a rozdělí si role: zemědělec vyrábějící podle IP, sedlák s biofarmou, ochránce životního prostředí, spotřebitel a vlastník menšího obchodu s potravinami.
- Vyberou si zajímavé téma – například cenu pečiva, pestrost nabídky mléčných výrobků, nutnost zvýšit ceny salámu, potřebu masokombinátu zpracovat zásoby vepřového masa apod. – a sehraji společnou scénku.

Další aktivity

Vymýšlení reklamních sloganů na podporu biozemědělství. Návštěva v obchodě s cílem prostudovat údaje uvedené na potravinách a zjistit poměr běžně produkovaných potravin a biovýrobků. Sehmat doplňující informace – na internetu nebo osobně u nějaké soukromé zemědělské farmy.

WWW odkazy

- <http://www.agroweb.cz/roslinna-vyroba> – zemědělský portál
- <http://www.pro-bio.cz/> – svaz ekologických zemědělců v ČR
- <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/> – informace o ekologickém zemědělství na stránkách ministerstva zemědělství

Faraónův had

Základní myšlenka

Tento pokus se provádí čistě kvůli efektu. Určitě ale díky němu děti nadchnete pro následný příběh (*Ex 4nn.*)

Emsské pastilky jsou k dostání bez receptu, ne každá lékárna je však má na skladě, možná je tedy budete muset objednat. Obsahují přírodní minerální soli, jejich základní součástí však představuje cukr a hydrogenuhličitan sodný neboli jedlá soda.

Když se Emsské pastilky napustí alkoholem, začne se uvolňovat oxid uhličitý, který zabraňuje přístupu vzdušného kyslíku k organické části pastilek, tedy k cukru. Když pak takovou směs zapálíme sirkou, nemůže plně shořet. Horkem z CO₂ cukr vypění a vzniknou lehounčí, porézní „hadi“.

Úroveň: všechny věkové kategorie

Pomůcky:

- Emsské pastilky bez mentolu
- líh
- písek
- pipeta
- sklenice se šroubovacím uzávěrem
- mělká ohnivzdorná miska nebo podšálek
- delší zápalka

Příprava

- Vložte tři Emsské pastilky na dvě hodiny do šroubovací sklenice s 10 ml lihu.
- Vyučovací hodinu uveďte vyprávěním příběhu o Mojžíšovi a Áronovi, kteří mají přesvědčit faraóna, aby propustil izraelský lid

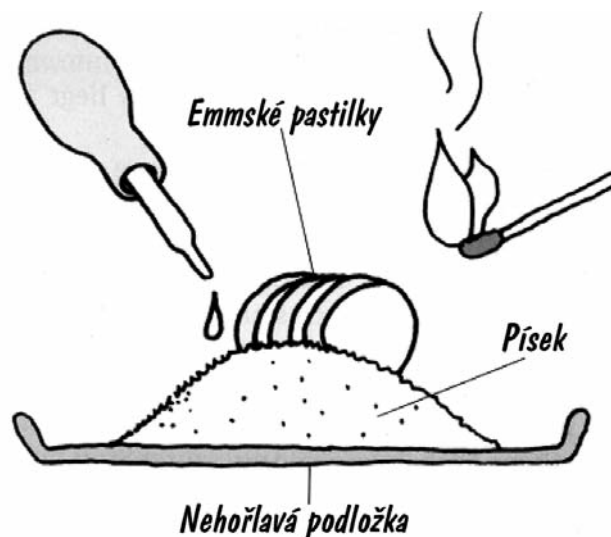
z Egypta. „Hospodin řekl Mojžíšovi a Áronovi: „Až k vám faraó promluví: „Prokažte se nějakým zázrakem,“ řekneš Áronovi: „Vezmi svou hůl a hod' ji před faraóna,“ a stane se hadem.“ Mojžíš s Áronem tedy předstoupili před faraóna a učinili, jak Hospodin přikázal. Áron hodil svou hůl před faraóna i před jeho služebníky a ona se stala hadem. Faraó však také povolal mudrce a čaroděje, a egyptští věštcí učinili svými kejklemi totéž. Hodili každý svou hůl na zem a ony se staly hady. Ale Áronova hůl jejich hole pohltila. Srdce faraónovo se však zatvrdilo a neposlechl je, jak Hospodin předpověděl.“ (Ex 7).

- Našemu experimentu nemusí předcházet žádný komentář děje. Jde o efektní show, kdy vyučující působivě a dramaticky přibližuje biblický příběh.
- Před začátkem experimentu seznámte děti s připravenými látkami. Lih budou možná znát jako čisticí prostředek používaný například při čištění elektroniky, Emmské pastilky představte jako tabletky proti bolestem v krku.
- Vysvětlení popisované chemické reakce obou látek by si žádalo hlubší odborné znalosti. Pozorováním pokusu však mohou děti alespoň rozvíjet své pozorovací schopnosti. Srovnávání původních látek (lihu ve šroubovací lahvi a tabletek proti kašli) s výsledným produktem – „černým hadem“ – nabízí veliký prostor k debatě nad proběhlou chemickou reakcí.

Průběh hodiny

- Zásady bezpečnosti: ochranné brýle, svázané vlasy, během pokusu stojí lih z dosahu dětí!

- Na ohnivzdornou podložku navrstvěte menší hromádku písku a na ni umístěte těsně vedle sebe tři Emmské pastilky – svisle, jako by to byly mince postavené na hranu. Písek pokapejte asi 5 mililitry lihu z pipety a zapalte jej dlouhou sirkou.
- Lih hoří světlemodrým plamenem. Při dosažení určité teploty pastilky zčernají, nafouknou se a vyrostou z nich jeden nebo více hadů. Za pár minut jev pomine a hadi o tloušťce asi jednoho palce vychladnou. Děti se jich mohou i dotknout, protože se jedná o bezpečné „cukrové oharky“. Nezapomeňte na důkladné umytí rukou.

KNIHY HISTORICKÉ

Přiřadíme-li k probraným 5 knihám Mojžíšovým ještě tzv. Knihy výpravné (*Jozue, Soudců, Rút, 1 a 2. Samuelova, 1 a 2. Královská, 1 a 2. Paralipomenon, Ezdráš, Nehemjáš, Ester*), získáme starozákonní soubor označovaný pojmem „Knihy historické“. Popisují počátky života v „Zaslíbené zemi“ a líčí politické dějiny Předního východu. Vypravěči seřadili děj co nejvíce chronologicky a propojili události s Božím působením a Jeho plánem stvoření. Odpadnutí Izraele od vlastního Boha, uctívání cizích božstev a hříšné skutky králů vzbudily Boží hněv. Svazek s Bohem je zprerhán, Hospodin odvrhl Izraele od své tváře (2 Kr 17,18+23; 24,20) a vystěhoval ho z jeho země do Asýrie. Obrácení Izraele pak ale Boha pohnulo k tomu, že svůj lid přivedl zase zpět do vlasti. Izrael následně žije již příkázáními lásky i všemi zákony Tóry.

Tyto knihy rozhodně neodpovídají dnešním měřítkům literárního dějepisectví. Autorům přece nejde v první řadě o vylíčení historie, nýbrž o určitou interpretaci a teologii dějin. Chtějí ukázat snahu Izraele naplnit příkázání Tóry a dospět k „národnímu státu“. Knihy historické prošly dlouhým procesem vzniku a v některých jejich částech jsou patrné prameny pocházející z různých období. V zásadě se však doba sepsání kryje s exilovým a poexilovým obdobím, i když pramenný materiál sahá až do pozdních dob královských.

Kvůli značnému objemu a pasážím bohatým na dlouhé výčty uvádíme z knih *Jozue* a *Rút* jen části důležité z ekologického hlediska.

Jozue

Kniha Jozue se intenzivně věnuje vztahu Izraele k Zemi zaslíbené a líčení Jozua jako vzoru ideálního izraelského vůdce.

Ekologické hledisko se nám tedy otevírá především ve vztahu Židů k jejich zemi. Zpětně se dozvídáme, jaké asi měli tehdejší lidé představy o zabírání půdy ranými Izraelity. Vlastnictví země bylo pro identitu Izraele nesmírně důležité a starozákonní kniha Jozue velmi často hovoří o válkách, násilných činech a hubení lidí i zvířet.

Mohlo by to svádět k domněnce, že hlavním tématem tohoto spisu je „vlastnictví země za každou cenu“. To ovšem neodpovídá skutečnosti, protože země Izraele je darem Božím. Lid si ji nedobyl vlastními silami. Zavázal se dodržovat Tóru a dostal za to zemi. Když ale od Tóry Izraelité odpadli – zde vidí autoři důvod vyhnání do exilu – půdu zase ztrácí. Vlastnictví země není tedy samoúčelné, je spjato s Tórou. A z Tóry lze také vyčíst, co z toho pro péči o půdu vyplývá (Lv 25,1nn): sedmého roku dopřát zemi odpočinku, neboť není vydána člověku všanc, ale je darem. Předpokladem pro zachování plodnosti je zodpovědné zacházení s půdou.

Rút

Kniha Rút je mistrovskou ukázkou židovského vypravěčského umění. V liturgii židovských svátků má dodnes své pevné místo a předčítá se z ní v synagóze při Svátku týdnů (Šavu'ot). Prostředí, z něhož vzešla, hledejme ve venkovské části Izraele, protože právě tyto poměry kniha Rút líčí přímo mistrovsky. V okruhu autorů byly pravděpodobně také ženy, neboť v žádném jiném starozákonním spise není ženský pohled tak evidentně přítomen.

Při popisu zemědělského prostředí se zdůrazňuje ekologická závislost na vnějších podmínkách a společně s ní také vlastnický vztah (samozřejmě ze strany muže) k pozemkům a půdě jako ke garantům přežití a relativní svobody v převážně zemědělské společnosti.

Sucho vedoucí k hladomoru (*Rút 1, 1*) rozpoutá hned v úvodu řadu dalších událostí. Elímelek a jeho žena Noemi se cítí těmito vnějšími okolnostmi nuceni opustit svou vlast a usadit se na úrodných Moábských polích. Příčina sucha a hladu nám zůstává skryta, můžeme se ovšem zamyslet nad otázkou, zdali zde nelze spatřovat předzvěst dnes aktuálního problému „uprchlictví před nepříznivým klimatem“.

Rovněž návrat Noemi v doprovodu Moábky Rút je patrně zapříčiněn vlivem okolního prostředí. Dočítáme se, že Hospodin se opět ujal svého lidu a dal mu chléb (*Rút 1, 6*). Ekologická situace se tedy v Izraeli pravděpodobně natolik zlepšila, že se obě ženy rozhodly vrátit zpět.

Otázka úrody jako elementárního ekonomického předpokladu hraje zásadní roli i v dalším vyprávění a všechny popisované situace, kde vystupuje Rút se svým budoucím manželem Bóazem, se odehrávají právě v zemědělském prostředí – na poli při žních apod. Rút, která při sklizni ječmene sbírá za ženci klasy, aby zajistila sobě i Noemi přežití, reprezentuje vrstvu lidí bez jakéhokoli pozemkového vlastnictví. Bóaz zde vystupuje jako velkorysý majitel půdy, který se chová k Noemi velmi ušlechtilé a nakonec si její snachu bere levirátním sňatkem za manželku. Tak zajišťuje oběma ženám trvalou jistotu obživy. Podíl na pozemkovém vlastnictví garantuje tedy přežití a jistou míru blahobytu. A teprve tím spěje náš příběh ke šťastnému konci, završenému ještě připojením genealogie s vazbou na Davida.

Následující lekce hlouběji rozpracovávají téma vlastnictví půdy a s ním spojené zodpovědnosti.

Zavěšené vzpomínky

Základní myšlenka

Kniha Rút je ideálním textem k tématu věrnosti a solidarity. Děti se mohou s Rút ztotožnit. Jaké to asi je být někde cizí? Nemít vůbec nic? Dokáže si Rút ještě vybavit vůni domova? Jaké vzpomínky si s sebou nese? Žijí i mezi námi lidé, kteří se v Čechách usadili, protože v jejich vlasti nastal hlad?

Cíl

Rozvíjet v dětech empatii, pochopení pro lidi, kteří nemají domov a nemohou se dovolat svých práv. Přivést je k poznání, že i maličkost, je-li památná, může být nesmírně cenná ve chvíli, kdy člověku nic jiného než vzpomínky nezůstalo.

Příprava

Vyzvat děti, aby si donesly oblíbený suvenýr z cest, památku na výlet a podobně.

Průběh hodiny

- Převyprávějte příběh Rút. Poté si děti navzájem sdělují, které věci si přinesly a proč pro ně mají výjimečnou hodnotu. Společně pak všechny ty mušličky z pláží, pírká cizokrajných ptáků, skleněné kuličky, obrázky afrických zvířat, české granátky z Podsedic, zrníčka pšenice z pole za prodanou dědovou chalupou a další osobní předměty uspořádejte do kapsáře a vystavte.
- Kapsář se stane netradiční, zato silně emotivní výzdobou.

Další aktivity

I dnes hrozí lidem na různých místech světa reálné nebezpečí ztráty domova – ať již z důvodu živelné katastrofy nebo kvůli škodlivým zásahům do přírody. Jedná se například o obyvatele deštných pralesů. O jejich osudech i dalších případech se dočtete na stránkách <http://www.greenpeace.org/czech/cz>.

Úroveň: 🧑🧒🧑 6-9 let

Pomůcky:

- kapsář (např. do koupelny) s průhlednými kapsami

Skládáme svět

Základní myšlenka

V Knihačích historických (Královské a Samuelovy) čteme o utváření státu Izraele. Hříchy králů a uctívání cizích božstev však vyvolají Hospodinův hněv a opakované vyhnání Jeho lidu do exilu – Asýrie, Babylonu aj. Ani dnes se konflikty neomezují na území uvnitř státních hranic. Stejně jako ve starověku tak i v současnosti se bojuje o půdu a přírodní zdroje, které jsou garantem přežití a též určitého blahobytu. Nejvíce se hovoří o ropě, ale brzy se dramaticky přiostrší také problém nedostatku vody, znečištění životního prostředí a změny klimatu.

Cíl

Díky hledání správného místa pro jednotlivé dílky puzzle si děti osvojí mnoho znalostí o poloze a velikosti různých států. Vyhledáváním dalších informací a jejich sdílením s ostatními si děti mohou znalosti o situaci v jednotlivých státech rozšířit.

Příprava

- Podle věku dětí: starší nechte připravovat mapy vlastnoručně, mladším je nachystejte vy. Mapu světa přelepte samolepicí průhlednou folií a nožem vyřezajte puzzle jednotlivých států. Zbytek „rozřezané“ mapy přilepte pomocí oboustranné lepicí pásky na karton.
- Shromážděte co nejvíce informací o daných zemích. Na internetu se podívejte například na stránky <http://staty.jirpa.cz/> a http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/index.html

Průběh hodiny

- Rozdělte jednotlivé dílky puzzle svým svěřencům. Každé dítě si připraví krátké povídání o „své“ zemi a následně si společně se-

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- politická mapa světa (alespoň 120 × 60 cm)
- karton stejných rozměrů
- samolepicí průhledná folie
- nůžky
- velmi ostrý nůž (např. na řezání kobereců)
- oboustranná lepicí páska
- atlas světa

stavte svět. Podle vašeho uvážení si děti mohou mezi sebou dílky puzzle vyměňovat.

Další aktivity

- Vyzvěte děti, ať zavřou oči. Jeden díl puzzle odeberte. Kdo uhodne, který stát zmizel?
- Pozvěte hosta ze vzdálené země, aby vyprávěl o své vlasti.

Moc majetku

Základní myšlenka

Příběh Rút vypráví o tom, jak jsou nemajetní lidé odkázáni na blahovůli majetných (*Rút 2,2nn*). Stejně jako v tehdejších dobách i dnes zaručuje vlastnictví půdy a z ní plynoucí úrody relativně klidný život beze strachu z hladu. Často si málo uvědomujeme, na jak velkou část zisku z darů země si coby obyvatelé bohatých zemí činíme nárok. V rámci nejbohatší pětiny světa disponujeme s děsivou samozřejmostí více než čtyřmi pětinami ekonomických i ekologických zdrojů. Proč? Komu patří svět?

Cíl

Mladí lidé se zamýšlejí nad základními otázkami rozdělení zdrojů a nad jejich využíváním. Učí se hledat vazby ve světovém hospodářství.

Příprava

- Nakopírujte z přílohy text „Naše planeta má novou občanskou společnost“ od Jeana Zieglera (str. 47).

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír
- flipchart

Průběh hodiny

- Přečtete si se studenty zkrácený text Jeana Zieglera. Zodpovězte případné otázky nutné k pochopení textu a na základě poslední věty „Všechna tato nedorozumění jsou způsobena člověkem a rovněž člověkem mohou být zase narovnána a radikálně změněna“ rozvíjte debatu o možnostech takové změny. Například velmocenské postavení průmyslových zemí zatím nikoho neznepokojuje. Přitom přes 90% veškerého internetového připojení je registrováno v zemích OECD a všeobecně se má za to, že nová média hrají pro budoucí ekonomický rozvoj jednotlivých států klíčovou roli.
- Jak k této globální nespravedlnosti došlo? Příčiny nalezneme v minulosti i současnosti, ale nedostane se nám jednoduché odpovědi. Problémy spočívají v politických strukturách jednotlivých zemí, směru, kterým se ubírá ekonomika, i v kulturní

orientaci. K tomu se ještě přidávají klimatické rozdíly mezi severními a jižními oblastmi se všemi jejich výhodami i nevýhodami. Je čím dál evidentnější, že ze zlepšující se hospodářské situace těží spíše bohatí než chudí, přičemž nesmíme opomenout ani selhání státní správy některých jižních zemí. Jenže jak mohou při současné hospodářské situaci dosáhnout chudé země konkurenceschopnosti? Jaká opatření by přinesla chudým zemím přiměřený podíl na přírodních zdrojích?

- Pro lepší pochopení souvislostí rozdělte studenty na dvě skupiny a přiřďte jim úkol hájit tyto názory:

Skupina A: sever získal své bohatství na úkor jihu (kolonialismus, nerovné podmínky při obchodování atd.)

Skupina B: bohatství severu spočívá na dynamických modelech volného trhu a na rozdělení podle sociálního tržního hospodářství.

- Skupiny obhajují své názory pomocí důkazů a argumentů.

Další aktivity

Mnoho výborných nápadů, informací a pozvánek na aktuální programy najdete na webových stránkách kampaně Česko proti chudobě: <http://www.ceskoprotichudobe.cz>

JOB

Kniha Job tvoří dvě velice rozdílné části: rámcové vyprávění (*prolog 1,1-2,13; epilog 42,7-17*) a do něho vložený rozhovor mezi Jobem, jeho přáteli a Bohem (*3,1-42,6*). Dialog se týká utrpení zbožného a spravedlivého Joba. Rámcové vyprávění uvádí čtenáře do situace: Satan dostal od Boha svolení vyzkoušet Jobovu víru a bázeň před Bohem. Tím se dozvíme důvod Jobova utrpení.

Kniha *Job* lze jen těžko časově zařadit, obvykle se udává období vzniku mezi 5. a 3. stoletím před Kristem. Kniha *Job* se zabývá mudroslovnou myšlenkou o souvislosti mezi štěstím a naplňováním Boží vůle. Mudroslovné uvažování vychází z předpokladu, že zbožnému a spravedlivému, tedy tomu, kdo žije podle Božího přikázání, se dobře daří a že má zajištěn dlouhý život. Jobův osud stojí s tímto předpokladem v příkrém rozporu. A právě o tomto zjevném rozporu mezi předpokládanou Boží spravedlností a opačnou zkušeností Jobovou do hloubky pojednává zmíněný rozhovor. Kniha *Job* ukazuje krizi zákonického myšlení, kterou však lze vysvětlit na sociálněhistorické rovině. Válkami způsobené dějinné převraty přinášejí lidem tolik utrpení, že se to již nedá odůvodnit selháním jednotlivce.

Jobovo utrpení – 3. kapitola

Jobovi docházejí síly, jeho kdysi šťastný život zničily nejtěžší rány osudu. To ale není vše: jde mu dokonce o život. Trýzněn nejhoršími nemocemi a bolestmi, zavržen přáteli, vyloučen ze světa zdravých vysílá svou obžalobu k nebi. Jeho nárek dosahuje až kosmické dimenze: má zaniknout noc jeho početí, den jeho zrození má být proměněn v temnotu (*3,1-11*). Job spojuje světlo, tmu, hvězdy a svítání se svou existencí. Jeho zrození a smrt mají souvislost se vším stvořením.

Job si přeje, aby se nenarodil (*3, 11-19*). Raději by žil v říši mrtvých, kde jsou na tom všichni stejně. Šeol, podsvětí, je stejně jako temnota místem, kde již není Bůh Izraele veleben. Jobova osobní zkušenost utrpení je vztahována na všeobecný smysl lidské existence. Proč Bůh zachovává život, který je jen očekáváním smrti (*3,20-26*)? Job nechápe plán světa, kde lidé nespravedlivě trpí a kde panují veliké sociální rozdíly.

V existenční nouzi vždy vyvstanou otázky po smyslu a konceptu světa, po jeho uspořádání. V Jobovi vidíme zasaženého, trpícího člověka, který však nepřestává přemýšlet nad existenciálními problémy a otázkami.

Bůh mluví

V rozhovorech Joba s jeho přáteli a především ve slovech Hospodinových hraje velkou roli stvoření. Ve stvoření se ukazuje Boží moc vůči malosti a nevědomosti člověka. V kapitolách 38–42 pak z hlediska celkového plánu stvoření dostává Jobovo utrpení jiný rozměr, relativizuje se. Bůh je aktivní v celém stvoření a má moc i v oblastech, které jsou k člověku nepřátelské: Bůh pečuje též o lvy, divou zvěř či dravce.

Job několikrát vyslovil své naléhavé přání setkat se přímo s Bohem a v kapitole 38 Bůh toto přání plní. Na rozdíl od Joba disponuje Bůh tvůrčí silou, zatímco Jobovi je tato schopnost odepřena. Bůh dokáže zkrotit povodeň, určit cestu bouřnému mračnu, řídí temnoty i světlo, Jemu slouží blesky – Job však nad ničím z toho nevládne (*38,34-35*). V první části své řeči Bůh především ukazuje Jobovi jeho neznalost řádu světa – svět je uspořádán podle Božích plánů, do nichž Job nemůže vidět, natož aby mohl zasahovat do harmonie a nitra vesmíru. Pouze Bůh má nezbytné „know-how“, díky němuž plyne den za dnem a stvoření nehrozí pád do chaosu. Bůh je „Pánem zvěře“ (*38,39-39,30*). Přistupuje k němu deset zvířat – lev, krkavec, kozoroh, laň, divoký osel, divoký býk, pštros, kůň, sokol a orel – žijících v nedostupných oblastech stepí, pouští a hustých lesů. Bůh se stará o potravu lvů i krkavců. Lvi v tehdejší době představovali skutečnou pohromu a krkavci se coby mrchožrouti často vyskytovali v jejich blízkosti. Bůh pečuje o mláďata laní i divokých oslic. Přál si svobodu těchto zvířat a jejich „neužitečnost“ člověku. Propůjčil pštrosu i koni jak jejich nerozumnou zbrkllost, tak i jejich sílu a rychlost. Bůh řídí let sokola i mocný let orla vyhlízejícího kořist.

V tomto velkolepém obraze se Bůh představuje jako pastýř, který všechna ta zvířata zná, stará se o ně a přiděluje jim prostor k životu. Nepřipouští chaos. Hospodin přiznává zvěři, žež může člověka někdy ohrožovat, právo na její „neužitečnost“. Zvířata žijí podle vlastních, zdánlivě nemoudrých zákonitostí, která jim ovšem neurčil člověk, ale Bůh.

Interpretace

Hospodinova i Jobova řeč, stejně jako promluvy přátel, pocházejí z pera tehdejších mudrců. Bohu se do karet nikdy nikdo nedíval. Klidně a věcně tedy můžeme význam Božích slov přezkoumat.

Vykladači interpretují Boží slova velice různě. Byla skutečně míněna jako odpověď na Jobovo naříkání a výčitky? Není cílem tohoto rétorického přívalu spíše to, aby Job konečně uznal moc a suverenitu svého Stvořitele a mlčel? Nevyznívají Boží slova nanejvýš cynicky? Copak mohou tyto „tři hodiny přírodopisu“ poskytnout adekvátní odpověď na Jobovu obžalobu? Nebo je tím nejzásadnějším už pouhý fakt, že Bůh s Jobem vůbec hovoří? A do jaké míry (pokud vůbec) byla zmíněná třetí kapitola přesvědčivou odpovědí na Jobovy nářky tehdy, v době sepsání knihy Job?

Job obviňuje ze všeho svého utrpení Boha a zpochybňuje celý svět. Na proti tomu jeho přátelé přisuzují – s jemnými nuancemi – vinu za veškerou bídu jen a pouze Jobovi samotnému. Oba postoje vedou do slepé uličky. Hospodin Izraele se s žádným z těchto vysvětlení neztožňuje. Stanovisko přátel je v celkovém důsledku nelidské a i přes různé chytrácké obměny se nakonec ukazuje jako neudržitelné. Ale ani Jobovo pojetí Boha coby „sadistického zločince“ nepřichází v úvahu. Bůh tady zastává třetí stanovisko, které přináší cestu ze slepé uličky ven. Jiné označení pro pojem „svět“ zní totiž „kosmos“, uspořádaný celek. Uvnitř tohoto řádu bohužel stále ještě narážíme na chaotické oblasti. Na základě svých zkušeností s chaosem Job nedokáže posoudit stav celého stvoření a čeká na něj slepá ulička rozhodování, zdali je veškerým utrpením vinen člověk či Bůh. Je však třeba připustit, že existují do určité míry samostatné oblasti chaosu, zla.

Z racionálního hlediska se tím připravuje terén pro nový úhel pohledu. Je však Job se svým utrpením skutečně brán vážně? Jeho neštěstí jej

izoluje. Trpící lidé vnímají vnější svět méně intenzivně. A právě na toto zúžení pohledu a na tuto ustrašenost směřuje Bůh svůj proslov.

Bůh ukazuje Jobovi šíři stvoření: „Tak se přece rozhlédni kolem sebe,“ zní Boží poselství, „jsi jen maličká částka celku, zapojená do mnohem větších souvislostí.“ Výčet toho, co Všemohoucí stvořil (40,2), se tak stává odpovědí na Jobovu obžalobu.

Skutečnost Jobova utrpení nikdo nezpochybňuje. Radost i bolest prostupují celým stvořením, aniž by mohla být jejich příčina vždy vysvětlena. Jobovi se však dostává pokárání proto, že kvůli svému utrpení zpochybňuje celé dílo stvoření i jeho smysl. Boží slova vykazují člověka do míst, jež mu náleží. Bolestně pociťuje omezení moci. A s tímto napomenutím nachází Job cestu zpět do reality své pozemské existence. Boží slova v 38.–42. kapitole knihy *Job* stojí v jistém napětí vůči jiným biblickým textům (*Gen 1,28 a Ž 8,6*), která zdůrazňují výjimečnost člověka. Verše knihy *Job* (40,9–14) sdělují následující poselství: Jako Boží „společník“ má Job, respektive člověk, také svůj úkol – bojovat proti zlu a bezpráví. Vědom si své ohraničené moci má pomocí rozumu a moudrosti co nejbezpečněji zacházet se světem, aby jej zachoval pro lidi i zvířata! V knize Job dostává zvěř svůj životní prostor a Bůh určuje i formy jejího chování. Stejně jako lidé patří též zvířata do celého konceptu stvoření.

Na tomto pozadí objasňují následující kapitoly náš vztah ke zvířatům a modely našeho správného jednání.

Život a smrt

Základní myšlenka

V knize Job představuje utrpení nedílnou součást života. Bůh zapojuje Jobovu bolest do celkového kontextu stvoření (*Job 38–42*). Štěstí i trápení provázejí veškeré tvorstvo, aniž by mohla být vždy vysvětlena jejich příčina. Jak uvidíme na příkladu Timova morčete, je třeba z tohoto hlediska nejen zvolit správný chovatelský přístup, ale pojmout v daném duchu i vztah k milovanému zvířeti, včetně rozloučení. Často se stává, že když musí veterinář těžce nemocné zvíře uspat, je to pro malého dětského chovatele první skutečné setkání se smrtí a vyvolává v něm velmi závažné otázky.

Cíl

Obezřetná příprava dětí na konfrontaci se smrtí zvířete. Děti se zotožňují s Timem a mohou vyjádřit svůj velmi osobní pohled na smrt zvířete. Znají principy vlastní odpovědnosti za správnou péči o zvíře: adekvátní životní prostor, šetrné zacházení, zakončení života s minimem bolesti a strachu. Vědí, že žádný tvor nemůže být ušetřen smrtí.

Příprava

Shromáždit informace o morčeti, jeho potřebách, chovu atd. Základní přehled najdete v příloze, bohatým zdrojem je také internet, například

<http://www.klubmorcat.cz/>,

<http://morce.unas.cz/> i mnoho dalších.

Průběh hodiny

- Ve svém deníku Tim vypráví, jak svým morčatům vybudoval domeček. Žijí venku ve výběhu 2 × 2 m s veškerým vybavením. Podněty pro rozhovor s dětmi: Jak žijí jiná morčata? Jaké podmínky

Úroveň: 🧑🧒 6-9 let

jim vyhovují? Co je potěší? Čím je krmit? A tak dále.

- Od chvíle, kdy lidé začali zvířata chovat a žít s nimi, jsou nevyhnutelně konfrontováni s jejich smrtí. Jak asi zvířata prožívají bolesti, umírání či smrt? Etologie sice přináší určité poznatky, ale pocity zvířat ohledně smrti zůstávají dosud z velké části neprozkoumány. Jednotlivé druhy zvířat se chovají ve svém přirozeném prostředí specificky. Když se zraní, nemohou si dovolit naříkat a skučet bolesti, hned by je zaslechl predátor a pochutnal by si na snadné kořisti. Stejně těžké je odpovědět na otázku, zdali zvířata truchlí. Pokud zemře příslušník společensky žijícího druhu, reagují ostatní členové skupiny na jeho nepřítomnost změnou chování: po „dobrém známém“ zůstává prázdné místo, je tedy třeba společný život nově uspořádat. Takže i při chovu v lidské péči

Pátek, 4. června

Moje morčátka mají nový DOMEČEK! Nejspokojenější jsou, když můžou mít neustále střechu nad hlavou. V zemi, ze které pocházejí, se totiž morčata pořád musejí schovávat před hady, kunami a dravými ptáky. Často proto v řadě za sebou cupitají po vyšlapaných cestičkách a stěhují se z jedné skrýše do druhé.

Sobota, 17. července

Dneska je pořádné vedro. Max, Mimi a Mína mají ve svém kotci naštěstí spoustu příjemně chladných a stinných zákoutí. Morčata pocházejí z hor v Jižní Americe, kde je chladnější počasí, takže tady jim bývá někdy příliš horko. V noci to ještě jde, jenže to pak vždycky přijdou lišky a kuny. Proto jsme jim také ten kotec zapustili docela hluboko do země a na noc jim ho vždycky přikryjeme.

Neděle, 8. srpna	Pondělí, 13. září	Úterý, 14. září	Středa, 15. září
Dneska jsem, jako každou neděli, morčatům vyčistil kotce a nasypal jim čerstvé hobliny. Morčátá mají ráda ČISTOTU. Já je vždycky vyndám z kotce v takové malé přístřešku – morčata nemůžete prostě jen tak vytáhnout z jejich úkrytu. Srašně se brání, když je někdo najednou čapne a zvedne do výšky. Hned je totiž napadne: „Pozor, dravec!“	MIMI JE NEMOCNÁ!!! Úplně přestala jíst i běhat. Jel jsem s ní k veterinářovi a ten říkal, že Mimi má nejspíš nějakou nebezpečnou virovou infekci. Pak jí dal nějaké léky. Jestli se to přj do zítřka nezlepší, mám s ní zase přijet. Snad ty léky pomůžou.	Ráno bylo Mimi ještě hůř než včera. Jenom tam tak ležela na boku. Viděl jsem, jak trpí. Tak jsem ji vzal zase k veterinářovi. Veterinář mi řekl, že když ty léky nepomohly, tak už Mimi nemá žádnou naději. Musel ji uspat. Jsem z toho hrozně smutný. Ten veterinář taky říkal, že teď Mimi odvezou na nějaké místo, kde ji spálí, stejně jako jiná mrtvá zvířátka. To jsem ale nechtěl. Tak mi dal Mimi do takové krabice a já jsem si ji odvezl zpátky domů. Doma jsem pro ni udělal na zahradě hrobeček. Ozdobil jsem ho kytičkami a taky jsem u něj zapálil svíčku. Pak jsem tam zůstal ještě hodně dlouho stát. Bylo mi do breku... No a Max s Minou? Max a Mimi si vždycky dobře rozuměli a Mina ji měla taky moc ráda.	Dneska jsem seděl u kotce a pozoroval Maxe a Minu. Rozbročel jsem se. Pořád na to musím myslet. Max ztratil svoji nejoblíbenější morčecí slečnu, Mina přišla o kamarádku. Určitě jim je smutno stejně jako mně. Nebylo jim ve třech líp? Odpoledne jsem se zase šel podívat Mimi na hrobeček. Zapálil jsem tam svíčku. Mimi byla tak milý morčátko. Já už vlastně vůbec žádný morčata nechci! Už nechci být nikdy takhle smutný. Nejlepší bude, když Maxe i Minu někomu dám. Co kdybych pro Maxe a Minu našel nějakou novou kamarádku v útulku? Zítřka tam zkusím zavolat a zeptám se, jestli nemají nějakou morčici, která hledá nový domov!

musíme mít na zřeteli, že smrt jednoho zvířete může mít pro zbytek skupiny určité důsledky.

- Děti mohou zkusit napsat nebo nakreslit poslední dva záznamy Timova deníku ze svého úhlu pohledu – jak by se na Timově místě vyrovnaly se smrtí morčátka Mimi oni? Společně si pak mohou o smrti Mimi popovídat. Osnova hovoru:
 - Smrt Mimi je velmi bolestná, Tim by se s ní chtěl rozloučit určitým rituálem.
 - Obě zbývající morčata jsou bez Mimi nešťastná.
 - Po takovém šoku už Tim nikdy žádné morče nechce.
 - Rád by si vzal z útulku novou kamarádku pro Maxe a Minu.
- Co si má Tim nyní počít? Děti vyjadřují vlastní myšlenky a návrhy, nahlas přemýšlejí nad různými variantami. Připomeňte jim, že by bylo dobré podívat se na věc také pohledem zbývajících morčat. Zároveň jde o výbornou příležitost, kdy mohou děti mluvit o vlastním setkání se smrtí (člověka či zvířete). Na závěr zkuste společně nastínit pokračování příběhu morčátek Maxe a Miny.

Další aktivity

- Vyzvat děti k uspořádání malé ankety (mezi sousedy, kamarády ze skautského oddílu apod.), jak lze zlepšit podmínky chovu domácích mazlíčků. Další informace například na <http://www.mazlicci.cz>
- Informace o chovu morčat najdete na straně 47.

foto: © Tim Strater

Farma zvířat – proslov starého Majora

Základní myšlenka

V knize Job Hospodin pádnými slovy připomíná, že stvořil svět podle svého úradku a plánů (*Job 38n*). Harmonicky řídí veškeré síly i živé bytosti, každého zná, ví, co kdo potřebuje, a připravuje všem odpovídající životní prostor. Bůh ve svém projevu přiřazuje člověku přiměřené postavení v rámci stvoření a právě skrze připomenutí, že se smí podílet na stvořitelském díle, nachází Job cestu zpět. Kde jsme dnes my? V prorockém románu George Orwella „Farma zvířat“ si zvířata uvědomí svou situaci a vezmou osud do vlastních rukou. Příběh však nakonec dopadne špatně, protože se zvířata začnou chovat jako lidé: utiskují slabší!

Cíl

Vést děti k zamyšlení nad situací zvířat v dnešním světě. Jaké mají zvířata potřeby a jak by v souladu s nimi měly vypadat podmínky chovu.

Průběh hodiny

- Čtení proslovu starého Majora (text k okopírování najdete v příloze na str. 48). Děti označí v textu místa, která odpovídají i dnešní situaci zvířat. Potom přepracují text tak, jak by jej

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

starý Major napsal, kdyby byl šťastný a žil v adekvátních podmínkách. Nová pojetí příběhu se přečtou před celou třídou a následně prodiskutují.

Další aktivity

- Adekvátními podmínkami chovu se rozumí takové podmínky, které jsou přizpůsobené původnímu životnímu prostředí zvířat a umožňují jim přirozenou formu existence. I přesto se však jedná o kompromis mezi zmíněnými přirozenými potřebami zvířat a osobními nebo hospodářskými zájmy člověka.
- Mnoho dalších informací najdete na portálu Ministerstva zemědělství <http://eagri.cz/public/web/mze/ochrana-zvirat>

Zvířata ve městě

Základní myšlenka

V knize *Job* (38,39 – 39,30) se Hospodin představuje jako „Pastýř a Pán“ zvířat, který všechny tvory zná a každému určil jeho životní prostor. Zvímátům přiznává i právo, že nemusí sloužit výhradně k lidskému užítku. Zvířata žijí podle vlastního řádu, ne podle ustanovení člověka. Jejich řád, zdánlivě beze smyslu, patří do Božího plánu stvoření.

Spisovatel a biolog Stefan Ineichen se na základě jedné procházky po městském hřbitově zamýšlí nad vztahem člověka a přírody ve městě. Náš text přímo vybízí k prodiskutování žebříčku hodnot a názorů na zvířata i životní prostředí ve městě a na venkově.

Cíl

Umět posoudit různá stanoviska a zpochybnit obvyklý názor, že městská příroda je sem „zavlečena zvenčí“.

Příprava

- Nakopírovat text Stefana Ineichena „Kam s liškou?“ (str. 48).

Průběh hodiny

- Přečíst ve třídě (nebo zadat jako domácí přípravu) text „Kam s liškou?“, zdůraznit popis domnělého protikladu přírody a města. Nabízí se různé metody zpracování:
- Otázky: Vyjmenovat důvody, proč jsou zvířata ve městě vítaná, popř. nevítaná. Čím je město pro lišku tak přitažlivé? Kde na ni číhá nebezpečí?
- Interview: Vyptávat se lidí, zdali věděli, že ..., co si myslí o ...?

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky: text „Kam s liškou?“

Časová náročnost: hodina či více (podle formy zpracování)

- Práce ve skupinách: Vytvořit čtyř- nebo pětičlenné skupinky a všechny důležité informace z textu uspořádat do myšlenkové mapy. Na základě této mapy pak představit lišku ve městě jako v „ekologickém systému“ s určitým diagramem působnosti:
 - S pomocí myšlenkové mapy nejprve shromáždit všechny podstatné aspekty systému, jež liška potřebuje (krmení, obydlí atd.).
 - Poté z nich sestavit přehled na list A3, hledat souvislosti mezi jednotlivými prvky a vyznačovat je šipkami (např. Kdo se stane čí potravou?). Následně posoudit různé dopady – dostatek krmiva, žádní nepřátelé atd. Jednotlivé vlivy označit buď jako posilující (+) nebo oslabující (-).
 - Pozor: neopomenout vzájemné vlivy.

Další aktivity

- S využitím vhodných textů nebo znalostí členů skupiny doplnit do systému další divoce žijící nebo domácí zvířata. Každé přidané zvíře označit novou barvou a rozvážit styčné body s již existující sítí.
- Připravit „osobní dotazník“ jednotlivých zvířat, tak jak by jej mohli sepsat ostatní obyvatelé města.
- Navštívit expozici přírody v regionálním muzeu. Zjistit na městském úřadu, kam se umísťují zvířata odchycená na veřejných prostranstvích.

Životní podmínky kuřete

Základní myšlenka

Život v kleci je v příkrém rozporu s přírodou. Zvířeti neposkytuje na prsto žádný prostor, aby mohlo svým chováním naplňovat představu původního stvořitelského řádu. Na jednu stranu to sice všichni chápou, na druhou stranu však většina lidí netuší, co pojem chov v kleci přesně znamená. Cestou osobního zážitku si děti a dospívající nejlépe uvědomí, jaké pocity taková stísněná klec vyvolává.

Cíl

Na vlastním těle zakusit životní podmínky zvířat chovaných v klecích.

Příprava

Ke splnění tohoto úkolu je zapotřebí znát následující údaje:

- Vzrostlé kuře je asi 30 cm dlouhé a 15 cm široké a váží 1,5 kg.
- Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 464/2009 Sb. v paragrafu 11b uvádí maximální hustotu osazení 42 kg/m².
- 28 vzrostlých kuřat váží 42 kg, čili minimální plocha na jedno kuře daná vyhláškou je zhruba 360 cm² tj. např. 30 x 12 cm.

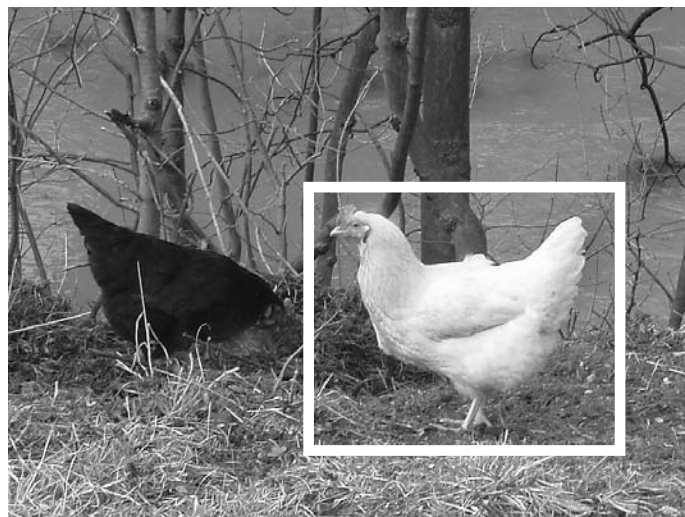
Průběh hodiny

- Vyznačte páskou nebo křídou na zemi čtverec 1 m × 1 m. Děti rozloží na tuto plochu 28 připravených archů ze str. 50. Kolik

Úroveň: 6-15 let

Pomůcky:

- lepicí páska (při pobytu venku křída)
- pravítko
- 28 archů o rozměrech 30 × 15 cm
- (kalkulačka)

prostoru má každé kuře? Nechte 28 dětí, aby se postavily na archy. Je-li dětí méně než 28, adekvátně zmenšete čtverec a uberte papíry. Připomeňte, že kuřata chovaná v drůbežárnách obvykle nikdy nespatří slunce, natož aby se nedostala ven! Vyzvěte děti, ať popisují své pocity. Ubírejte archy papíru tak dlouho, až se děti dostanou do situace, která jim bude připadat neúnosná.

- Chov kuřat v lepších podmínkách je pochopitelně dražší. Velmi hrubý předpoklad (každý snímé jiné množství) zní: konzumace kuřecího masa, drůbežího salámu a dalších drůbežích výrobků z masa zvířat chovaných v adekvátnějších podmínkách zvýší týdenní výdaj za kuřecí maso pro 1 člena rodiny zhruba o 15 Kč.

Jsou děti ochotné si něco odepřít ve prospěch lepších životních podmínek zvířat? Čeho v hodnotě 60 Kč měsíčně by se kdo vzdal?

Další aktivita

- Prodiskutovat následující otázky: Kolik místa potřebuje člověk, aby se cítil dobře? Jak reaguje na stísnující prostory? Porovnejte prostorové nároky lidí s velmi omezeným životním prostorem zvířat.
- Na situaci zvířat v České republice dohlíží Státní veterinární správa: <http://www.svscr.cz/>

Bytost z krabice

Základní myšlenka

V knize Job Hospodin vysvětluje, že pouze On sám disponuje tvůrčí silou. Jobovi naproti tomu nenáleží ani moc ani znalost Božích plánů a Jeho uspořádání světa (*Job 38 + 39*).

To by ovšem nemělo bránit pokusu otestovat si vlastní tvůrčí schopnost, promyslet si vlastnosti, podobu a další rysy tvořené bytosti.

Cíl

Děti i dospívající si vědomě prožijí „tvůrčí“ pocit. Vymyslí bytost, pojmenují ji a promyslí si její charakteristiku.

Příprava

Tvar nápojového kartonu lze podle chuti měnit – tlakem, kroucením či úderem. Hledání jména pro nové stvoření dává široký prostor fantazii: „mléčná kočka“, „pták Jablečňák“ nebo „multikuře“. A pokud nechcete využít označení původního nápoje a vzniklý tvar vám nepřipomíná žádné konkrétní zvíře, klidně vymyslete úplně nové slovo, jako třeba „krabicák“. Určitě si přitom užijete spoustu legrace!

Průběh hodiny

- Zkoušejte různými způsoby změnit podobu nápojového kartonu – zmáčknutím, ranou pěstí, sešlápnutím – dokud nedosáhnete uspokojivého výsledku. Vyberte si základní barvu a natřete s ní váš výtvar, abyste zakryli původní vzory. Nechte zaschnout na omyvatelné podložce. Prohlížejte si knížky ze světa zvířat a hledejte inspiraci pro další výtvarné úpravy – barvy, puntíky, pruhy, nepravidelné skvrny – a dokončete tak vzhled nové bytosti.

Úroveň: 6-15 let

Pomůcky:

- nápojové kartony (od mléka, džusů ...) o objemu min. 1 l
- tempery
- štětec
- papír

- Hotové tvorečky vystavte a rozhodněte o jejich „charakteristice“: Kde tato bytost žije? Čím se živí? Kolik hodin denně spí?

Další aktivita

Sepište příběh o setkání s vaším kartónovým kamarádem. Zorganizujte společnou výstavu. Na webu firmy Tetrapak najdete mnoho zajímavých údajů o výrobě a recyklaci kartonů: www.tetrapak.com/cz. Můžete také nakreslit mapku okolí a vyznačit místa, kde se nacházejí sběrné kontejnery na nápojové kartony.

ŽALMY

„Hospodin je můj pastýř. Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil? Nauč nás počítat naše dny, ať získáme moudrost srdce. Zpívejte Pánu píseň novou. Chval, duše má, Hospodina. Pozvedám své oči k horám. Z hlubokosti volám k tobě.“

Mnohé části žalmů jsou všeobecně známé, patří do základního náboženského povědomí. Kniha Žalmů obsahuje básně, poezii, písně hebrejského dědictví. Lidé se je modlili postupně v různých jazycích, do nichž byly překládány: nejprve v řečtině, pak následovala latina, nejstarší české překlady vznikaly ve 13. a 14. století. Radost, hněv, vděk, hrůza, smutek, naděje: žalmy vyjadřují stavy a hnutí duše. Pocházejí ze všech období izraelských dějin, z doby raných kmenů, z doby královské, ze stavby chrámu v Jeruzalémě, z babylonského zajetí a zasahují až do 4. století před Kristem.

Žalmů je 150 a lze je dělit podle různých typů:

1. chvalozpěvy (například žalm 100) – zpívané pravděpodobně při bohoslužbách,

2. s nimi souvisí také malá skupina speciálních písní oslavujících Boha jako krále, pravděpodobně z chrámové liturgie, například žalm 96–99,
3. žalozpěvy jednotlivce, z nichž se ale potom, co jsou vyslyšeny, stávají chvalozpěvy, například žalm 22; 130,
4. chvalozpěv jednotlivce jako samostatná píseň, například žalm 30,
5. žalm důvěry jednotlivce, například žalm 23,
6. žalozpěvy, chvalozpěvy a žalmy důvěry národa, například žalm 90; 137,
7. další královské, historické a mudroslovné žalmy.

Co najdeme v žalmech k tématu životního prostředí a ekologie? Některé písně přímo oslavují Boží stvoření nebo vyzývají všechny tvory ke společné chvále Boha. Řeč žalmů často obsahuje líčení přírody. Prožití a vyslovení žalu či chvály v hloubi duše, v její „vnitřní ekologii“, může nakonec ovlivnit trvalé směřování vlastního já.

Přímá chvála stvoření

„Dobrořeč má duše Hospodinu. Rozpínáš nebesa jako stanovou plachtu. Zemi jsi založil na pilířích. Prameny vysíláš do potoků. Dáváš růst travě. Učinil jsi měsíc k určování času. Člověk vyjde za svou prací. Tu je veliké a širé moře. Sesíláš svého ducha, jsou stvoření znovu. Budu zpívat Hospodinu po celý svůj život“ (z *žalmu 104*). Společenství Izraele zpívalo tento žalm pravděpodobně při oslavách Nového roku, kdy – podle tehdejšího pojetí – usedal Hospodin na svůj trůn. *Žalm 104* ve 35 verších popisuje a oslavuje Stvořitelovo dílo – jde o nejdetailnější a nejradostnější chválu v celé Bibli (podobný, ale kratší je *žalm 148*). Jaká radost z patření na nebe, zemi a moře, rostliny, zvěř a člověka, jaký úžas nad pomíjením a novým zrodem všeho tvorstva!

Žalm 8 rovněž chválí Stvořitele, ale především ve vztahu k člověku: „Vidím tvá nebesa, dílo tvých prstů, měsíc a hvězdy, jež jsi tam upevnil: Co je člověk, že na něho pamatuješ, syn člověka, že se ho ujímáš?“ Na postavení člověka a jeho úkol poukazují další věty: „Jen maličko jsi ho omezil, že není roven Bohu, korunuješ ho slávou a důstojností. Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou, všechno pod nohy mu kladěš: všechen brav a skot a také polní zvířata.“ – „Hospodine, Pane náš, jak vznešené je tvoje jméno po vší zemi!“

Člověk jako pán tvorstva. Ospravedlňuje snad toto slovo svévolné kořistění z přírody, jaké dnes kolem sebe vidíme? Proti tomu mluví tři fakta:

- Člověk panuje nad zvířaty, protože mu to bylo propůjčeno jako úkol od Pána Boha; je tedy pověřeným správcem, nečiní to z vlastní svévole.
- Panovat znamená starat se o ty, kterým vládnu, neškodit jim a nehubit je vykořisťováním.
- Teprve osvícenství zničilo všechny představy o Boží přítomnosti v přírodě, zbavilo ji „kouzla“ a degradovalo ji na pouhý objekt užitku.

Další druh chvály stvoření najdeme v *žalmu 98*. Národ je osvobozen z babylonského zajetí, a proto: „Hlahol, Hospodinu, celá země... (...) Ať se moře s tím, co je v něm, rozburácí (...) dlaněmi nechť zatleskají řeky, s nimi ať plesají hory...“ Radost vypuká tak prudkým a strhujícím způsobem, že jásají nejen lidé, ale celé stvoření se spojuje do oslavného sboru. Příroda nezůstává němou hmotou, ale stává se symfonií, společným souzněním všeho tvorstva, chválicího svého Stvořitele.

Nakažlivá radost, nadšení, které strhává k následování, propukající extáze: k tomu všemu dávají žalmy dostatek prostoru. Z tohoto životního nadšení získáváme chuť a sílu žít jako stvořené bytosti, jako součást všeho stvoření, a to i v těžkých okamžicích.

Řeč v obrazech

Spravedlivý je „jako strom zasazený u tekoucí vody, který dává své ovoce v pravý čas“. Svěvolníci jsou naopak „jako plevy hnané větrem“. Již v prvním žalmu vidíme, že k nám žalmy promlouvají v obrazech – a to i v obrazech z přírody. Obrazné vyjadřování je znakem básnického jazyka; autor nejenže musí vědět, co chce říct, ale musí také poznat, jakými prostředky vytvořit ten správný obraz. Žaltář tedy, na obrazné rovině, reflektuje okolní přírodu a předává nám tak zprávu o životním prostředí tehdejších obyvatel. „Dopřává mi odpočívát na travnatých nivách, vodí mě na klidná místa u vod“ (*Ž 23*) – obraz oázy, snad z prostředí stepních nomádů.

Ekologie duše

V *žalmu 22* zní nářek: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ Je to nářek dlouhý 22 veršů, nářek v nejrůznějších obrazech, téměř nepřetržitý, opakující se, neustále se vracějící. Jako tep srdce, které dalšími a dalšími obrazy vyjadřuje stále totéž. Je to spirálovitá cesta duše do vlastního nitra, ne přímočaré poznání a úsudek rozumu. Teprve když si člověk touto cestou projde a protrpí ji, situace se změní (viz 23. verš): „A tys mi odpověděl. (...) Ve shromáždění tě budu chválit.“

Mnohé žalmy takto zrcadlí dlouhé, předlouhé – pro povrchní čtenáře možná i nudné – putování duše, jež dříve či později vede k obratu. Duše toto obrácení prožívá jako dar od Boha, kterého se ovšem nemůže sama svévolně zmocnit. V tom spočívá tajemství Božího ducha, které dnes nazýváme spiritualitou. Pro naši duši a pro „ekologii duše“ je obrácení velmi důležité a my pak trvale prožíváme, že jsme i přes všechny těžkosti chráněni a nesení Boží silou.

Krásná forma oslavného zpěvu zní v *žalmu 139*, který se řadí k žalmům důvěry: „Hospodine, zkoumáš mě a znáš mě. Víš o mně, ať sedím nebo vstanu.“ Bůh ví všechno. „Kam odejdu před tvým duchem?“ I v nejposlednějších končinách Země, v hlubinách i výšinách, všude je Bůh přítomen. V mém vlastním nitru. „Tvé oči mě viděly v zárodku. Jak si vážím divů, které konáš, Bože. Po cestě věčnosti mě ved.“

V tomto smyslu mohou žalmy zrcadlit trvalou ekologii duše a také ji vést. Žasneme nad nepopsatelnou krásou květů, půvabným letem ptáků, šuměním větru ve větvích stromů. Využijme tyto vzácné okamžiky, aby z nich vyrůstalo správné chápání přírody.

Následující lekce mají vést k vnímání a prožívání přírody všemi smysly a tím k osvojení ohleduplného vztahu k přírodě, který se promítne do každodenního života.

Mikrokosmos

Základní myšlenka

V žalmech je Stvořitel chválen mnoha obrazy, je Pánem nad dílem svých rukou (Ž 8; 23; 104) – nad ovcemi i dobyt看em – nade vším. Hledíme s úžasem nejen na vše, co je kolem či vedle nás, před, za nebo nad námi, ale i na to, co je pod námi. Tím, že děti pozorují okolní svět pomocí lupy, objevují zcela nový svět – svět mikrokosmu.

Cíl

Děti odhalí půdní mikrosvět. Díky lupě mohou podrobně sledovat brouky a červy a uvědomí si, že i stěží postřehnutelné bytosti mají právo být respektovány.

Průběh hodiny

Děti si samostatně vyhledají kousek půdy – ať již na louce, či v lese. Obecně platí, že na odlehlejších a chráněných místech toho k pozorování obvykle najdou víc. Jednou z možností je, že se předem rozhodnou, jakým konkrétním zástupcem hmyzí říše se chtějí stát. Natáhnou podél svého vybraného prostoru provaz, „promění se v broučky“, lezou po zemi a zkoumají svět z hmyzí perspektivy. Těsná blízkost k zemi hraje velmi důležitou roli. Poté si v malém kroužku sdělují, co kdo objevil.

Úroveň: 6-9 let

Pomůcky:

- provaz
- lupa (více kusů)

Další aktivity

- S pomocí atlasu rostlin a živočichů mohou děti určovat „své“ broučky, různé traviny, atd., a vytvářet vlastní ilustrace.
- Po poradě s kolegou biologem pustit vhodný dokument o životě hmyzu.
- Uspořádat malou výstavku a čtení dětských knih věnovaných drobným zvířecím hrdinům (Ferda Mravenec apod.).

Dar kulinářského umění

Základní myšlenka

Žalmy opěvují přírodu s velkou úctou a respektem (Ž 8, 98, 104). Zdánlivé banality, s nimiž se setkáváme každý den, se náhle ukazují ve zcela novém světle. Na obyčejnou sedmikrásku, ze které jsme připravili vybranou lahůdku, se teď budeme dívat naprosto jinýma očima. A se sedmikráskami se setkáme na louce či na pasece v podstatě po celý rok.

Cíl

Seznámit děti s netradičním využitím známé rostlinky.

Příprava

Rozkvetlé sedmikrásky najdete téměř na každé zelené ploše. Protože budou děti jejich poupátka nakonec jíst, vyberte pro sběr rostlinek čistou lokalitu: vyhněte se okrajům silnic a „psím záchodům“.

Průběh hodiny

Kapary z poupat sedmikrásek: poupata sedmikrásky omyjte a nechte dobře okapat. Poté je vložte do uzavíratelné sklenice a přelijte bylinným octem. Falešné kapary nechte ještě týden až 14 dnů stát při pokojové teplotě, potom je skladujte v chladu.

Varianty

- Díky své ořechové chuti se stanou naložená poupata zajímavým zpestřením bylinkového tvarohu či salátů.
- Ze sedmikrásky si můžete připravit rovněž blahodárný čaj. Podle lidové tradice má tato rostlinka nejvíce účinných látek okolo svatého Jana (24. června), pro sběr tedy doporučujeme toto období. Sedmikráskový čaj podporuje chuť k jídlu, prospívá játrům, žlučníku, pokožce a pročišřuje krev. Přidává se rovněž do směsí proti kašli.

Úroveň: 6-12 let

Pomůcky:

- poupata sedmikrásky
- bylinný ocet
- malé uzavíratelné sklenice

Další aktivity

Vydejte se na komentovanou prohlídku botanické zahrady. Podívejte se také na webové stránky našich botanických zahrad:

- <http://www.botanicka.cz/>
- <http://www.cuni.cz/UK-945.html>
- http://botany.upol.cz/strana.php?id=odd_bot_zahrada
- <http://www.botaniliberec.cz/>

Lesní obrázek

Základní myšlenka

Abychom vůbec mohli chválu stvoření pochopit, musíme nejprve přírodu pozorovat a poznat. K takovému objevování můžete využít třeba procházku lesem, kde se vám před očima rozprostře pestrá paleta: barevné květy, bizarní úlomky stromové kůry, lišejníky, mechy, pocuchaná ptačí peříčka, kapradí s listy jak filigrán, bukvice, žaludy, žilnatiny odumřelých listů, šnečí ulity i spadané větvičky. Děti se většinou pro krásu takových lesních drobností rychle nadchnou a ze shromážděných pokladů pak se zaujetím vytváří umělecká díla. (Provázky a provazy dojdou širokého uplatnění)

Cíl

Děti se projdou lesem a najdou materiál, z něhož poté sestaví obraz. Každé dítě si utváří kompozice podle vlastní fantazie.

Příprava

- Vyučující by si měl podobné dílo připravit předem, během výroby totiž může odhalit případné obtíže a úskalí. Děti tak navíc mají určitou představu, jak výtvar může vypadat. Vzorové dílo však zároveň představuje nebezpečí, že jím omezíte kreativitu žáků – uvidí hotový předmět a nechají se příliš vést vašim ztvárněním. Nezapomeňte jim proto dodat odvahu a povzbudit je k originálnímu pojetí!
- Při vyrábění rámečků bude třeba používat uzly – pro náš účel se nejlépe hodí uzel ambulantní. Na začátek hodiny tedy doporučujeme zařadit malý nácvik „uzlování“ – pravděpodobně najdete mezi dětmi i zkušené a ochotné znalce, kteří ostatním rádi pomohou!
- Nezapomeňte stanovit jasná pravidla pro sběr materiálu: není to kůru stromů, neodhazovat odpadky, nebořit žádné zvířecí stavby, jako mraveniště, ptačí hnízda atd.

Průběh hodiny

- Se shromažďováním materiálu začněte již cestou ke zvolené lokalitě. Upozornujte děti i na „obyčejné“ větvičky při okraji cesty. Třeba mají velmi netradiční tvar nebo jsou poseté houbami!
- Když dorazíte na místo, vyhlasejte malou soutěž: Kdo najde prázdnou ulitu? Přineste nějaký červený předmět! Kdo najde největší list?

Chvála stvoření ve skládačce

Základní myšlenka

V některých žalmech se výslovně opěvuje Boží stvoření (Ž 8, 98, 104, 148). Žalmista si ke svým chválám zvolil obrazy přírody. I v naší době lze vzletnými slovy vyjádřit působivé zážitky spojené s přírodou a například „skládaná báseň“ zaznamenání osobních prožitků dětem usnadní.

Cíl

Žáci se zamyslí nad svými pocity a vjemy v přírodě a sepíší je na papír.

Příprava

Na úvod i jako zdroj inspirace si společně přečtete nějaký žalm.

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- silný konopný nebo sisalový provaz (přibližně 20 m pro každé dítě, záleží na velikosti rámu)
- nůžky nebo kapesní nůž

Prostor: útulné místo v lese, kde je dost materiálu

Časová náročnost: půl dne

- Ukažte žákům svůj výtvar a popište, jak při výrobě postupovat. Pak společně začněte s hledáním vhodných větví a sestavováním rámu. Vezměte si na pomoc jedno z dětí a předvádějte postup při výrobě rámečku: jeden z vás pevně drží větev, druhý křížem omotává co nejpevněji jejich spojovací body. Zajistěte ambulantním uzlem. Do hotového rámečku nyní můžete z provázků natáhnout osnovu – konce provázků k rámečku vždy dobře připevněte uzlem. Doporučujeme, aby děti pracovaly ve dvojicích.
- Nastal čas najít si přírodniny na vyplnění obrázku. K jejich upevnění poslouží třeba pevná stébla tráva či lýčí. (Děti si mohou vhodný materiál posbírat již cestou do školy nebo o přestávkách.)

Varianta

Místo obrázku sestavte závěsnou dekorativní konstrukci (obdobu závěsné zvonkohry).

Další aktivity

- Vymyslete výtvarům zajímavá jména, vystavte je ve třídě či na chodbě.
- Zhotovte seznam zakomponovaných předmětů.

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

Průběh hodiny

- Rozdělte třídu do trojic, každému týmu dejte tužku a papír. Za úkol mají napsat báseň na zvolené téma, související s jejich zážitky v přírodě. Při psaní této básně uvidí každý člen skupiny jen část toho, co píšou ostatní členové týmu.
- Jeden žák napíše první řádek básničky a podá ji kamarádovi ze své skupiny. Ten napíše druhý verš tak, aby se s tím prvním rýmoval nebo na něj jinak navazoval, a zároveň přidá další, nový verš.

Poté přehne papír tak, aby třetí člen skupinky viděl jen ten poslední verš. Třetí člen opět nejprve naváže na předchozí řádek, potom přidá i svůj vlastní nový verš a zase přehne papír tak, aby první žák viděl právě jen poslední část textu.

- Touto formou pokračují děti asi 10 minut, rychlejší skupiny stačí samozřejmě více řádků, ale to není hlavním kritériem úspěchu.
- Po uplynutí časové lhůty předčítají mladí básníci své výtvořky. Určitě budete překvapeni nečekanými myšlenkovými pochody.

Můj strom

Základní myšlenka

Spravedlivý je „jako strom zasazený u tekoucí vody, který dává své ovoce v pravý čas, jemuž listů neuvadá. Vše, co podnikne, se zdaří“ (Ž 1,3). V Bibli se o stromech hovoří často a dva stromy hrají také obzvláštní roli: strom života a strom poznání dobra a zla. Rozličným stromům, jejich listům, větvím a plodům je přikládán zvláštní význam. Poznávájte stromy všemi smysly, propojte jasně strukturovanou teoretickou přípravu s osobním seznámením se stromy. Děti prozkoumávají strom, který si samy zvolí, detailně si všimají jeho vzhledu a získávají tak k němu důvěrný vztah, takže by jej snadno rozeznali mezi tisíci jiných.

Cíl

Děti si najdou v oblasti, kde se často pohybují, svůj strom. Společně sestaví kritéria pro vytvoření „osobního dotazníku“ pro každý strom a podle nich pak sepiší povídání o tom svém. Zamyslí se nad tím, co je pro daný druh stromu typické. Pozorují svůj strom po delší časové období a výsledky svého pozorování zapisují. Mohou jej také nakreslit.

Příprava

Shromážděte na nástěnce přehled rekordů ze světa stromů.

Průběh hodiny

- Naladění: jako úvod do tématu napište na tabuli: „Každý člověk je jedinečný.“ Okolo tohoto hesla zaznamenávejte postřehy, které k uvedené větě děti napadnou (jedinečnost otisků prstů, tělesné znaky jako barva vlasů, výška postavy, profil obličeje; povahové vlastnosti, genové inženýrství). Možná se již v tomto okamžiku rozproudí živá diskuze.
- A jak je tomu u stromů? Nechte děti přemýšlet nad následujícími otázkami a zapisujte návrhy odpovědí (můžete také rozdat seznam otázek a vyzvat k samostatné práci či k práci ve dvojicích).
 - Jaký je nejvyšší strom v Čechách? (smrk na Šumavě, 58 m)
 - Jaký je nejvyšší strom na světě? (sekvoj pobřežní, 112 m)
 - Do jaké výšky dorůstá nejmenší strom na světě? (vrba bylinná, 5 cm, ale uvádí se i jiné odpovědi)
 - Jaký je průměr kmene nejtlustšího stromu světa? (16 m, cypřiš v Mexiku u města Oaxaca)
 - Kolik váží nejtěžší strom na světě? (až k 2 000 tun)
 - Jaký je nejstarší strom na světě? (borovice osinatá, asi 4 700 let)
- (Informace například na <http://www.stromroku.ic.cz/KR.html>)
- Děti uvažují, zdali ve svém okolí znají nějaký skutečně zajímavý, obzvlášť starý, tlustý, nemocný, hustý nebo dutý strom. Většina stromů pochopitelně nepatří k rekordmanům, ale přesto mohou něčím vynikat. Některý strom se výborně hodí ke šplhu, k jinému

Varianty

- Můžete pracovat také jako jedna velká skupina, v takovém případě však nezapomeňte na úměrně větší papíry.
- V souladu s různými typy žalmů se nabízí široká škála aspektů životního prostředí, jimiž je možné se zabývat. Například přírodní či ekologické katastrofy můžete ztvárnit jako žalozpěv. Důležité je, aby se vaši svěřenci vyjadřovali svým jazykem a ze současného úhlu pohledu a uvědomili si časový odstup od doby vzniku žalmů.

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby, pro každou skupinu pravouhlý trojúhelník
- tyčky (dlouhé asi 1 m)
- metr
- sešit nebo papíry na vedení deníku o stromu
- samolepící průhledná folie

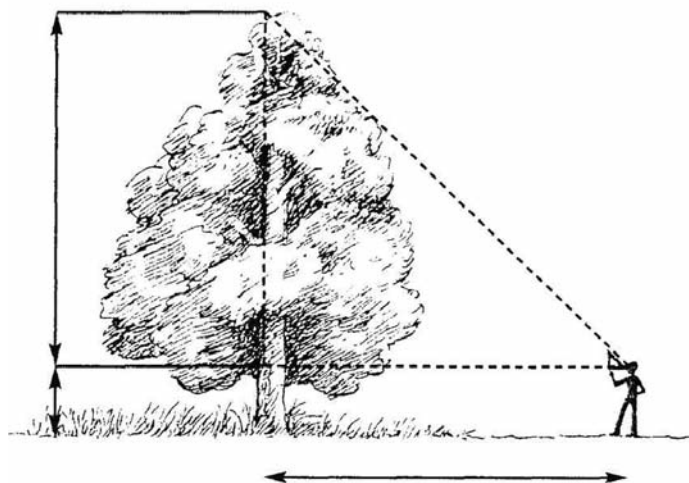
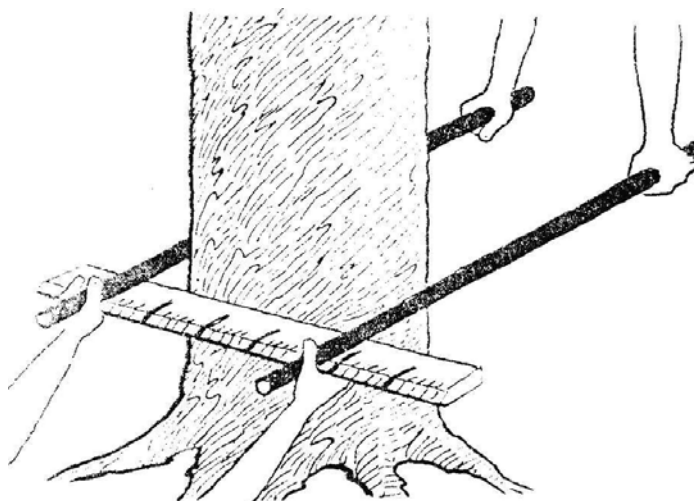
Prostor: třída, areál školy, byt či les

Časová náročnost

- nejprve tři vstupní hodiny
- následně několik pracovních bloků během delšího období

váže určitého chlapce či dívku úzké osobní pouto. Dejte dětem příležitost sdílet s ostatními své myšlenky a prožitky.

- Osobní dotazník: každý z vašich svěřenců už pravděpodobně někdy vyplňoval dotazník. Vyberte společně kritéria pro popis stromu a napište je na tabuli. Například: stanoviště, obvod kmene, průměr kmene měřený v úrovni prsou, druh stromu, stáří, výška, zvláštnosti.
- Určit stáří živého stromu není snadné. U výrazných stromů z vašeho okolí by mohli znát jejich věk místní lidé či lesníci, o stromech na veřejném prostranství byste mohli najít záznam na místním úřadu.
- Děti pravděpodobně vycítí, že určování výšky a stáří si žádá složitější postup. Třeba vás ale překvapí vlastními návrhy a přístupy k problému!
- Určení průměru kmene: ve výši prsou podržte po stranách stromu rovnoběžně dvě tyčky a požádejte pomocníka, aby změřil na opačné straně jejich vzdálenost. Tím získáte průměr kmene.
- Určení výšky stromu: metodu nejprve vysvětlíte ve třídě u tabule. Postup: dítě se na rovném terénu postaví vedle stromu, který má jasně rozeznatelnou špičku. U očí si přidrží pravouhlý rovnoramenný trojúhelník tak, aby jedna strana směřovala rovnoběžně se zemí a druhá rovnoběžně s kmenem stromu. Potom pomalu couvá, dokud v pomyslném prodloužení přepony neuvidí špičku stromu. Když pak změří vzdálenost od tohoto místa ke stromu a připočte vzdálenost od země k vlastním očím, získá výšku stromu.
- Určení stáří: u padlého nebo pokáceného stromu se počítají letokruhy, od středu k okraji. Každý kruh odpovídá jednomu roku. Své počítání překontrolujte ještě v opačném směru a vždy po deseti letokruzích si zapíchněte špendlík. Pokud se nedaří letokruhy jasně rozeznat, doporučujeme dřevo navlhčit nebo lehce zbrousit smrkovým papírem. Tato aktivita děti obvykle velmi baví, zkoušet si ji mohou třeba na větších úřezcích z kmenů, jež v lese zůstali po lesních dělnících.

- Děti si zaznamenávají údaje k dotazníku. Venku si zkouší (nejlépe ve skupinách) určovat stáří a výšku stromů, ve třídě pak naměřené hodnoty porovnávají a uvažují o případných zdrojích chyb. Také lze zadat každému účastníkovi, aby si ve svém okolí vybral „vlastní“ strom, samostatně zpracoval jeho dotazník a ve třídě pak referoval spolužákům o výsledcích své práce. Rozeberte případné potíže, podporujte výměnu zkušeností – nesmělému chlapci či děvčeti se třeba podaří zazářit praktickou radou! Nechte děti přečíst dotazník jejich stromu a vyzvěte ostatní, aby hádali, kde tento strom stojí.

Další aktivity

- Sledujte život stromu po delší časový úsek. Vyzvěte děti, ať si v následujících týdnech vedou o stromu deník. Někomu bude třeba ze začátku připadat, že není co pozorovat. Proto je důležité mít také jeden „třídní strom“ a na něm venku demonstrovat činnosti, které pak mají žáci provádět samostatně. Každý záznam v deníku musí obsahovat datum, denní dobu a aktuální počasí. Lepší je psát záznamy tužkou, aby vlhko zápisy nezničilo!
- První krok: děti pozorují strom z dálky, načrtnou si obrys koruny a porovnávají vzhled svého stromu s jinými stromy v okolí.
- Na příští pozorovací den naplánujte bližší zkoumání stromu: žáci popisují kořeny (pokud jsou viditelné), kmen, větve, korunu, listy, pupeny, případně květy a plody. Nezapomeňte odborné pojmy vysvětlit předem na třídním stromu.
- Následující činnosti: děti vylisují list (nebo květ) svého stromu a nalepí si jej pomocí průhledné folie do deníku. Na stejné stránce deníku nalepený list podrobně popíší: zbarvení, strukturu svrchní i spodní strany, tvar listu, žilnatinu, okraje.
- Pro získání otisku kůry stromu přidrže na kmeni list papíru a jemně po něm přejíždějte voskovkou. V některých případech budete muset trochu silněji přitlačit. Získané otisky kůry pak ve třídě porovnávejte, jejich přesný popis si děti nakonec zapíší do deníku.
- Děti mohou pravidelně pozorovat také tvory, kteří na stromě žijí. Pro sledování ptáků je zapotřebí určitý odstup, cvičené oko a především trpělivost.
- Snazším objektem pozorování jsou proto drobní živočichové. Jemně je oklepejte z větví do otevřeného deštníku a potom je nasypte do prostorné průhledné nádoby, v níž se budou dobře pozorovat a děti je tak snadněji mohou nakreslit.

- Které rostliny rostou na mém stromě a které pod ním? Žáci rostliny kreslí, lisují, obtiskují a popisují do deníku. Školní třída se promění v laboratoř – doneste atlasy rostlin, encyklopedie, třeba i lupu. Po ukončení výtvarné části hodiny žáci prezentují výsledky své práce.
- Děti si průběžně zaznamenávají i další věci, kterých si na svém stromu všimli, a nakonec sestaví osobní dotazník konkrétního druhu stromu, jenž bude obsahovat pět charakteristických znaků, díky nimž lze daný druh bezpečně poznat.

Varianty

- Je možné, že se z navržených činností stihnete věnovat jen některým, hlavní však je dosáhnout toho, aby děti pochopily rozmanitost každého stromu a třeba s některým navázaly i určité „přátelství“.
- Ten „svůj“ strom mohou děti sledovat třeba celý rok. O svých pozorováních mohou pořizovat pravidelné záznamy (třeba jednou měsíčně), mohou nakreslit jeho pupeny, vylisovat květy, sledovat a zapisovat vývoj plodů, na podzim sesbírat spadlé listy, v zimě nakreslit siluetu stromu bez listů atd. Výsledkem bude velmi působivá ročníková práce!
- Jako vítané zpestření při práci na „stromovém“ deníku může sloužit následující aktivita: třída si společně vyhledá jeden výrazný strom, pod který se všichni vejdou. Vyučující pak vypráví předem připravený, zajímavý příběh o stromech (například Jean Giono: Muž, který sázal stromy).
- Vedení důkladného deníku si žádá mnoho práce a čtená, jistě zajímavá, pozorování. Pokud se vašim žákům podařilo dát deníkům hezkou podobu, zorganizujte veřejnou výstavu – „Výjimečné stromy v naší čtvrti“ apod.
- Většina lidí kreslí stromy velice schematicky. Žáci během práce na „stromovém“ deníku stromy dlouho pečlivě pozorují, což je dobrý základ pro to, aby časem různými technikami dokázali v kresbě zachytit rozdíly mezi jednotlivými druhy stromů.
- Mnohé další informace a podněty najdete na stránkách www.lesy-cr.cz/cs/turiste-a-pratele-prirody.
- Dozvíte se o akcích typu Dny s Lesy ČR, o naučných stezkách v naší zemi a o dalších projektech. Zajímavé aktivity pořádají i jiné ekologicky zaměřené organizace a spolky, například <http://www.cmelak.cz/>. Zkuste rovněž zjistit, komu patří lesy v okolí vašeho bydliště.

Pavučina na papíře

Základní myšlenka

Pavučiny jsou mistrovským dílem přírody, jež nás při pozorném sledování vede k oslavné chvále Stvořitele (Ž 23). Pavučinové vlákno pro nás stále ještě zůstává hádankou. Určitě ho již každý člověk viděl, přestože jiná, stejně tenká vlákna, náš zrak neregistruje! Tajemství spočívá v reflexi světla, skrze niž se vlákno jeví silnější. A pojďme k dalšímu fyzikálnímu fenoménu: pavučinové hedvábí svítí jasněji, než ostatní předměty v jeho okolí. Přijímá totiž UV světlo, přeměňuje ho na pro nás viditelnou frekvenci a následně vydává světlo, které již náš zrak postřehne. Podobně nás ohromí i další fyzikální vlastnosti pavučiny: s pouhými 3g pavučinového vlákna by se teoreticky dala spojit města Hradec Králové a Praha a ani by nebylo nutné vlákno napínat. Pavučina je prostě něžným technickým zázrakem.

Cíl

Proniknutí do tajů pavučiny vyžaduje bedlivé pozorování pavoučí sítě i jejího okolí. Obtížnost zacházení s tímto křehkým uměleckým dílem pak vyvolává respekt a obdiv k dílu Stvořitele.

Průběh hodiny

Pavouk křížák utká svou síť za tři čtvrtě hodiny, přičemž k chytání hmyzu mu slouží jen po jediný den. Večer ji zpravidla sežere a druhý den si vybuduje novou. Jak taková pavučina vlastně vzniká? Pavouk si nejprve utká rám mezi větvemi. Pak příčně natahuje vlákna a od středu směrem k okrajům vytváří spirálu. Když se síť zachvěje, je to pro pavouka znamení, že v ní uvízla kořist. Pomozte dětem vyhledat pavučinu, kde zrovna není domácí pán přítomen. Děti si naberou na dlaň trochu mouky nebo pudru a sypkou směs fouknou

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky:

- mouka nebo pudr
- černý karton
- lepidlo

Prostor: nejlépe v houští v lese, ale i ve vnitřních prostorech typu sklep, půda apod.

opatrně na pavučinu. Karton černé barvy tence potřou po celé ploše lepidlem, opatrně přitisknou lepící stranou na pavučinu a mají hotovo: síť se tím přenesla na papír! Doporučujeme nakonec přestříkat bezbarvým lakem.

Další aktivity

Mnoho zajímavostí najdete na <http://pavouci.wz.cz/obecne.php>, <http://www.chovatelstvi.cz/>, děti také často baví prodejní výstavy terarijních zvířat a od svých příbuzných se určitě dozví mnoho veselých a napínavých rodinných zážitků s těmito někdy poněkud obávanými tvory!

Procházka s odborníky

Základní myšlenka

V situacích vyžadujících rozsáhlejší znalosti vám významně pomohou odborníci. Často navíc dokážou děti pro danou oblast nadchnout.

Cíl

Žáci se dozvědí detailní informace o svém nejbližším okolí, naučí se bedlivěji vnímat svůj každodenní svět.

Příprava

Jasně definujte své cíle a přání, podle toho pak hledejte vhodné znalce. Předchozí seznámení všech zúčastněných bude rozhodně výhodou. Prohovořte společně svá přání a očekávání; stanovení přesného programu povede k úspěšnému výsledku.

Průběh hodiny

Odborník by měl mít zkušenosti s programem pro děti a mládež, představují totiž zcela odlišné – a většinou náročnější – publikum než účastníci přednášek pro dospělé. Nápady exkurzí s odborníky:

- objevování lesa s hajným
- prohlídka farmy se selkou

Úroveň: všechny věkové kategorie

- pozorování zvěře s myslivcem
- zkoumání řeky nebo jezera s bioložkou
- prohlídka městského parku nebo zahradnictví se zahradníkem
- hledání stop zvěře ve městě se zooložkou
- pozorování ptáků s ornitologem
- výstup na kostelní věž s odborníkem na netopýry

Varianty

- hledat mechy a lišejníky pro určení čistoty vzduchu
- určovat nalezená peříčka, vývržky, trus
- pátrat po neobvyklých rostlinách ve městě
- pozorovat ve městě volně se pohybující zvěř
- vydat se do lužních lesů
- zkoumat krasové jeskyně
- navštívit přehradní nádrž a vodní elektrárnu

Další aktivity

Kontakty na odborníky můžete získat například u Českého svazu ochránců přírody <http://www.csop.cz> nebo v centrech ekologické výchovy po celé republice.

PŘÍSLOVÍ, KAZATEL, PÍSEŇ PÍSNÍ – KNIHY MOUDROSTI

V antice se pojem „moudrost“ všeobecně vykládal jako souhrn praktických znalostí o životě nebo jako praxí získané všeobecné vědomosti. Ovšem ten, kdo toho hodně ví, ještě nemusí být moudrý. Záleží na tom, zdali dokáže své znalosti správně používat. Starozákonní knihy zabývající se moudrostí proto přikládají velkou váhu souvislosti mezi znalostmi a jejich správnou aplikací. Jestliže bohobojný člověk hledá Boží vůli, nechává se motivovat k dobru a zdržuje se zla, tak ve svém životě uspěje; v opačném případě však nikoli. Dobro a zlo jsou definovány podle Božího řádu stvoření. „Bázeň Boží je počátkem moudrosti“ zní často citovaná věta izraelských mudroslovných spisů. Tehdy se již věřilo na spravedlnost před smrtí.

Mudroslovná literatura probírá široký okruh témat – věnuje se člověčenství v celé jeho šíři, udílí rady pro všední den a otevírá horizont pro otázky po smyslu života.

Příslloví

Moudrost spisů obsažených v knize Příslloví je vyjádřením izraelského pojetí určitého myšlenkového souboru, který se objevuje u mnoha národů. Knihu Příslloví lze rozdělit do sedmi úseků, přičemž tři z nich nesou označení „Příslloví Šalomounova“. Šalomoun, syn Davidův a izraelský král, se těšil pověsti moudrého člověka. Vedle Šalomounových textů kniha obsahuje čtyři další, menší sbírky promluv a rad. Nejstarší částí knihy jsou jednořádková a dvouřádková příslloví, předávaná ústní tradicí. Písemně se tento materiál začal zaznamenávat pravděpodobně v době královské, finální podobu texty získaly ve 4.-3. století před Kristem.

Příslloví obsahují pestrou škálu témat, která se v nejširším slova smyslu týkají stvoření, jež je tím moudrým řádem, z něhož vše vychází.

V úvodu knihy (1,20nn.) a v 8. kapitole je moudrost personifikována. Původně byla s velkou pravděpodobností považována za bohyni, pely se na ni ódy a vládlo přesvědčení, že její existence sahá ještě před počátek stvoření.

Přestože to tak na první pohled nevypadá, zaměřuje se etika knihy Příslloví na dvojpřikázání lásky k Bohu a bližnímu. Právě v něm má své kořeny varování před bezohledným egoismem a napomínání k ohleduplnosti a spravedlnosti: „Spravedlnost napřimuje bezúhonnému cestu, kdežto svévolník svou svévolí padne.“ (Př 11,5)

Postřehy o zákonitostech přírody a o lidském soužití jsou v této knize ilustrovány pomocí obrazů ze zemědělství a přírody: „Jdi k mravenci, lenochu, dívej se, jak žije, ať zmoudříš.“ (Př 6,6) „Pláství medu je řeč vlídná, lahodou duši a uzdravením kostem“ (Př 16,24), „Zahálčivý nebude si péci úlovek“ (Př 12,27). Kniha Příslloví je plná překrásných obrazů.

Kazatel

Kniha *Kazatel* (nazývaná v jiných jazycích též Kohelet nebo Ecclesiastes) vznikla pravděpodobně podle předem daného plánu. Tématem je podstata a předpoklady lidského štěstí, doba sepsání se obvykle datuje do druhé poloviny 3. století před Kristem. Kniha *Kazatel* se řídí filozofickým myšlením. Svými zčásti pesimistickými sděleními se staví proti takové teologii, která se jednostranně

zaměřuje na pozitivní konec světa. S názorem „po mně potopa“ se zde rozhodně nesetkáme.

Ekologickou reminiscencí je zde přirovnání lidského života k honbě za větrem a i mnohé další pasáže mají poukázat na to, jak málo se vyplatí lidské lopocení: „Všechny řeky spějí do moře, a moře se nepřeplní“ (Kaz 1,7). Na druhou stranu kniha *Kazatel* přiznává, že vše, co činí Bůh, zůstává navěky; nic k tomu nelze přidat ani z toho ubrat (Kaz 3,14). Poukazuje na hranice lidských možností a vyzývá člověka, aby využil svůj určený čas (Kaz 3,1nn., 4,6). Pranýřováním honby za majetkem (Kaz 5,9-16) se kniha *Kazatel* stává kritikem lehkovážné ideologie pokroku a je tím navýsost aktuální.

Píseň písní

Texty v této sbírce milostných písní byly při sestavování do uceleného souboru určité přepracovávány, ale určit jasnou hranici mezi tradicí a pozdější redakcí by bylo obtížné. Poslední redakce se datuje do třetího století před Kristem, do helénistického období. Pokud jde o interpretaci, stojí zde proti sobě dvě odlišné tradice: takzvaný alegorický výklad, který vysvětluje *Píseň písní* jako projev zamilované lásky mezi Bohem a člověkem, a světský výklad, hodnotící tuto *Velepíseň* jako výraz biblické úcty k lidským milostným vztahům.

Pojem láska je v této knize nerozlučně spjat s rájem – láska představuje návrat do rajských poměrů. V *Písní písní* se ke slovu kupodivu dostává (na rozdíl od většiny jiných biblických textů) i žena. Velebí lásku jako božskou moc, jež překonává chaos i smrt (*Pís 8,6n*). *Píseň písní* nám předestírá mnohodimenzálnost lásky a z hlediska teologie stvoření obsahuje také výzvu k vychutnání života i lásky (*Pís 5,1b*). A jak chápat porovnávání milého či milé s přírodou? Hory, stáda právě ostříhaných ovcí, granátová jablka, vonný puškvorec, holubi, kůzlátka – to vše představuje nejvyšší dobro, zasluhuje si maximální pozornost. Jejich blahobyt pak podmiňuje vzájemná závislost. Příroda je pro člověka nejcenějším darem, takže srovnání s milým či milou se skutečně nabízí.

Jak bylo zmíněno již v úvodu, mudroslovné knihy pojednávají o tématech celého člověčenství. Speciální důraz je ovšem kladen na moudrý řád stvoření a na souvislost mezi štěstím a naplňováním Boží vůle. Na tyto aspekty se hlouběji podíváme v následujících kapitolách.

Léčivá síla heřmánku

Základní myšlenka

Způsob, jakým byla příroda stvořena, jí také dává k dispozici prostředky k léčení nejrůznějších obtíží. Kniha Přísloví nás vyzývá, abychom přírodu bedlivě pozorovali a tuto moudrost nalézli a pochopili (Př 6,6; 16,24; 12,37). Nenápadný heřmánek je rostlinka, na níž to lze výborně ilustrovat. Na zanícené oko se přikládá sáček od uvařeného heřmánkového čaje, heřmánkovým čajem se zase vyplachuje zanícená ústní dutina a proti rýmě pomáhá inhalování heřmánkových výparů – éterické oleje z heřmánku totiž zmírňují záněty.

Cíl

Děti si uvědomí, že příroda nám dává k dispozici řadu léčivých prostředků. Aktivita s heřmánkem zapojí hned několik smyslů: zrak, hmat, chuť i čich.

Příprava

V období od května do září se při procházce porozhlédněte – třeba na okraji pole nebo na rumišti – po heřmánku. Nasbírané květy pak nechte usušit na vzdušném místě.

Průběh hodiny

Mast nebo krém na obličej: na pánvi rozpustíte 100 g vazelíny nebo másla. Přidejte hrst čerstvých či sušených hlaviček heřmánkových květů a nechte hmotu půl hodiny stát. Poté ji ještě horkou propasírujte šátkem a naplňte do dózy.

Varianty

Usušené hlavičky můžete skladovat v menších sklenicích nebo ve vlastnoručně ušitých sáčkích – později je využijete k přípravě čaje nebo na inhalace.

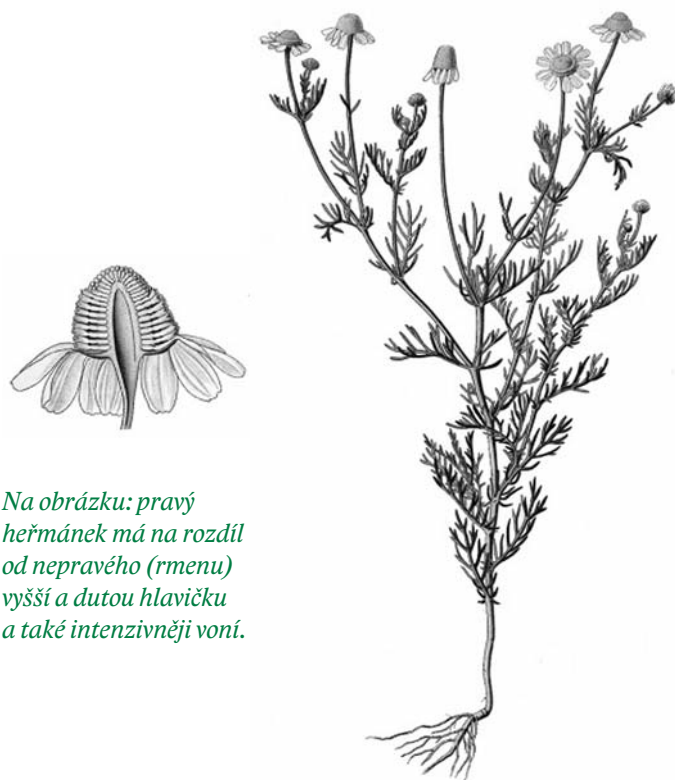
*Sílu léčit bolesti
dal Stvořitel heřmánku.
Zdobí stráně, rozcestí,
zavoní ti ve spánku.
Jenže ten, kdo zdraví hledá,
sténá, jak moc zle mu je.
Na heřmánek vůbec nedá,
prý je lepší chemie.*

(Karl Heinrich Waggenerl: Heiteres Herbarium, Blumen und Verse)

Úroveň: 1. a 2. stupeň ZŠ

Pomůcky:

- květy heřmánku
- 100 g vazelíny
- pánev
- utěrka
- dózička

Na obrázku: pravý heřmánek má na rozdíl od nepravého (rmenu) vyšší a dutou hlavičku a také intenzivnější vůni.

Další aktivity

- Vysejte nebo zasaďte různé léčivé rostliny do květináčů. Založte si bylinkovou zahrádku s léčivými rostlinami.
- Vypravte se na návštěvu lékárny, která se specializuje na přírodní léčiva. Zajímavé informace o různých rostlinách se dozvíte v botanických zahradách. Nemáte mezi svými přáteli někoho, kdo pracuje v květinářství či zahradnictví? Pozvěte jej do školy.

Vzorce chování lidí a zvířat

Základní myšlenka

Starozákonní mudroslovné texty se týkají nejrůznějších oblastí a zasazují člověka do celkového konceptu stvoření. Jako příklady tu často slouží jednání zvířat a autoři mudroslovných knih nás vyzývají, abychom se nad nimi zamýšleli (Přirovnání ke lvu Př 19,12; 22,13; 28,1; 30,30). Podobnou roli zastávají zvířata také v pohádkách a bajkách, představují zde často symboly pro určité modely lidského jednání.

Cíl

Žáci se seznámí s typickými vzorci chování drůbeže. Pokusí se je aplikovat na člověka, probírají otázku „hrdinství“.

Úroveň: 10-16 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- nakopírovaný text „Hrdinství“

Příprava

- Nakopírovat text „Hrdinství“ (str. 51).

Průběh hodiny

- Žáci si přečtou text „Hrdinství“. Poté v textu podtrhávají typické modely chování slepic a kohoutů.
- Následně probíhá ve třídě či ve dvojicích diskuze o „ponaučení“, které z tohoto příběhu plyne.

Další aktivity

Hledejte přísloví, v nichž vystupují zvířata – například: „I tygra rozčiluje blecha v jeho kožichu“ (čínské přísloví) – a pokuste se „přeložit“ jejich význam. Inspiraci najdete též u Milly Brown, autorky sborníků: Výroky slavných o zvířatech, Výroky slavných o psech a Výroky slavných o kočkách.

Získat ztracenou rovnováhu

Základní myšlenka

V mudroslovné literatuře se klade velký důraz na souvislost mezi štěstím a naplňováním Boží vůle. Kniha Kazatel (3,1nn., 4,6) explicitně poukazuje na hranice možností lidského jednání a pranýřuje honbu za majetkem (5,9-16). Problematika životního prostředí naznačuje, že naše současné postoje nejsou tak úplně v pořádku – ztratili jsme schopnost udržet v životě správnou rovnováhu.

Cíl

Žáci diskutují nad otázkou „správné rovnováhy“, poté písemně rozeberou svůj vlastní názor. Na základě pojmu „světový étos“ diskutují o všeobecné platnosti základních hodnot.

Příprava

Nakopírovat text „Získat zpátky ztracenou soudnost“ z přílohy (str. 51).

Průběh hodiny

- Přečíst nakopírovaný text, objasnit náročné pasáže. Vysvětlit myšlenku společného étosu – mravního základu – jako všeobecného konsensu závazných hodnot, stanovených měřítek a osobních postojů.
- Žáci vyjadřují své názory formou dopisu čtenáře.
- Z dopisů sestavte jakýsi časopis a nakopírujte jej pro celou třídu.
- Diskutujte v kruhu třídy o sepsaných textech.

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír
- nakopírovaný text „Získat zpátky ztracenou soudnost“

Další aktivity

Hlubší diskuze nad tématem „všeobecné mravní zásady“. Na stránkách Ministerstva školství <http://www.msmt.cz/vyhledat> informace k otázce výuky předmětu Etická výchova. Hlasovat o jejím povinném zavedení, navrhnout témata, která by měl tento předmět zahrnovat.

foto: © DigitalNative

KNIHY PROROCKÉ

„Nejsem přece prorok!“, bráníme se, když se nás někdo ptá, co si myslíme o budoucnosti. Avšak hovoříme-li o biblických prorocích, bylo by to špatné pochopení jejich role. Obecně vzato si pod pojmem „proroci“ představíme starozákonní pisatele, autory biblických textů. Jejich úlohou nebylo pouze stanovovat prognózy budoucnosti, ale především zkoumat náboženskou současnost a posuzovat její další vývoj. Jejich posláním bylo vystupovat jako poslové a zastánci Boží věci a jako takoví se postavili zcela na stranu Boha: dívali se Jeho očima, hovořili jako Jeho zástupci a hájili Jeho rozhodnutí o Jeho lidu, byli nekompromisní v kritice i obžalobě, neúprosní v důsledcích Božího výroku.

V době před pohromou exilu většinou ohlašovali nějakou zkázu, jež byla trestem vzešlým ze soudu, v pozdějších časech spářovali pro zbytek Božího lidu již světlejší budoucnost. Původně byla sdělení proroků předávána především ústně, později se dočkala písemného zaznamenání ve čtyřech velkých knihách, jež obsahují výroky Izajáše, Jeremjáše, Ezechiela a dvanácti malých proroků. Každá kniha má svůj vlastní příběh. Dopsány byly Knihy prorocké teprve několik set let po smrti proroků a časem do nich navíc přibýlo ještě několik textů neznámých, bezejmenných proroků.

Všechny tyto knihy hovoří o Bohu jako Pánu dějin Izraele a celého světa. Z větší části jsou sepsány světským jazykem ve vznešeném, poetickém stylu, krátkými a výstižnými slovy, formou rčení, básně, písně atd. Příležitostná vyprávění dějů jsou líčena do drastických detailů. Přímou řečí se obracejí na krále i stavy, na skupiny i jednotlivce a otevřeně jim sdělují Boží rozsudek a přípověď budoucnosti.

Kritika a následky jednání proti Boží vůli

Kritika z úst proroků se týká především náboženské situace Božího lidu, jež se zrcadlí v jeho politice, bohoslužbě a etice. Proroci si přitom rozhodně neberou servítky, jde-li o pranýřování špatných poměrů, například v *Iz 1*; *Jer 7*; *Am 5*; *Ez 8–12* se setkáváme s ostrou kritikou chrámového kultu. Vadí jim především vliv cizích náboženství na hebrejskou víru (*Oz 8–12*). Reakcí bylo často pobouření a brutální násilí vůči kritikovi (srov. *Jer 26*). Ekologická provinění jako taková jsou zmiňována jen velmi zřídka. U *Amose 5,21 n.*, *Izajáše 1,11* a *Micheáše 6,6–8* se dočteme o zpochybňování smyslu nesčetných zvířecích obětí, často se setkáme s poukazem na to, že následky chování odporujícího Boží vůli se projeví jak na přírodních a politických poměrech, tak na životě viníka samého.

Z obžaloby povstává podle právnícké logiky také trest. Proroci přitom vycházejí z toho, že všechna napomenutí a apely byly marné a potrestání je tedy nevyhnutelné. Stávají se posly zkázy, což platí především o předexilových prorocích, od *Amose* po *Ezechiela*. Zkáza je pro ně záhuba Božího lidu – někdy připouští určitý počet přeživších, jindy jde o vyhubení celého národa bez výjimky. Ve vizionářském textu proroka *Amose* v 7.–9. kapitole čteme, jak takový soud vypadá. Hrozbu zde představují na jedné straně kobylky a sucho, jež může odvrátit prorokova přimluva, na straně druhé válka a smrt, jež jsou neodvratné. Podobné budoucí události ohlašují také další proroci (*Oz 9*; *Jer 14*; *Jl 1–2*). Podle 4. kapitoly proroka *Ozeáše* budou za provinění obyvatel země spolu s nimi potrestáni i další živí tvorové: „Proto země truchlí, chřadnou všichni její obyvatelé, polní zvěř a nebeské ptactvo; hynou i mořské ryby“ (4,3).

Následky vyjádřené v obrazech

Proroci někdy neznají přesné Boží plány, pomáhají si tedy při líčení nevyhnutelných následků různými obrazy a vizemi (*Am 1,2*; *Iz 6*; *13*; *Jer 4*, 23–26). V 5. kapitole proroka *Izajáše* je neúčinný lid Izraele přirovnáván k neplodné vinici, o níž laskavě pečuje starostlivý majitel (tzv. Píseň o vinici *Iz 5*, 1–7). Obzvláště působivé obrazy vykresluje prorok *Ezechiel* svými alegoriemi: Jeruzalém jako neúčinné dřevo z vinné révy (*kapitola 15*, ale i *17*; *19*; *29*; *31*; *32*), expresivní obrazy a vize zániku! „Všechno tvorstvo je tráva a všechna jeho spolehlivost jak polní kvítí“, říká velký neznámý prorok (jehož označujeme *Deuterioizajáš*). „Tráva usychá, květ vadne, ale slovo Boha našeho je stále navěky“ (*Iz 40*, 6–8).

Pro ještě vzdálenější budoucnost použili pozdější proroci, jejichž spisy najdeme většinou v závěrečných částech prorockých knih, velmi barvitě vylíčené obrazy znovu uzdravené přírody. Z mečů se stávají radlice, kopí jsou překovávána ve vinařské nože a každý bydlí pod svou vinnou révou, pod svým fíkovníkem (*Mi 4,4n.*; *Iz 2,4*). *Izajáš* v 11. kapitole prorokuje rajskej pokoj mezi zvířaty (a lidmi?) a *Ozeáš* ve 14. kapitole vidí Izrael

v daleké budoucnosti povstat jako kvetoucí zahradu. Vizi svaté vody, jež dokáže i Mrtvé moře probudit k životu, popisuje ve své 47. kapitole *Ezechiel*. V tomto potoce bude množství ryb jako v moři. A zrod nového nebe a nové země vidí rovněž prorok *Izajáš* – ve své 65. kapitole. Takzvaná apokalyptika pokračuje v líčení tohoto panoramatu v zářivých barvách. Starý svět nahradí nové stvoření – ovšem až po soudu národů (*Jl 3n.*).

Pomocí scén ze stvoření mohou proroci hovořit alegorickou řečí o vlastně nepojmenovatelných, obdivuhodných, božských věcech. Sepsali tak mnohá podobenství, jež přispívají k teologickému poznání. Vraťme se k příkladu *Deuterioizajáše*. Působení Božího slova přirovnává k dešti a sněhu: „Spustí-li se lijavec nebo padá-li sněh z nebe, nevrací se zpátky, nýbrž zavlažuje zemi a činí ji plodnou a úrodnou, takže vydává símě tomu, kdo rozsívá, a chléb tomu, kdo jí. Tak tomu bude s mým slovem, které vychází z mých úst: Ne navrátí se ke mně s prázdnou, nýbrž vykoná, co chci, vykoná zdárně, k čemu jsem je poslal. S radostí vyjdete a budete vedeni v pokoji. Hory a pahorky budou před vámi zvučně plesat a všechny stromy v poli budou tleskat.“ (*Iz 55*, 10–13, srov. k tomu také *Iz 35*).

Humorně a současně apelativně vyznívá legenda o zatvrzelém proroku *Jonášovi*. Na jeho nevrle kázání, skládající se z jediné věty: „Ještě čtyřicet dní, a Ninive bude vyvráceno“, obyvatelé velkého města Ninive okamžitě reagovali a činili pokání. Na příkaz krále byl vyhlášen půst pro lidi i zvířata: „I viděl Bůh, jak si počínají, že se odvracejí od zlé cesty, a litoval, že jim chtěl učinit zlo, které ohlásil.“ (kap. 3.) A nemoudrého proroka, rozhořčeného nad nenaplněním jeho proroctví, musel poučit sám Bůh: „Mně by nemělo být líto Ninive, toho velikého města, v němž je víc než sto dvacet tisíc lidí, kteří nedovedou rozeznat pravici od levice, a v němž je i tolik dobytka?“ (kap. 4).

Přeneseno do našich časů

Bibliční proroci byli advokáti a mluvčí svého Boha. Kritizovali špatné politické, ekonomické, etické a náboženské poměry. Výtkami a protestem zasahovali všude tam, kde spatřovali poškození, opomíjení či ničení Božích zájmů ohledně Jeho lidu. Pokud by měli vystupovat dnes, můžeme si snadno představit, že by hájili Boží zájmy v otázce Jeho stvoření, tedy přírody. Prstem by ukazovali, kde je pošlapávána úcta ke stvoření a k životu. Dozajista by hlasitě vznášeli protesty a poukazovali na následky takového jednání v budoucnosti.

V čem vlastně spočívá rozdíl mezi varováním proroků a prognózami klimatologů? Proroci se cítili být na základě Božích vnuknutí poháněni k obžalobě pomýlených základních etických a morálních postojů. Pro názornou ilustraci špatného jednání a jeho následků používali obrazy přírody, přičemž skutečné vyplnění jejich hrozeb bylo často druhořadé.

U klimatických prognóz je tomu právě naopak. Následky musíme brát velmi vážně, vždyť jsme k jejich předpovědi dospěli na základě vědeckých propočtů a racionálních měřítek. Se zřetelem k těmto prognózám pak musíme změnit základní etické a morální postoje a následně je také uvést do každodenního života. Následující kapitoly vyzývají – na základě současných vědeckých poznatků – k důkladnému přezkoumání našeho konzumního chování a jeho následků.

Po stopách vody

Základní myšlenka

„Boj o vodu! Růst obyvatelstva, klimatické změny i plýtvání zařazují vodu na mnoha místech mezi nedostatkové zboží. Vědci varují před válkami!“ S takovými novinovými titulky se od 90. let setkáváme stále častěji. V čem spočívá rozdíl mezi starozákonními prorockými hrozbami a prognózami klimatologů 21. století? Především v tom, že dnešní stanoviska jsou založena na vědeckých výpočtech a racionálních kritériích. Má-li dojít ke změně situace, vede jediná cesta přes změnu chování. Zatímco hosté na dovolené ze sebe ve sprše oplachují písek, ovce na ostrově Mallorca stěží najdou kousek zeleného stébla a končí nucenou porážkou. Organizace pro výživu a zemědělství OSN varuje: v roce 2025 nebude na světě dostatek pitné vody pro všechny obyvatele naší planety. Taková prognóza pochopitelně burcuje k zodpovědnému a opatrnému zacházení s vodou.

Bez vody by na Zemi nebyl život. Voda je dar přírody, nelze ji rozmnožovat ani ničím nahradit. Pitnou vodu potřebuje k přežití každý z nás! Voda tvoří nepostradatelnou součást lidského těla a všeho stvoření.

V České republice naštěstí nouzi o vodu nemáme, každý má k dispozici tolik, kolik chce. Totéž platí i o hotelech v Chorvatsku, Itálii a mnoha jiných lokalitách, kam se mnozí Češi vydávají na dovolenou. Jenže tento stav hojnosti není dopřán všem. Stěží si dokážeme představit, co prožívají lidé trpící nedostatkem vody. Například jeden obyvatel Sahelu na jižním okraji Sahary potřebuje na pokrytí své celodenní spotřeby vody (pití, vaření, umývání nádobí a úklid) přibližně stejné množství, jaké u nás mizí jediným spláchnutím na WC.

Cíl

Děti poznají vodu jako nejdůležitější součást potravin. Přemýšlejí o vlastním hospodaření s vodou.

Průběh hodiny

- S pomocí obrázků či na základě vhodného filmu o vodě a její budoucnosti na Zemi s dětmi o současném stavu diskutujte. Skvělou pomůckou především pro menší děti je výukové DVD Kostičky (autor Ivan Látal), díl Voda.
- Měřte obsah vody různých rostlin nebo předmětů – zvažte je vždy před a po sušení. Zaznamenávejte zjištěné hodnoty a dis-

Úroveň: 6-9 let

Pomůcky:

- ovoce
- zelenina a rostliny s vysokým podílem vody
- velmi přesné váhy
- psací potřeby
- eventuálně sušička ovoce

Časová náročnost: sušení potravin se liší podle zvolené metody, může trvat až tři týdny. Pokud máte k dispozici jen jednu vyučovací hodinu, přineste rovnou čerstvé i sušené ovoce – například jablko a křížaly.

foto: © 96dpi

kutujte o nich. Existuje nějaká forma života bez vody? Odkud se voda bere? Jak ji získáváme? Kolik vody potřebuje lidské tělo, z jakého množství vody se skládá? Jaké další postřehy napadají děti k tématu hospodaření s vodou?

- V příloze najdete Kvíz pro strážce čisté vody (str. 52).

Další aktivity

Mnoho nápadů do výuky včetně pracovních listů nabízí webová stránka <http://dum.rvp.cz>. Uspořádejte anketu, kdo má doma na WC nádržku s možností výběru menšího či většího množství vody pro spláchnutí.

Letní radovánky

Základní myšlenka

„Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem“ (Mi 6,8). Dřívějšímu „prorockému“ nabádání ochránců přírody k většímu respektu při zacházení se zvířaty nikdo nevěnoval větší pozornost. Až krize spojená s BSE a dalšími podobnými pohromami přinesla hořkou zkušenost, že správné podmínky chovu zvířat představují důležitý předpoklad zdravých a bezpečných potravin. Konzumujeme tolik masa, že jeho spotřebu lze při dodržování potřebné péče o zvířata jen stěží pokrýt. Významnou roli zde dále hrají také vysoké ceny za provoz takového chovu, neboť zdaleka ne každý je ochoten je uhradit. Smutné následky dnes již vidíme, jsme připraveni je nést?

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

Cíl

Každý kousek masa na našem talíři má za sebou nějaký příběh. Známe jej?

Průběh hodiny

- Prečtete následující text a poté o něm diskutujete.

Krávy bez letních radovánek

Snad jedině hlasitý protest by mohl pro krávy a telata představovat poslední šanci, jak je uchránit před celoživotním vězněním ve stáji. Mladá dobytčata, jalovičky a býčci by tak možná mohli zakusit trochu těch letních radovánek, mohli by alespoň dočasně zažít pocit osvobození od dřevěných mříží a příliš úzkých boxů, kde jsou tato nebohá zvířata držena jako v doživotním vězení. Spatřit jednou slunce, zbavit se úmorného hluku ventilátorů, moci se jednou nadechnout čerstvého vzduchu místo výparů z hnoje. Zní to šíleně, nemyslíte?

Proč jsou alespoň trochu slušné životní podmínky odepírány tvorům, kteří dokážou proměňovat trávu na našich loukách a pastvinách v hodnotné proteiny? Proč nemohou tato zvířata růst podle svého přirozeného biorytmu, místo aby (uzavřena bez možnosti pohybu a překrmována nesmyslně velkým množstvím obilí) přibývala na váze dvojnásobnou rychlostí? Copak musí být přecpávána spousty antibiotik, aby nepošla na zápal plic, vředy či jaterní onemocnění, kterými často trpí? Ptám se tedy znovu: Nemí tohle šílené?

Proč překrmovat naše krávy obilím, když jsou jinde na světě hladovějící lidé, kteří toto obilí potřebují mnohem více? Proč dělat z každé dojnice horu masa vláčející vemeny? Proč dopouštět, aby se z dobytka stávaly „výrobní jednotky“, které se stěží mohou hýbat? Co třeba zorganizovat stávkou spotřebitelů, bojkotovat nákup produktů z takovýchto chovů a zcela jasně prohlásit, že o maso podřadné kvality již není zájem? Na to propagátoři maximálního zisku namítají, že žádný spotřebitel není ochoten sáhnout tak hluboko do kapsy, aby za maso platil cenu podstatně vyšší než je ta současná, dosažená díky výše popsaným metodám chovu.

Že by se skutečně nenašel nikdo, kdo by si rád připlatil? Věřím, že spolu se mnou se najdou lidé, kteří si maso raději koupí méně často a za trochu víc peněz – ovšem ve vysoké kvalitě, než aby kupovali častěji nekvalitnější a levnější, zejména když tak jako tak nejde o nijak levnou záležitost.

(Podle A. Lindberg, Spiegel Special, 1997/1)

- Diskutujte s žáky o spotřebitelských zvyklostech a možnostech jejich změny; závěry debaty запиšte.

Další aktivity

- Zjistěte, kde je nejbližší soukromá farma zabývající se chovem dobytka a produkcí mléka.
- Prostudujte informace o různých chovatelích skotu – například <http://www.cesttr.cz/>

Šťavnaté sousto nade vše?

Základní myšlenka

Na rozdíl od dob starozákonních proroků máme dnes díky vědeckým propočtům a racionálním kritériím celkem jasnou představu o následcích nerozvážného jednání. Příklad „tak trochu jiné restaurace“ názorně ukazuje, že je nutné brát budoucí dopady současných činů velmi vážně. Tato lekce pojednává o nerozumném spotřebitelském přístupu a jeho důsledcích. McDonald's představuje zejména pro mnoho mladých lidí běžnou formu stravování, ovšem okolnosti výroby hamburgerů burcují na poplach. Spotřeba hovězího masa v USA přesahuje jeho domácí produkci. Značné množství masa se dováží ze Střední Ameriky. Aby se rozšířily pastviny pro dobytek, dochází k mýcení deštných pralesů.

Jenže v deštných pralesích přezimují řada tažných ptáků ze Severní Ameriky. Na jaře se stále méně tažných ptáků vrací domů, protože na zmenšujícím se území deštných pralesů nenacházejí dostatek potravy a jsou tak příliš slabí na zpáteční let. Kvůli úhynu ptáků, kteří na polích pomáhali hubit škodlivý hmyz, musí farmáři v USA v boji s hmyzem používat více chemických prostředků. Škodlivé chemické látky z kukuřičných zrn se pak dostávají třeba do kukuřičných lupínků, které si dáme k snídani.

Cíl

Naučit mladé lidi, aby jako spotřebitelé rozhodovali při nakupování v širších souvislostech.

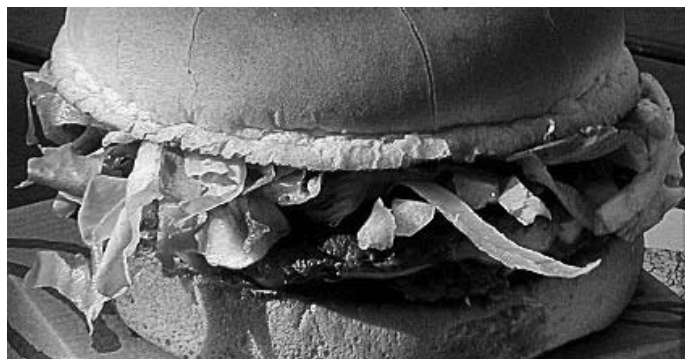
Příprava

V příloze je k okopírování vývojový diagram znázorňující popisovaný proces (str. 52).

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- případně internetové připojení pro vyhledávání dalších informací

Průběh hodiny

- Diskuze ve třídě: „Já jím deštný prales! A co Ty?“
- Zjistit v nejbližším McDonaldu, odkud pochází maso, z něhož se vyrábí český hamburger.
- Co znamená pojem „mcdonaldizace“? (viz text v příloze)
- V čem spočívá úspěch takových podniků?

Další aktivity

- Co dělá McDonald's pro vylepšení své „nezdravé“ pověsti? Co si vaši studenti myslí o sportovních soutěžích typu McDonald's Cup?
- Víte, že kromě pojmu fast food (rychlé občerstvení), se začíná prosazovat také „slow food“?
- Na stránkách <http://www.slowfood.cz/> se dočtete více.

Vědět, chtít, moci nebo muset?

Základní myšlenka

Proroci přesně věděli, kde byly opomíjeny, poškozovány či ničeny Boží záměry s Jeho lidem a vším stvořením. Protestovali proti takovému jednání a trvali na svých postojích i přes veškeré neblahé následky (například *Am 4; Iz 1; Jr 7*)

Mladí lidé se dnes celkem dobře vyznají v ekologické problematice, ale teoretické znalosti odděluje od skutečného jednání a rozhodování hluboká propast. Zmíněné dilema pak často vyvolává vnitřní konflikty. V této situaci je nutné se problému otevřeně postavit, zamyslet se nad vlastním spotřebitelským přístupem včetně jeho následků a v budoucnu se již nerozhodovat podle starého zvyku, ale na základě vědomého rozumového posouzení.

Cíl

Hledat individuální faktory ovlivňující spotřebitelský přístup, diskutovat o možnostech vedoucích k trvale udržitelnému rozvoji, zvyšovat schopnost uvážlivého spotřebitelského rozhodování.

Příprava

V kladném i záporném ohledu ovlivňují naše rozhodování čtyři základní faktory: vědět, chtít, moci a muset.

- **Vědět:** Abychom ke svým nákupům přistupovali ekologicky, potřebujeme vědět, jaké produkty jsou z ekologického hlediska vůbec relevantní (například u rybolovu na širém moři přináší lov, zpracování, nakládání, transport a skladování úlovků celou řadu ekologických otázek: Jaké je maximální přípustné množství naložených ryb, má-li zůstat zachována jejich populace? Jakou energetickou zátěž z hlediska spotřeby paliva představuje letecká doprava? Kolik energie si žádá přechovávání ryb v chladicích boxech?), co můžeme my osobně udělat pro to, abychom nakupovali ekologicky (nákup zeleniny z lokálních zdrojů, upřednostňování bioproduktů) nebo bychom měli znát loga důvěryhodných značek označujících ekologicky šetrné výrobky.
- **Chťt:** Žebříček hodnot, očekávání ale i společenské trendy dalekosáhle ovlivňují naše jednání a mají velký vliv na naše rozhodování při nákupu. Tak například člověk, který považuje zdraví za jednu z nejvyšších hodnot a v souladu s tím se také stravuje, nakupuje především potraviny z ekologicky nezávadné produkce. Jiný příklad faktorů ovlivňujících nákup představuje solidárnost s obyvateli rozvojových zemí, s pěstiteli z našeho regionu nebo láska ke zvířatům.
- **Moci:** Nakupující mohou mít odborné znalosti, osvojené návyky šetřící životní prostředí i nejlepší úmysly a stejně jim to nebude nic platné, pokud ve svém okolí nenaleznou prodejce ekologicky vyráběného zboží. Místní obchod s potravinami by tedy také měl nabízet ekoprodukty, pokud je lidé mají kupovat. Další podmínkou je dostatek finančních prostředků, jinak si zákazník ekovýrobky, jež jsou většinou dražší než ostatní produkty, nemůže dovolit. A v neposlední řadě je to také dostatek času, neboť v časové tísní člověk spíše sáhne po hotových produktech, které ovšem často bývají neekologické.
- **Muset:** Vedle znalostí určují chování spotřebitelů také různé normy. Pod tímto pojmem chápeme obecně přijímané standardy, které považujeme za správné. Normy nám říkají, jak bychom se měli chovat. Cítíme se tedy vázání dodržovat normy,

Úroveň: 🧑🧒 12-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

foto: © © © © © Owen Jones

které spoluurčují, kde máme nakupovat a kde se které potraviny konzumují. Pohybuje-li se například někdo mezi lidmi, jejichž normou je blízkost k přírodě, může ho to pohnout k nákupu bioproduktů. Naproti tomu lze očekávat, že záliba v exotické kuchyni nákupu ekologicky pěstovaných potravin spíše brání.

Průběh hodiny

- Vysledujte zaběhnuté modely nakupování: podle jakých kritérií si vybírají zboží vaši žáci? Mají nějaké ustálené zvyklosti? Jaké?
- Rozdělte třídu na čtyři skupiny. Všechny se budou zabývat nákupem stejného výrobku, ale každá k němu bude přistupovat podle jiné kategorie ze čtyř výše popsanych: vědět, chtít, moci a muset. Výsledky pak představí ostatním.
- V jednotlivých kategoriích navrhnou studenti různá opatření, která by vedla spotřební chování zákazníků směrem k jednání ohleduplnému vůči životnímu prostředí i společnosti. Pracují s předpokladem dostatku potřebných prostředků a se zásadou, že definitivní rozhodnutí záleží na osobním stanovisku jednotlivce.

Další aktivity

Zjistěte adresu nejbližší ekofarmy ve vašem okolí. Spočítejte rozdíl vzdáleností, které do nejbližšího obchodu urazí zelenina dovážená ze zahraničí a zelenina z regionálního statku. Mnoho informací, například co lze vyčíst z čárového kódu, najdete na stránkách Sdružení ochrany spotřebitelů <http://www.spotrebitel.info>; údaje o ochraně zvířat, aplikace hnojiv a spoustu dalších sdělení obsahují stránky Ministerstva zemědělství <http://www.mze.cz>, dále <http://www.agronavigator.cz> a pozornost si zaslouží také Národní program podpory potravin KLASA <http://www.eklasa.cz> nebo PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců <http://www.pro-bio.cz/>.

Mračna se stahují

Základní myšlenka

„Mračna se stahují“ je výuková hra, která pomocí tématu fosilních paliv ukazuje, co se stane, když lidé určitá varování sice vyslechnou, ale následně nečiní potřebné kroky.

Producenti velkého množství CO₂ sice dosahují krátkodobě vyššího osobního zisku, ale natolik ovlivňují klima, že to může vést např. až k vymírání ledních medvědů. Jak je to možné?

Arktický ledový příkrov se vytváří rok od roku později. V důsledku toho se pak lední medvědi dostávají čím dál později k doupatům tuleňů, kteří jsou jejich hlavní potravou, a nestačí si vytvořit dostatek tuku potřebného pro chov mláďat. Na místě by teď byla vzájemná solidárnost, jenže v cestě jí stojí lidský egoismus.

Předkládaná výuková hra se zakládá na tzv. věžňovu dilematu. Hráč zpravidla doufá, že ostatní budou reagovat trochu nezištněji, než on sám. Proto hledí každý především na vlastní výhody, o zájmy celku příliš nedbá a výsledně pak nastává nejhorší možná situace.

Cíl

Studenti poznávají následky našeho hladu po energii, hledají východiska a přemýšlí, proč nedochází k jejich realizaci.

Průběh hodiny

- Rozdělte třídu do 4 skupin. Každá skupina bojuje o získání co nejvíce gumových medvídků, jenže tento boj ohrožuje život ledních medvědů. Hra končí, když se lední medvěd potopí nebo když dojdou gumoví medvídci.
- Pravidla hry: „Mračna se stahují“ se hraje v několika kolech. Na začátku každého kola se členové uvnitř jednotlivých skupin tiše dohodnou, zdali chtějí použít kartu s tmavými nebo světlými mraky. Zvolenou kartu (zakrytou krycí kartou) pak vedoucí skupiny zdvihne do výšky a druhou, nepoužitou kartu schová. Když jsou vedoucí všech skupin hotovi, organizátor hry vydá povel a oni zvolenou kartu odkryjí. Na základě těchto odkrytých karet se pak podle tabulky přidělí každé skupině příslušné množství gumových medvídků a na ledovou kru s medvědem, jež plave v misce s vodou, se přidá nebo ubere závaží. Pak následuje další kolo.
- Tabulku (najdete ji v příloze na str. 55) mají skupiny po celou dobu hry před sebou. Karty s medvědy a mraky najdete v příloze na str. 54.

Varianty

Hra získává na působivosti, pokud se hraje několikrát za sebou. S mladšími dětmi vymýšlejte, jak by bylo možné ledního medvěda zachránit, u starších je možné v jednotlivých kolech upravit pravidla:

- 1. kolo: Skupiny se nesmí vzájemně domlouvat.
- 2. kolo: Je možné vyslat k ostatním skupinám vyslance, kteří smějí vyjednávat dohody, hovory se však smí odehrávat pouze jejich prostřednictvím.
- 3. kolo: Vždy po dvou odehraných kolech se mohou skupiny domlouvat, a to bez vyslanců – povoleny jsou veřejné rozhovory v rámci celé třídy.

Úroveň: všechny věkové skupiny

Pomůcky:

- lední medvěd (buď ve formě malé hračky nebo jako hrací karta s obrázkem ledního medvěda) připevněný na plovoucím tělese (má symbolizovat ledovou kru, tedy např. kus polystyrénu)
- miska s vodou
- závažíčka (10 až 12 kamenů by ledovou kru s medvědem mělo potopit)
- 4 hrací karty s tmavými mraky
- 4 hrací karty se světlými mraky
- 4 karty na zakrytí karet s mraky
- pravidla hry
- 4 velká balení gumových medvídků
- okopírovaná tabulka „Mračna se stahují“ z přílohy (v příloze navíc najdete i předlohu pro výrobu hracích karet)

- 4. kolo: Vyjednávat je možné kdykoli během hry.
- Vyhodnocení: V prvních dvou kolech členové skupin ledního medvěda potopí. Nemohou zastavit globální oteplování, přestože přesně ví, co se s medvědem stane i jak by ho mohli zachránit. Od 3. a 4. kola se už najdou třídy, které dokáží medvěda udržovat v rovnováze. Ostatní budou v této snaze i nadále neúspěšní.

Další aktivity

Konfrontace účastníků hry s tímto výsledkem:

- 1. Každá skupina rozebírá důvody, proč třída způsobila kolaps (například v prvních dvou kolech) a proč naopak v posledním kole uspěli. Výsledky účastníci zaznamenávají na průhlednou folii a později prezentují pomocí zpětného projektoru ostatním skupinám.
- 2. Třída debatuje o názorech, které zazněly. Nosné otázky pro další diskusi: Lze zkušenosti ze hry převést do reality? Jak snížit celosvětovou produkci CO₂, aby globální oteplování ustalo? Jaký bude můj osobní přínos?

odkryté mraky				získání medvídků				závaží na ledové kře
sk. 1	sk. 2	sk. 3	sk. 4	sk. 1	sk. 2	sk. 3	sk. 4	
				2	2	2	2	Přidat 4 závaží
				0	4	4	4	Přidat 3 závaží
				0	0	6	6	Přidat 2 závaží
				0	0	0	8	Přidat 1 závaží
				1	1	1	1	odebrat 1 závaží

WWW odkazy

- <http://www.meteocentrum.cz/zmeny-klimatu> – zajímavá fakta o změně klimatu
- <http://www.hraozemi.cz/> – interaktivní výpočet ekostopy
- <http://www.ekokatalog.cz/> – bohatý seznam pomůcek i literatury

EVANGELIA

Evangelia vyprávějí o životě Pána Ježíše, o jeho dětství, osamostatnění od rodiny, hlásání království Božího, líčí jeho cestu vnitřního zrání až po sebeodevzdání a smrt.

Vznik nejstaršího, tedy *Markova evangelia*, se datuje k roku 65 po Kristu. Pravděpodobně pochází z Jeruzaléma nebo z Říma. Přibližně o dvacet let později se v Jeruzalémě, Antiochii nebo Caesarei rodí *Matoušovo* a *Lukášovo evangelium*. Tato tři evangelia si jsou velmi podobná, neboť je úzce spojuje obsah, struktura i způsob vyprávění, byť se objevují také rozdílnosti vedoucí až k protichůdným výpovědím.

Od uvedených tří, tzv. synoptických evangelií se zásadně liší *Janovo evangelium*. Jeho způsob vyjadřování, používané pojmy i svět představ se dodnes nikomu nepodařilo jasně zařadit, takže i po dlouhém bádání zůstává „hádankou prvotního křesťanství“.

Evangelia volí pro líčení Ježíšova života různé literární útvary: legendy, vyprávění o zázracích, teologické rozpravy, polemiky, podobenství i napomenutí. Tato vyprávění ovšem nezrcadlí historické vnímání skutečnosti, ale duševní a duchovní reflexi. Usilují o to, přiblížit člověku království Boží, onu říši, kterou nelze chápat jako geografické území, nýbrž jako nový vztah mezi Bohem, člověkem a jeho životním prostředím.

A právě zvěstování království Božího představuje důležitý styčný bod pro pochopení evangelií z ekologického hlediska: Ježíš hlásá příchod Božího království jako prosazení Boží stvořitelské vůle. Ve jménu Božím Ježíš osvobozuje stvoření od démonických mocí (*Lk 11,20*), přičemž demony zde můžeme chápat jako symbol hrozby pro celé stvoření. Svou uzdravující pomocí usiluje Ježíš o důvěru v trvalou stvořitelskou aktivitu Boha Otce. Bůh pečuje o všechno živé (*Mt 6,25-34*) a uzdravuje nemocné (*Mt 11,5*). Přestože nejsou okolnosti stvoření světa v evangeliích výslovně zmíněny, předpokládá se samozřejmě chápání Boha jako Stvořitele skutečné reality (*Mk 13,19; J 1,3*). Stejně jako Bůh viděl na počátku, že to bylo dobré (*Gen 1,10nn*), platí i o Ježíši, že všechno dobře učinil (*Mk 7,37*).

Trvalá Boží péče o celé stvoření významně přispívá k etice životního prostředí. Nesmíme omezovat své chápání pojmu „životní prostředí“ pouze na vztah člověka ke světu, mnohem spíše vnímejme lidstvo a svět jako spolustvoření. Skrze toto rozšíření perspektivy se pak promění problematický a konkurenční poměr „člověk versus svět“ v partnerský vztah, nesený úctou k jedinečnosti každé z mnoha forem života. Jak příznačně zdůrazňuje evangelista Marek: evangelium má být zvěstováno všemu stvoření (*Mk 16,15*).

Ježíšovo zrození

Příběh o narození vypráví, že člověk se rodí z vůle Boží. Bůh je dárce života, On je tím, kdo otevírá matčino lůno, či je nechává zavřené. Bůh je tím, kdo obdarovává těhotenstvím: stará, bezdětná Alžběta počala Jana a stejně tak z Boží moci počala dítě též mladíčka dívka Maria. Biologicky je možné otěhotnět od první menstruace až do menopauzy – tak to chtěl a ustanovil Bůh. Alžběta i Marie se tak radují z rostoucího života v jejich lůně.

V Novém zákoně není datum Ježíšova narození uvedeno – prvotní křesťané jej tedy asi neznali. Ale již ve 2. století zaznamenáváme rostoucí zájem o tento údaj, přičemž rovnodennost z 25. března (podle tehdejšího juliánského kalendáře) hrála v dané souvislosti významnou roli. Tomuto datu byl připisován první den stvoření a Julius Africanus, autor píšíci ve 2. století, tento termín spojuje právě s Mariiným početím. Počítáme-li s devítiměsíčním těhotenstvím, vychází pak datum Ježíšova narození na 25. prosince. Je to sice jen jedna z mnoha tezí, ale symbolická souvislost mezi Ježíšovým zrozením a přirozeným koloběhem hezky poukazuje na nový začátek.

Ježíšovo působení

Na začátku Markova evangelia stojí Boží příslib jako centrální „výchozí situace“: „V těch dnech přišel Ježíš z Nazareta v Galileji a byl v Jordánu od Jana pokřtěn. Vtom, jak vystupoval z vody, uviděl nebesa otevřená a Ducha, který jako holubice sestupuje na něj. A z nebe se ozval hlas: Ty jsi můj milovaný Syn, tebe jsem si vyvolil“ (*Mk 1,9-11*).

Příslib Boží lásky stojí tedy na začátku Ježíšova životního příběhu. Označení „milovaný Syn“ je potravou na dlouhé putování,

nepostradatelným vybavením na cestu životem. V podobenství o vinném kmeni a ratolestech vtahuje Ježíš všechny, kdo v něho věří, do svého společenství s Otcem: „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojné ovoce; neboť beze mne nemůžete činit nic“ (*Jan 15,5*).

Poté, co se v příběhu o pokoušení ďáblem zřekl moci a materialismu, začíná Ježíšovo působení na veřejnosti: léčí, žehná, povzbuzuje, vyučuje.

„Čiňte pokání, neboť se přiblížilo království nebeské“ (*Mt 4,17*). Nejednejte se zlým jako on s vámi: „Kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou“ (*Mt 5,39*). Jeho etika pak vrcholí výzvou k lásce vůči nepřátelům: Kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh zůstává v něm (*1 J 4,16*), zůstává ve světle a světlo v něm, zůstává silný a síla v něm, zůstává klidný a klid v něm, tuší blízkost Božího království, zakouší plnost života, chápe podobenství chleba a ryb, štěstí z rozdělování, učí se říkat JÁ a rozumí důstojnosti výrazu TY.

Klíčovou roli při utváření vztahu člověka k životnímu prostředí hraje re-vize významu pojmu „panování“. Musíme překonat destruktivní představu, že panování = nadvláda. Cesta k tomu vede skrze pochopení relativity veškerého lidského snažení získat moc (*Mt 20,25; Mk 10,42*) a skrze pochopení toho, kdo je skutečným vládcem (*Mt 28,18*). „Jaký prospěch bude mít člověk, získá-li celý svět, ale svůj život ztratí?“ (*Mt 16,26*). Smysl života nespočívá v hromadění nadbytku (*Lk 12,15*). Z hlediska etiky Ježíš představuje protiklad vlastnické mentality (*Mt 19,21*) a místo toho vyzývá k umírněnosti. Novým výrazem pro „panování“ je „služba“: „Kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď vašim otrokem“ (*Mt 20,26n; rovněž J 13,14*). A v podobném duchu se nese také změna poměrů, již Ježíš zdůrazňuje v podobenství o dělnících na vinici: „Mnozí první budou poslední a poslední první“ (*Mt 19,30*).

Lidé hledající Ježíšovu blízkost, dotek či slovo, jsou věřící, kteří důvěřují jeho božské moci; vytvářejí v sobě ideální výchozí podmínky pro nové proudění lásky. Příběhy o uzdravování často obsahují psychohygienické prvky; uzdravení lidí se začleňují do společenství nebo se připojují k Ježíši. Uzdravení v náboženském smyslu je tedy více než uzdravení těla. „Být zdravý“ znamená přijmout sám sebe, jde tedy o definici nejen ve fyzickém, ale i v psychickém a sociálním ohledu. Člověk a kosmos se ve svém dechu, životních projevech i duchu vzájemně prolínají, jsou projevem křehkého a neviditelného vztahu odkázanosti jednoho na druhého.

Mnohé příběhy uzdravení dochované v evangeliích mají značný význam i z ekologického hlediska. Úzce souvisí se zvěstováním Božího království a představují jeho konkretizaci (Mt 9,35). V evangeliích Ježíš uzdravuje a svou schopnost uzdravovat přenáší na svých dvanáct učedníků (L 9,1; Mk 3,15). Tím vzniká pověření, které dnes souvisí s otázkou, kde jsou hranice léčby? Jestliže Bůh uzdravuje lidi skrze Ježíše Krista, co to znamená pro člověka a jeho vztah ke stvoření?

Máme-li Ježíšovo pověření k uzdravování aktualizovat pro současnost, je třeba ono uzdravování vztáhnout také na životní prostředí. Ježíšovou etikou byla péče, pro níž je charakteristický příklon k postiženým lidem („Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní“; Mk 2,17) a překonávání reality nepřátelské k životu. Mnohé příběhy o uzdravování a zkušenost, že lidé jsou skrze svou tělesnost s životním prostředím provázáni a na něj odkázáni, rozšiřují rozsah uzdravování právě i na okolní svět. „Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví“ (Mt 5,5) – tuto mravní zásadu vyplývající z kázání na hoře je třeba aplikovat na naše ekologické jednání a převést ji do praxe.

V evangeliích se opakovaně dočítáme, jak Ježíš přivádí lidi zpět ke stolu, zpět do společenství. U jídla se setkává se společenskými vyvrženci, podvodníky, prostitutkami a celníky. V židovské tradici mělo společné stolování charakter náboženské události a začínalo požehnáním chleba. Pán Ježíš mluví sám o sobě jako o „chlebu života“ (J 6,35) a příslibuje překonání všeho nedostatku. „Všimněte si havranů: nesejí, nežnou, nemají komory ani stodoly, a přece je Bůh živí... Neshánějte se, co budete jíst a co pít, a netrapte se tím!“ (L 12, 24-29)

Skrze příklady týkající se okolního prostředí vysvětluje Pán Ježíš na mnoha místech v evangeliích svou zvěst a zpřístupňuje ji tak chápání každého člověka (oddělení zrna od plev: Mt 3,12; nebeské ptactvo: Mt 6,26; dobré a špatné ovoce: Mt 7,15-20; L 6,43nn.; ovce mezi vlky: Mt 10,16; semena a plevel: Mt 13,37-40; rozsévač: Mk 4,1nn.; zrnko hořčičné: Mt 13,31nn.; Mt 17,20; L 13,18n.; fíkový strom: Mt 24,32nn.; kvočna a kuřátka: L 13,34; pastýř a ovce: J 10,14nn.; vinný kmen a ratolesti: J 15,1nn.) V této souvislosti zmiňuje Ježíš také možnost ovládnutí přírodních jevů (L 12,54nn.; L 21,29nn.). Utišení

bouře ukazuje, že Ježíšovo zplnomocnění mu umožňuje nejen léčit lidi, ale též tišit přírodní živly (L 8,22-25) a tím překonat lidské strachy. Tyto nové modely chování vedou k plnosti života, spojují lidi do bratrského společenství, uzdravují náš život.

Ježíšovo znovuzrození

Zcela jiným obrazem je trýznivá cesta ke kříži. Učedníci spí, Petr zapírá a Jidáš Krista zradí. Společenství se rozpadá, sedm slov na kříži ještě jednou shrnuje stále znovu se vracějící problémy lidského života, stojícího ve vztahu k ostatním: skrze odpuštění, spásu, lásku, strach a utrpení najít cestu k důvěře.

Třetího dne se pak učedníci stávají svědky nového začátku – vzkříšení. Bylo to vzkříšení tělesné, symbolické, historické, máme v něj věřit, nebo jej pochopit? Petr označil Ježíše jako „Krista“ – Pomazaného, Mesiáše – a skrze něho očekával příchod nového pořádku. Toto očekávání je v oslovení „Kristus“ vyjádřeno. Ale je vůbec otázka JAK podstatná pro vlastní velikonoční víru? Ježíš přece působí dál! Dokonce i v souvislosti se vzkříšením Ježíš používá pro názorné pochopení obraz z přírody: „Amen, amen, pravím vám, jestliže pšeničné zrna nepadne do země a nezemře, zůstane samo. Zemře-li však, vydá mnohý užitek“ (J 12,24).

Přirozený koloběh roku a církevní rok

Církevní, kulturní i osobní život se převážně řídí přirozeným koloběhem roku a zejména různými svátky; milníky církevního roku tvoří klíčové události z Ježíšova života. I v jeho životě udávaly základní rytmus právě náboženské svátky, jak vidíme především v uspořádání Janova evangelia (Pascha, svátek nekvašených chlebů: J 6,4; J 11,55; slavnosti stánků J 7,2; svátky posvěcení chrámu J 10,22). Liturgický rok dává času symbolický pořádek. Kultura ročního rytmu vytváří prostor pro zkušenosti, které na jedné straně vytvářejí kontinuitu, zatímco na druhé straně vyznačují a zpřístupňují přechody a hranice. Občanský i církevní rok k sobě mají velmi úzký vztah; tak třeba Boží hod velikonoční je pohyblivý svátek, jenž připadá na první neděli po prvním jarním úplňku.

Tato kapitola nás provede právě souvislostmi mezi přirozeným koloběhem roku a rokem církevním. Svátky nám nabízejí příležitost k vzájemnému obdarovávání. Oslavujeme je mimo jiné i slavnostní výzdobou – a právě k ní najdete mnoho nápadů na následujících stránkách.

Májová píšťalka

Základní myšlenka

Termín „probuzení jara“ perfektně vystihuje podstatu dění v přírodě. Listy raší, všude se objevuje nový život. Kalendářnímu začátku jara odpovídá první den stvoření i datum svátku početí Panny Marie. A k účasti na tom koncertu jarního probouzení se výborně hodí píšťalka z mladých bezových větviček.

Cíl

Hledání přírodního materiálu a výroba flétniček děti automaticky vtáhne do dění v přírodě. Osobně si prožijí její probouzení.

Úroveň: 6-12 let

Pomůcky:

- lupenková pilka
- nůž
- drát nebo rovný, kulatý klacík
- větvička bezu
- proutek lísky

Příprava

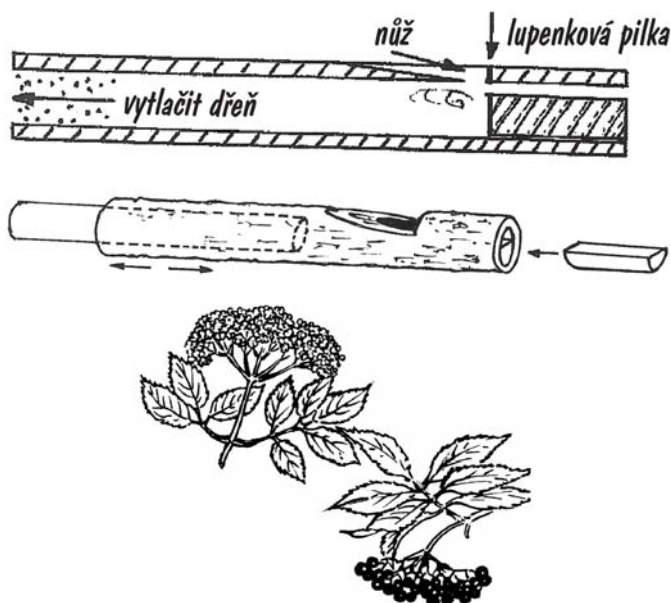
Rozmyslete si, kam se vypravíte na bezové a lískové větve. Bílé květy bezu jsou často vidět již z dálky, třeba na okrajích lesa.

Průběh hodiny

- Najděte s dětmi mladé, asi palec tlusté bezové větvičky s bílou dřevinou (bezovou duší) a nařežte je na přibližně 10 cm dlouhé kousky. Duši z nich vytlačte drátem nebo kulatým klacíkem.
- Lupenkovou pilkou udělejte na jednom konci asi centimetr od kraje zářez téměř až do poloviny dřeva. Ostrým nožem vyřízněte otvor na jazýček – šikmo k řezu pilkou. Musí vám vzniknout díra s ostrými kraji.
- Nyní si vyhledejte krátký kousek lísky, který se bude hodit jako jádro do ústí píšťalky. Na jedné straně ho seřízněte a pak ho vsuňte až po místo, které vyřízla pilka. Lískovým jádrem nyní posunujte a otáčejte, dokud nebude flétna znít správně. Z druhé strany můžete vložit delší kousek lískového proutku k regulování výšky tónu.

Další aktivity

S trochou fantazie můžete vyrábět nejrůznější hudební nástroje. Z kousků kůry např. můžete vyrobit jednoduché bubínky, silně napnutými provazy mezi ohnutými větvemi získáte temně znějící strunné nástroje atd.

Vánoční šišky

Základní myšlenka

Svátky církevního roku představují jak přelomové momenty Ježíšova života, tak i cyklu přírody. Tak třeba o Vánocích si každoročně připomínáme, že Ježíšovým narozením začíná nová etapa dějin. Výzdoba ze semínek působivě znázorňuje jak „nový začátek“, tak také koloběh života.

Cíl

Děti si uvědomí souvislosti ročního cyklu – zabývají se na jedné straně šíškami, plody a semínky, na druhé straně Vánocemi, slavností Ježíšova narození.

Příprava

Podzimní vichřice shazuje šišky, semena a obaly plodů listnatých i jehličnatých stromů na zem. Při pozorné procházce snadno tyto poklady nasbíráte. Shromážděné přírodniny očistěte a nechte několik dnů schnout na teplém místě. Při sušení se šišky rozevrou a mohou z nich vylézt i drobní živočichové, kteří se zde dříve zabývali.

Průběh hodiny

- Sesbírání šišek, ořechů, obalů plodů (např. pichlavé obaly kaštanů nebo bukvice), pírka, větvičky atd. rozložte na lavičích.
- Dodatečně můžete ještě natrhat na zahradě trochu zimostrázu.
- Děti svazují přízí nebo drátky přírodniny v různých kombinacích, získávají efektní ozdoby.
- Velmi působivě vypadají žaludy, když i s čepičkami ještě drží pevně na větvičce (nebo se na ni mohou přilepit).
- Některé žaludy nebo dřevěné korálky můžete také navlékat na drát, svinout do věnce a zakomponovat do celkové vazby.
- Kaštiny můžete ozdobit olšovými šištičkami nebo peříčky.
- Směs různých šišek aranžujte s příslušnými větvičkami.
- K efektní výzdobě přispějí také žaludy, kaštiny a bukvice.
- Na závěr připevněte poutko z příze.

Úroveň: 6-12 let

Pomůcky:

- sáček se semínky
- drát na květiny
- jemná, pevná nit
- jehly
- lepidlo
- případně dřevěné korálky v přírodních barvách

Časová náročnost: přibližně dvakrát dvě hodiny

Vánoce za 50 let

Základní myšlenka

V Ježíšově životě se těší svátky velké důležitosti (J 7,2; 10,22; 11,55). Svátky dodávají svým symbolickým charakterem ročnímu cyklu řád, zajišťují kontinuitu a vyznačují přelomové momenty. Nabízejí podnětné příležitosti, kdy se lidé pocitově sbližují a nalézají odpovědi na důležité životní otázky. Společné slavnosti budou lidé pořádát i nadále a budou se na ně těšit jako na vítané zpestření stereotypu všedních dnů, i když některé svátky možná nabydou nového významu, některé třeba pominou a jiné se zase objeví.

Cíl

Při následujícím experimentu se mladí lidé zamýšlejí nad vznikem a vývojem našich rituálů. Zkoušejí přitom stanovit prognózy dalšího osudu náboženství, rodiny, přírody atd.

Průběh hodiny

- Naladte studenty na dané téma rozhovorem: Kdo má na Vánoce umělý stromček? Znáte země, kde mají lidé jiné vánoční stromky než jehličnany? Co je pro vás o Vánocích nejdůležitější? Přejete si, aby vaše děti slavily Vánoce určitým konkrétním způsobem? Myslíte si, že lidé budou vždycky slavit Vánoce? Jak působí vánoční oslavy na vaši rodinu? Jsou pro vás Vánoce příležitostí setkat se s příbuznými? Kdy jste prožili nejkrásnější Vánoce?
- **Úkol:** Studenti ve čtveřicích přemýšlejí o budoucnosti vánočních svátků. Zhotoví návrh, jak se asi tento svátek bude slavit za

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

Časová náročnost: hodina a půl (bez následné debaty)

50 let. Společně sestaví text, který by mohl být otištěn za 50 let v nějakých novinách; může to být zpráva o běžné nebo naopak o neobvyklé vánoční oslavě. Společný příspěvek musí obsahovat následující informace: Kdo jsou účastníci zmiňované oslavy? Kde se oslava odehrává? Co se jí a pije? Jak se projevuje náboženská stránka slavnosti? Jaká je nálada? Jakým společným aktivitám se účastníci oslavy věnují? O čem hovoří, na co myslí?

- **Čas:** 1 hodina, každá skupina pak ještě předčítá svůj text.

Další aktivity

- Diskuze nebo samostatná práce: Jak bych chtěl oslavit příští Vánoce? Jaké změny ve slavení Vánoc jsem zatím prožil?
- A nezapomeňte se poptat na oslavu Vánoc svých prarodičů!

WWW odkazy

 <http://vanoce.vira.cz/> – informace o Vánocích, koledy, recepty,...

 <http://www.ceske-tradice.cz/tradice/zima/vanoce> – popis tradičních českých Vánoc

Barborky

Základní myšlenka

Vánoce, oslava narození Ježíše Krista, spadají do zimního období – do času „klidu“. Vegetace si užívá svého „zimního spánku“. O to hezčí a překvapivější bude oslavit Kristovo narození pestrou jarní kyticí.

Cíl

Pozorní zahradníci najdou v každém ročním období na své zahradě něco, co právě kvete.

Průběh hodiny

- Pro naladění atmosféry vánočních oslav vyprávějte následující příběh, na konci setkání pak nařezejte do vázy třešňové větvičky.
- „Před dávnými a dávnými časy žil bohatý řecký obchodník. Byl urozeného původu a jmenoval se Dioskuros. Měl překrásnou dceru Barboru. Jeho rodina však nevěřila v Krista a Boha, byli to pohané. Jednoho dne se musel Dioskuros vydat na dalekou cestu. Chtěl nakoupit nové zboží a čekalo ho dlouhé odloučení od domova. Trápilo jej, že své milované dítě nemůže vzít s sebou. Co mohl dělat, aby si jeho dcera zachovala počestnost a aby se jí nepříhodilo ani žádné jiné neštěstí? Nakonec ho v noci před odjezdem napadlo, že Barboru i s její služkou zamkne do věže. Tak se také stalo a Barbora strávila několik týdnů ve věži, odříznutá od okolního světa. Služebnice jí vyprávěla o Bohu Otci a Ježíši Kristu, jeho synu. Líčila narození v chlévě, klanění tří

Úroveň: 6-15 let

Pomůcky:

- větvíčky třešně
- váza

králů, útěk do Egypta, povolání učedníků, Ježíšovy zázraky i poslední večeři a zmrtvýchvstání.

Když se Dioskuros vrátil z cest, brzy zpozoroval, že se jeho dcera změnila. Doma jej nečekalo ono děvče, s nímž se před odjezdem loučil. Na Barboru silně zapůsobilo služčino vyprávění a od té doby věřila v Krista a jeho otce na nebesích. To ovšem Dioskura velmi rozlítlo. Pokoušel se Barboru od křesťanství všemi prostředky odradit, dokonce jí vyhrožoval smrtí. Děvče však prokázalo svou odvahu, zůstalo pevné a odpovědělo otcovi: „Nebojím se hněvu tvých bohů, neboť mi žehná Kristus.“ Dioskurova zloba den ode dne rostla a vytlačila z jeho srdce lásku. Jakkoli se to zdá nepředstavitelné, došlo to tak daleko, že přikázal uvrhnout Barboru do vězení.

Věvec

Základní myšlenka

Evangelia vypravují o Ježíšově narození, působení a vzkříšení. Věvec symbolizuje počátek a konec, dokonalost a harmonii. Tato oblíbená ozdoba často kráší slavnosti a svátky: Velikonoce (jako symbol trnové koruny, ale zároveň se může stát i znamením vítězství), Vánoce (adventní věvec), svatbu (věneček nevěsty), dožínky (dožínkový věvec), vítězství (vavřínový věvec). Věneček ze sezónních rostlin se ovšem výborně hodí také jako ozdoba vstupních dveří do domu.

Cíl

Zamyslet se nad koloběhem života a tyto myšlenky následně výtvárně stvárnit.

Průběh hodiny

- Zvolený materiál musí být v první řadě čerstvý, aby se při ohýbání nelámал. Například čerstvě nařezaná kručinka je velmi pružná a snadno ji zformujete do žádoucího tvaru. Pokud si ji vyberete jako základní rostlinu, potřebujete dvě až tři větvičky, které podle přání svinete a omotáte drátem na květiny. Nejnáročnější je spojení konce a počátku, pokud se vám to nedaří, zakryjte a zpevněte toto místo stuhou.

Vypráví se, že dívka na své cestě do žaláře procházela kolem třešně. Odlomila větvíčku, o kterou zavadila, a ve své cele ji dala do džbánu s čerstvou vodou. Podle pověsti pak v den, kdy byla Barbora odsouzena k smrti, třešňová větvíčka rozkvetla.

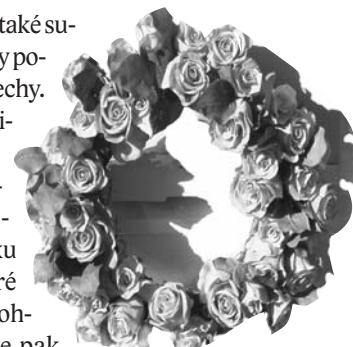
- Legenda o svaté Barboře se rozšířila po celé zemi a dala vzniknout krásnému zvyku: 4. prosince, v den památky svaté Barbory, dát do vázy větvíčky třešně. Dodávají sílu a odvahu a do dlouhé zimní tmy přinášejí připomínku světla.
- Postup: Začátkem prosince nařezejte větvíčky z třešně a položte je přes noc do vlažné vody. Následujícího dne je dejte do vázy s vodou, každý třetí den vodu vyměňte. Při pokojové teplotě pupeny zesílí, rozevřou se a o Vánocích předvedou své nádherné květy.

Úroveň: 👤👤👤 6-15 let

Pomůcky:

- základem je korpus věnce z drátu, slámy, kručinky apod.
- vázací drát na květiny
- zahradnické nůžky
- provázek
- podle ročního období a účelu pak čerstvé květiny, bylinky, obilí, větvíčky zimostrázu, tůje, jedle, borovice, listí dubu, trnky atd.
- ozdoby podle vlastního vkusu – například stuh

- Na ozdobu věnce se kromě mašli hodí také suché přírodní materiály jako šišky, plátky pomeranče, skořicové tyčinky nebo ořechy. Oviňte je vždy drátem a na věvec je připevněte nebo do něj zapíchněte.
- Svíčky můžete připevnit pomocí speciálních držáček nebo prostrčit spodem věnce hřebík a na něj vždy svíčku nabodnout. Předtím je ovšem dobré podržet kleštěmi špičku hřebíku nad ohněm a zahřát. Na horkou špičku se pak svíčka snadno nabodne, aniž by se lámал vosk.

Vajíčko s překvapením

Cíl

Děti a mládež pochopí symbolickou souvislost vajíčka a zmrtvýchvstání a dokáží ji umělecky vyjádřit.

Průběh hodiny

- Nafoukněte balonek do tvaru velkého vajíčka a položte jej na misku. V kelímku od jogurtu rozmíchejte lepidlo na tapety: dvě až tři polévkové lžice na půl kelímku vody. Noviny natrhejte na kousky o velikosti kartotéčního lístku, kartonové obaly na vajíčka na malé kousky. Namočte je do zředěného lepidla na tapety.
- Natřete balónek (nejlépe rukama) normálním lepidlem a pokladte vrstvou natrhaných novin. Okraje se musí překrývat. Nechte vrstvu trochu zaschnout.
- Nyní nalepte na balónek vrstvu útržků od krabiček na vajíčka. Pokládejte je těsně k sobě, jako při vytváření mozaiky, případně

Úroveň: 👤👤👤 6-15 let

Pomůcky:

- 1 nebo 2 nafukovací balónky
- práškové lepidlo na tapety
- 1/2 kelímku vody
- staré noviny
- 1 či 2 kartonové obaly na vajíčka
- pruh kartónu
- tempery nebo vodovky (červená, žlutá, nebo modrá)
- štětec
- mísa, miska, kelímek od velkého jogurtu
- jemná, široká stuha
- lepidlo

mezery vyplňte lepidlem. Celek uhladte a přimáčkněte. Pokud nemáte krabičky od vajíček, nalepte více vrstev novinových útržků.

- Hotový polepený balon – vajíčko – nyní potřebuje dva až tři dny schnout; nechte ho po tuto dobu znovu na misce.
- Po uschnutí vytvořené vejce opatrně podélně rozkrojte ostrým nožem nebo tenkou pilkou. Vnitřní okraj jedné poloviny „skořápky“ oblepte 2 cm širokým pruhem kartonu tak, že vám bude přesahovat 1 cm přes okraj. Díky tomu pak budou obě půlky skořápky držet pohromadě.
- Nastal čas pomalovat vajíčko zevnitř i zvnějšku. Jakmile barva zaschne, můžete jej podle libosti naplnit. Velmi hezky vypadá, když je vystlané suchým mechem. Nakonec své vajíčko s překvapením ozdobte parádní stuhou.

SKUTKY APOŠTOLŮ

Skutky apoštolů pocházejí z pera stejného autora jako Lukášovo evangelium. „Lukáš“ tedy v 80. letech prvního století sepsal řečtinou vzdělanců dvě díla. Skutky apoštolů vyprávějí v 28 kapitolách o prvních křesťanských obcích od Jeruzaléma po Řím, od Petra po Pavla — a stále se stejným ústředním tématem: jak se silou Ducha Svatého šířila víra v Ježíše Krista původně z uzavřené židovské komunity v Jeruzalémě v rostoucí hnutí po celém helénisticko-římském prostoru.

Tento Duch pro lidi představuje plamennou, spásnou sílu. Vychází ze samého Ježíše Krista, zachraňuje od nemocí, vede lidi k odvážnému vyznání vlastní víry, osvobozuje z vězení i dalších nesnází, vede k dobru a „bez překážek“ přetrvává dál, jak znějí poslední slova tohoto spisu.

Skutky apoštolů líčí cesty; jednak konkrétní cesty v prostoru Středozeří a jeho okolí, na druhé straně rovněž cesty vnitřní, putování s Duchem Svatým.

Na cestě do minulosti, do doby Skutků apoštolů, a po území, kde se jejich příběhy odehrávaly

V tehdejším Středozeří, v Římské říši, žilo relativně málo lidí. Toto skrovné množství však v daných příznivých klimatických podmínkách úspěšně rozvíjelo zemědělství, obchod a infrastrukturu. V oné době se stalo ekologickým problémem kácení lesů — docházelo k němu zčásti kvůli získávání plochy pro obydlí i zemědělství, zčásti kvůli materiálu na stavbu domů a lodí či jako zdroj tepelné energie. Porosty se nestačily obnovovat, půda erodovala a krajina se měnila ve stepi nebo porostla kosodřevinou.

Římské silnice představovaly ve své době vzor moderní, přímé a rychlé dopravní komunikace pro pěší, jezdce i vozy. Sloužily k vojenskému i obchodnímu transportu. Lodní cesty po moři kopírovaly pobřeží, byly pomalé a nebezpečné, v době zimních bouří musela posádka často cestu přerušit. Transport zajatců včetně Pavla trval na plachetnici celé týdny a skončil několikadenní bouří, vedoucí ke zkáze lodi (srov. Sk 27).

Dnes v nás pojem Středozeří moře vyvolává spíše představu španělských pláží a řeckých ostrovů, prázdninového volna a příjemného lenošení. Z geografického prostoru, kam byly zasazeny Skutky apoštolské, kdysi ekologicky velmi rozmanitého regionu, se stala zadlužená a problémová oblast. Moře je poměrně malé, jeho pobřeží je hustě obydleno a industrializováno. Globální oteplování zvyšuje teplotu vody a mění skladbu místních rostlinných i živočišných druhů, mnohé z nich vymírají. Z moře se loví tolik ryb,

že se nestačí obnovovat jejich populace, území v blízkosti pobřeží vysychají, půda je vyčerpávána za hranici únosnosti, od jihu se rozšiřuje poušť. Regionální vývoj podává značně rozporuplný obraz. Na jedné straně mořskému ekosystému škodí hustá lodní doprava se svými odpady a haváriemi, velkoměsta a obří aglomerace okolo Středozeří moře zatěžují celý prostor odpadem z domácností i z průmyslu. Na druhou stranu se již řadě těchto problémů věnuje pozornost. Rozsáhlé i drobnější projekty a opatření — například čističky — přispívají k pozvolnému zlepšování situace.

Poznávání neznámého Boha

Lukáš nám vypráví o Pavlově řeči na Areopagu (Sk 17, 16-34). Tento proslov plně odpovídá tradici helénistického židovství a stylu Pavlových misijních kázání. Citlivě volenou rétorikou si Pavel získává pozornost posluchačů a představuje jim Ježíše Krista jako Bohem seslaného zachránce. Svou řeč spojil s křesťanskou výzvou k obrácení k Bohu a před svými posluchači, kteří věřili v mnoho bohů, označil Ježíše Krista za jedinou cestu vedoucí k Bohu. Athény se v té době nacházely již dlouho za zenitem svého rozkvětu, ale přesto pořád zůstávaly městem klasických řeckých bohů, architektury, kultury, filozofie a přírodních věd. Zvědaví Athénané, stále hledající Boha, Pavlovi naslouchali.

Pavel využil jejich neobvyklé religióznosti, a když viděl ve městě oltář s nápisem „Neznámému bohu“, zvěstoval jim, že Hospodin je pánelem nebe i země. Přiblížil se tak přírodně pojmávané teologii a filozofii svých posluchačů a vyvodil, co bylo i jejich osvětleným uším jasné: Bůh nebydlí v chrámech, které vystavěli lidé, ani si nedává od lidí sloužit; vždyť je to on sám, který všemu dává život, dech i všechno ostatní. Mají Boha hledat, vyzkoušet, zda je možné se ho nějakým způsobem dotknout, zda je možné jej nalézt. Ve skutečnosti není od nikoho z nás daleko, neboť v něm žijeme, pohybujeme se, jsme. Jak

to říkají i někteří řečtí básníci: vždyť jsme jeho děti. Teprve na závěr dochází Pavel k jádru své zvěsti, ke vzkříšenému Kristu.

Po své vizi v Damašku chce Pavel zvěstovat především přítomnost Vzkříšeného. Všimněme si jeho zajímavého přístupu k posluchačům – staví na jejich přírodní a náboženské filozofii. Pro současnost bychom z toho mohli vyvodit to, že i v naší sekularizované kultuře máme hledat příležitosti k filozofickému dialogu o přírodě, ekologii a náboženství. Mnohé přírodovědné koncepty jsou přece filozofickým i náboženským otázkám otevřené – například ne jeden vědec prohlašuje, že prvotním impulzem pro jeho bádání byl úžas nad přírodou; jiní přiznávají, že úplné počátky či důvody přírodního vývoje zůstávají stále neobjasněné, a další se zase zajímají o eticky odpovědné chování.

Cestování s Duchem Svatým

Ve Skutcích apoštolů je Duch Svatý zpočátku darem, nadáním či záchranou jedince. Petr a další apoštolové uzdravují nemocné. Štěpán svědčí o Vzkříšeném Kristu a podstoupí mučednickou smrt. Saul „vidí“ před Damaškem zmrtvýchvstalého Krista, jehož dosud pronásledoval, a stává se věřícím Pavlem, který nyní Ježíše zvěstuje pohanům z jiných národů. Jednotliví křesťané dostávají moc otevřeně uzdravovat či hlásat Boží slovo. Zajetí křesťané jsou zázračně osvobozeni z vězení, Pavel je zachráněn z bouře.

Zároveň je Duch Svatý silou, jež spojuje. O Letnicích přijímá shromáždění dar Ducha jako ohnivý jazyk a prožívá zázrak, kdy jim rozumí národy nejrůznějších řečí. Obec křesťanů žije ve vzájemné lásce, sdílí svůj majetek, stará se o potřebné. Zásadní spor mezi křesťany, kteří vzešli z Židů, a křesťany, kteří vzešli z pohanů, spor

mezi Petrem a Pavlem se řeší otevřeným rozhovorem (*Sk 15*). Na celém území Středozeří vznikají křesťanské obce, které vytvářejí atmosféru pokoje a míru mezi chudými a bohatými, mezi Židy a Řeky. Bohatší obce pořádají solidární sbírky pro chudší obce. Křesťanská víra se osvědčuje jako nová, atraktivní cesta v tehdejší mnohonásobně polarizovaném světě.

Duch Svatý v nás hoří svatým ohněm – jde spíše o rozpálené uhlíky než o rychlé vzplanutí, o dlouhý dech vleklého nasazení, o neutuchající sílu na daleké cestě plné oklik a bouří, osamělosti a přátelství, nezdarů – a zázraků.

Shrnutí pro výuku

Misie a šíření Bohem řízených dějin spásy probíhala především formou cest, návštěv, rozhovorů a nárokovala si spoustu času. Hlavním motorem je Duch Svatý, on vede lidi, propůjčuje jim potřebnou sílu a moudrost. Právě tento Duch, latinsky *spiritus*, je možná tím, co dnes nazýváme „spiritualita“. Boží Duch je ovšem přítomen nejen v lidech, nýbrž působí v celém stvoření. Ptejme se tedy: Co je to ducha, jako jehož děti se angažujeme? Činíme tak s laskavým, chápajícím, nadšeným srdcem? Jaké mám schopnosti a nadání, zač jsem zodpovědný? Angažuji se ze solidarity, nebo z náhlého popudu či chladné strategie? Proto, že musím sobě nebo druhým něco dokazovat? Proto, že to vím lépe a chci to ostatním předvést? Proto, že chci být dobrý, lepší, charakterní? Nestanu se zarputilým fanatikem? Nebo nechám všechno plavat, na všechno rezignuji?

Odpovědi na takové a další otázky budeme hledat v následujících lekcích. Posvítime si přitom jak na „povrchní“ cestování, tak na „spiritualitu“, která spoluurčuje způsob cestování.

V cestovní kanceláři

Základní myšlenka

Tato lekce je myšlena jako exkurze z doby Skutků apoštolů do současnosti a jejím cílem je prozkoumat chování lidí na cestách a o prázdninách. Pro většinu dětí jsou prázdniny naprostou samozřejmostí. Jedni se vydají na vandr, jiní tráví prázdniny na statku u babičky, další letí k moři. V souvislosti s cestami apoštola Pavla se nabízí otázka, proč dnes spojujeme prázdniny s cestováním? Jakou náplň prázdnin si přejí děti? S kým chtějí jet na prázdniny? Co přitom touží prožít?

Cíl

Děti se zamyslí nad svými prázdninovými požadavky, mohou formulovat a zdůvodňovat svá přání.

Příprava

- Shromážďovat prospekty cestovních kanceláří.
- Vybrat vhodný příběh jako uvedení do problematiky. Příklad: Alena se rozhodla, že nakonec přece jen s rodinou pojedou do nákupního centra na kraji města. Po jízdě ucpanými silnicemi dorazí na velké parkoviště. Alena jde s matkou obstarat obvyklý víkendový nákup a její bratr Marek se vydal s otcem do hračkářství prohlédnout si nejnovější stavebnice Lega.
- Přesně ve tři hodiny se všichni zase vrátí a vydají se společně do cestovní kanceláře v 1. patře. Za měsíc přece začínají prázdniny a pořád se ještě nerozhodli, jak a kde by je chtěli strávit. Jenže

Úroveň: 6-9 let

Pomůcky:

- malířské potřeby
- papír

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny

hned když se podívají na nabídku ve výloze, se ukáže, jak bude výběr složitý. Nesčetné množství možností na pestrých letácích, temně modré moře, bílé pláže, všude usměvaví, šťastní lidé.

- Alenina matka nerada létá a raději by cestovala vlakem, tatínek by chtěl prostě jen někde odpočívat a na nic nemyslet, Marek touží dovádět na pláži a stavět hrady a Alenka by si přála prázdniny na farmě se spoustou zvířat. Jak to všechno zohlednit? Nakonec si vezmou letáky a rozhodnou se, že se o tom společně poradí doma.

Průběh hodiny

- Na úvod vyprávějte vybraný příběh. Dejte dětem prospekty na prohlížení. Prožil někdo něco podobného? Jak lze ještě jinak strávit prázdniny? (Na sportovním táboře, doma při stavbě něčeho velkého) Jaký způsob cestování nepoškozuje přírodu?
- Děti se pokusí charakterizovat své ideální prázdniny: Co by se mělo v místě prázdninového pobytu nacházet (slunečné podnebí, pláž, hory, klid, aktivity), jaký je ideální způsob dopravy (krátká cesta či dlouhá cesta, lodí, letadlem nebo naopak vůbec nikam nejedít), s kým chtějí prázdniny strávit (rodiče, kamarádi,

zvířata)? Pak děti své vysněné prázdniny nakreslí a následuje debata nad obrázky.

Další aktivity

Pozvat delegáta cestovní kanceláře a nechat ho vyprávět o různých přáních zákazníků i problémech v prázdninových destinacích.

WWW odkazy

- Ⓜ <http://www.cyklistevitani.cz/> – seznam certifikovaných zařízení se službami pro cyklisty
- Ⓜ <http://www.nafarmu.cz/> – dovolená na statku v ČR i Evropě
- Ⓜ <http://www.borovice.cz/> – seznam táborů a ubytování pro kolektivy

Audiovizuální prohlídka

Základní myšlenka

Pavel si na svých cestách bedlivě všiml různých „maličkostí“ a navazoval na to, co okolo sebe zaregistroval (viz řeč na Areopagu, Sk 17, 16-34). Jak vlastně vnímáme prostředí, které nás obklopuje? Uvědomujeme si jeho pestrost? Necháváme ji na sebe působit? Zkusme vést děti k pozorování okolí. Během 10 až 20minutové procházky např. provede jedna žačka svého spolužáka prostřednictvím nějakého přehrávacího zařízení po okolí školy a upozorní ho na (podle jejího názoru) drobné, ale pozoruhodné věci.

Cíl

Zvýšení vnímavosti k okolí, zlepšení vyjadřovacích schopností.

Příprava

Na zkoušku se příp. můžete vydat nejprve na prohlídku muzea s audioprůvodcem. Zajistit techniku potřebnou na plánovanou aktivitu.

Průběh hodiny

1. Stanovte trasu procházky. Děti ji samostatně projdou a zaznamenávají si důležité údaje (jména ulic, směr trasy, křižovatky, odbočky) i vše další, co je oslovilo a chtěli by na to upozornit i spolužáky. Případný mezistupeň: žáci celý komentář k prohlídce sepišou a dají jej vyučujícímu ke korektuře (viz krok 3).
2. Žáci svůj komentář „živě“ nahrají. Společně pomalým tempem absolvujte celou trasu s nahrávacím zařízením. Žák průběžně do mikrofonu komentuje, kam se jde, co je na daném místě cítit, slyšet apod. Je důležité, abyste průvodci nechali vždy dostatek času.
3. Audiovizuální prohlídka: „Dobrý den, jmenuji se... a dnes budu Vaším průvodcem. Rád bych vás v této oblasti upozornil na některé zajímavé objekty:

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- nahrávací a přehrávací přístroje — například mobilní telefon, diktafon; mikrofon

Místo: okolí školy

Časová náročnost: asi 4 hodiny, možné kdykoli během roku

- Opusťte proto, prosím, třídu a sejděte po schodech dolů. – pauza
 - Otevřete hlavní dveře a vyjděte na dvůr. – pauza –
 - Obratě se vpravo a udělejte dvacet delších kroků.
 - Nyní stojíte před popínavou rostlinou. Jde o krásně voňavý zimolez obecný, zvaný též kozí list. Podle mého názoru vydává skutečně výjimečně krásnou vůni, nadechněte se a poznáte sami. – pauza –
 - Opusťte školní dvůr stejnými dveřmi, kterými jste vešli. – pauza –
 - Nacházíte se ve Školní ulici. Pokračujte ke křižovatce Školní a Hlavní ulice. – pauza – atd.
- Tímto způsobem pak průvodce seznámí posluchače s celou připravenou trasou.
4. Výměna zkušeností. Po návratu si všichni účastníci procházky povídají o svých zážitcích. Čeho si doposud nikdy nevšimli? Který úhel pohledu pro ně byl nový?

Varianty

Do prohlídkové trasy můžete zahrnout i různé úkoly a hádanky.

Další aktivity

Zorganizujte společnou audiovizuální návštěvu muzea, zámku nebo třeba městské památkové rezervace.

Prázdninové sny

Základní myšlenka

Skutky apoštolů vyprávějí nejen o různých konkrétních cestách po Středomoří a jeho okolí (Sk 27), ale také o vnitřním putování ve společnosti Ducha Svatého (např. Sk 3 + 4). Konkrétně jde o zprávy, jak apoštolové uzdravovali nemocné, hlásali Kristovo

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- DVD- či videopřehrávač

vzkříšení a skrze Ducha Svatého šířili pokoj a smíření. Jakým duchem se necháváme vést, když díky nízkým cenám letecké dopravy

cestujeme do vzdálených zemí, přičemž tamní obyvatelé z toho mají pramalý užitek, či dokonce škodu?

Cíl

Mladí lidé si uvědomí, že v naší společnosti se slovo Seberealizace píše s velkým S. Jenže ve snaze vyhovět tomuto požadavku se může sen turistů stát noční můrou domácího obyvatelstva. Se zřetelem k tomuto nebezpečí pak studenti sestavují obraz „ideálního turisty“.

Příprava

- Shromáždit informace o indickém státu Goa. Můžete se také porozhlédnout po vhodném dokumentárním filmu, na adrese <http://www.fairtrade.cz/cz/135-filmove-projekce/> si například můžete domluvit videoprojekci.
- Nakopírujte z přílohy text „Ideální turista“ (str. 55).

foto: © Paul Bica

LISTY APOŠTOLA PAVLA

Pavlovy listy představují sbírku příležitostných spisů, jež dávají odpověď na konkrétní problémy tehdejších obcí a nadto jsou určeny všem věřícím křesťanům. Jako ústřední téma, zasahující až do našich časů, zde zní zvěst o ukřižovaném a vzkříšeném Kristu. Dnešní problematiku životního prostředí v Pavlových listech samozřejmě nenajdeme, ale přesto se tady téma „ekologie“ prezentuje mnoha způsoby:

- porovnávání s okolním světem slouží k pochopení a znázornění zásadních teologických výroků
- pochopení světa jakožto stvoření drží Boha, člověka a jeho životní prostředí pohromadě
- nový přístup k životnímu prostředí si rozhodně žádá také „vnitřní ekologii“, jednání řízené etikou obezřetnosti
- partnerský poměr jako vůdčí model ekologicky zodpovědného vztahu mezi člověkem a jeho životním prostředím rozšiřuje důstojnost člověka na důstojnost všeho stvoření

Nejstarší Pavlův list (*1 Te*) byl sepsán pravděpodobně v zimě roku 50/51 po Kristu. Sám Pavel ale není autorem všech shromážděných dopisů. Přičítá se mu list Římanům, první i druhý list Korintským, Galatským, Filipským, první list Tesalonickým a list Filemonovi, zatímco list Efezským, Koloským a druhý list Tesalonickým sestavil nejspíše někdo jiný. Podepsat své dílo cizím jménem bylo tehdy relativně běžné, především pokud chtěl jeho tvůrce poukázat na svou duševní spřízněnost s uznávanou autoritou. A díky této duševní spřízněnosti můžeme ekologické aspekty všech listů apoštola Pavla přehledně roztřídit.

Při názorném zvěstování prostřednictvím paralel z okolního světa Pavlovi pomáhalo životní prostředí jako bohatá zásobárna obrazů, k nimž velice často odkazoval. Skrze souvislosti se známou realitou vysvětloval zásadní teologické pojmy, takže jim dobře porozuměli všichni jeho posluchači.

Odkaz na světlo jako naprosto nepostradatelnou podmínku života nám připomíná, že všichni křesťané jsou syny a dcerami světla (*1 Te 5,5*). Z toho pak následně vychází pověření, abychom žili jako děti světla (*Ef 5,8*), tedy abychom svítili světu (*Fp 2,15*). Živý organismus pro svůj růst nutně potřebuje světlo. Proto čteme o skutcích tmy, že jsou neúčinné (*Ef 5,11*). Uvedené přirovnání propojuje metaforu světla a růstu.

Obraz kořene znázorňuje hlubokou provázanost věřících s Kristem včetně faktu, že tato provázanost musí být trvalá. Pro vztah ke Kristu to pak znamená: „V něm zapuštěte kořeny, na něm postavte základy, pevně se držte víry, jak jste v ní byli vyučeni“ (*Ko 2,7*). Kořen je trvalým zdrojem síly: „Vzpomeň si, že ty neneseš kořen, nýbrž kořen nese tebe“ (*Ř 11,18*). O celosvětovém poslání Krista pak mluví Pavel ve svém odkazu na báseň z pozdně exilové doby (*Iz 11,10-16*), kde čteme, jak přijde potomek Isajův, povstane, aby vládl národům (*Ř 15,12*).

Na přirozený růst odkazuje Pavel dvakrát. Nejprve názorně vykládá své apoštolské sebepojetí jakožto Kristova služebníka: „Já jsem zasadil, Apollos zaléval, ale Bůh dal vzrůst; a tak nic neznamená ten, kdo sází, ani kdo zalévá, nýbrž Bůh, který dává vzrůst“ (*1 K 3,6n.*). Tato formulace vyjadřuje tehdejší mínění, že klíčení semínka není přirozený proces, nýbrž že závisí na Boží vůli.

Obrazem růstu pak Pavel popisuje také o Krista se opírající vztah mezi sebou navzájem i navenek k ostatním: „Nechť Pán dá bohatě růst vaší vzájemné lásce i lásce ke všem“ (*1 Te 3,12*).

Cílem růstu je přinášet ovoce. Obraz ovoce si Pavel bere často na pomoc a uplatňuje ho v různých situacích: ovoce má nést jeho apoštolská práce (*Ř 1,13*), jako ovoce Ducha označuje Pavel lásku, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrotu a věrnost. Z dnešního pohledu jsou plody Ducha inspirativním pramenem pro spiritualitu ochrany stvoření. Stejně jako u metafory světla najdeme i zde vysvětlení, co se stane v opačném případě: kdo je v moci hříchu, nese ovoce smrti (*Ř 7,5*).

Pavel používá obrazy od setby až po sklizeň a vysvětluje na nich důležitost lidského jednání: „... co člověk zaseje, to také sklídí. (...) V konání dobra neumdlévejme; neochabneme-li, budeme sklízet v ustanovený čas.“ (*Ga 6,7-9*)

Křehkost stvoření a nového stvoření v Kristu

Pro Pavla jsou Bůh a svět na sebe navzájem odkázáni: Boží neviditelnou skutečnost můžeme rozumově vnímat skrze skutky stvoření (Ř 1,20). Pokud to však ztratíme ze zřetele, hrozí nám, že zapomeneme svůj skutečný původ, protože pozemský svět pak považuje sám sebe za jediný zdroj všeho: „Boží hněv se zjevuje z nebe proti každé bezbožnosti a nepravosti lidí, kteří svou nepravostí potlačují pravdu“ (Ř 1,18).

Nanejvýš aktuálně i z dnešní perspektivy hovoří Pavel o křehkosti stvoření: „Neboť tvorstvo bylo vydáno marnosti – ne vlastní vinou, nýbrž tím, kdo je marnosti vydal. Trvá však naděje, že i samo tvorstvo bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích.“ (Ř 8,20n.) Řeční filozofové chtěli osvobodit ducha od hmoty, kterou považovali za něco špatného. Naproti tomu v Pavlově pojetí je spása rozšířena kromě lidí i na okolní svět. Právě tomu platí slova o „novém stvoření“.

Bůh znovu utváří své dílo tím, že je nově realizuje v Kristu: „Kdo je v Kristu, je nové stvoření. Co je staré, pominulo, hle, je tu nové“ (2 K 5,17). Shrnutí tohoto christologického pojetí stvoření nalezneme v listu Koloským ve chvalozpěvu Kristu (Ko 1,15-20). Kristus se stal konkrétním člověkem, ovšem ve své lidské podobě zároveň zůstává obrazem neviditelného Boha. V Kristu se v jednotě spojuje nebe a země (Ef 1,10; 3,15) a všemu stvoření pod nebem je kázáno evangelium (Ko 1,23). Zásadní princip tedy spočívá v tom, abychom z dané perspektivy vnímali vzájemné propojení Boha, člověka a životního prostředí. Tím bude přírodovědně-analytickému hledisku moderny, jež se snaží tyto souvislosti metodicky potlačit, postaven protiklad. Teologický výrok o obnově stvoření skrze nové stvoření v Kristu je Pavlovou verzí trvale udržitelné budoucnosti pro člověka i životní prostředí.

V Kristu vyvolil Bůh lidi již před stvořením světa k tomu (Ef 1,4; 3,11), aby získali svět jako dědictví (Ř 4,13). Tím, že je Bůh ustanovil dědici světa (Ef 1,11), dostávají ti, kdo uvěří evangelium, Ducha a již zmíněné ovoce Ducha (Ga 5,22) jakožto první část dědictví (Ef 1,14). Skrze vykoupení jsou lidé Božím vlastnictvím, fakt jejich stvořenosti je zavazuje ke konání dobrých skutků (Ef 2,10). Platí sice prohlášení „všechno je vaše“, ale zároveň také čteme „vy však

jsste Kristovi“ (1 K 3,21-23). Ekologické důsledky pavlovské antropologie jsou nasnadě: destruktivní jednání vůči sobě i vůči světu rozhodně neodpovídá Božímu záměru se stvořením.

Žít s Kristem jako noví lidé (Ř 6,4) znamená propůjčit sami sebe Bohu (Ř 6,13), tedy nechat se proměnit novou skutečností Ducha (Ř 7,6) a obnovovat svou mysl (Ř 12,2). Snažení Ducha vede k životu a pokoji (Ř 8,6). Život z Ducha, jak jej Pavel chápe v listu Římanům v textu o službě Bohu v denním životě (Ř 12,9-21), nastoluje zcela konkrétně etiku obezřetnosti a pozornosti. Mnohé jeho výpovědi, jež byly dosud explicitně vykládány jako výzva k ohleduplným mezilidským vztahům, lze se zřetelem ke stvoření čekajícímu na osvobození přenést na postoj k životnímu prostředí. Rozhodně se vyplatí aktualizovat Pavlovo napomínání jako impulzy pro nový přístup k prostoru, v němž žijeme (např. Ef 4,1nn.; Ga 6,1nn.; Ko 3,5nn). Musíme rozšířit důstojnost člověka na důstojnost všeho stvoření. Je-li Bůh Stvořitelem a lidé jsou vyzýváni k napodobování Boha jako jeho milované děti (Ef 5,1), je třeba to zároveň vnímat jako apel ke kreativnímu a šetrnému přístupu ke stvořenému světu. V negativním smyslu to pak znamená, že lakomec, o němž Pavel píše, že jeho bohem jsou peníze, nemá podíl v království Kristovu a Božím (Ef 5,5). Z dnešního pohledu před námi vyvstává otázka, jakým „bůžkům“ by při rozhazovačném plýtvání dary stvoření bylo přiznáno smrtelné panování nad životem.

Pavlovy listy hodnotí péči o druhé jako rozhodující kategorii lidského jednání a jako klíčový pojem pro ekologickou etiku. Životní prostředí je systematicky propojeným organismem, v němž se nic neděje bez následného působení na celek. Celek určuje svým jednotlivým částem směr a stanovuje hranice.

V této souvislosti mají právě pavlovské metafory týkající se těla velký potenciál pro správné porozumění světu – vždyť svět kolem nás můžeme interpretovat jako prodloužení vlastního těla. Podívejme se, jaké nové významové nuance může získat původní význam pojmu tělo: „Trpí-li jeden úd, trpí spolu s ním všechny. A dochází-li slávy jeden úd, všechny se radují spolu s ním“ (1 K 12,26). Pokud se soustředíme pouze na jednu část těla a nebudeme svou pozornost rovnoměrně věnovat tělou jako celku, hrozí nám zkáza. Budeme-li Pavlovy listy číst z ekologické perspektivy, objevíme souvislosti vskutku naléhavě aktuální.

Následující lekce prohlubují zmíněné souvislosti a snaží se o to, aby byl vliv lidského jednání na životní prostředí jasně viditelný a pochopitelný.

Fazolový experiment

Základní myšlenka

Pavel zapojuje do svých listů velmi často obrazy z okolního světa a přírody. Téma klíčícího zrna zahrnuje růst i optimální podmínky pro jeho průběh (Ef 5; 1 K 3,6n., Ř 15,12). Na fazoli (*Phaseolus vulgaris*) mohou děti podrobně sledovat, jak rostlinka roste. Díky bedlivému pozorování a péči si uvědomí, jaké podmínky fazole k růstu potřebuje, a osobně tak prožijí situace, o nichž Pavel mluví na mnoha místech ve svých dopisech.

Cíl

Děti pochopí souvislosti růstu a vnějších podmínek.

Úroveň: 6-9 let

Pomůcky:

- fazole
- vymyté kelímky od jogurtu
- zemina nebo piliny
- voda

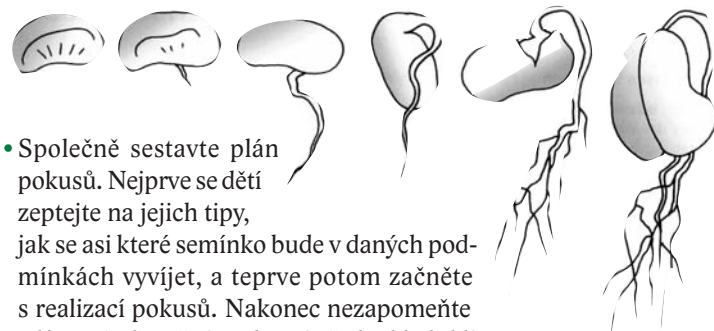
Příprava

Různé kelímky od jogurtů naplňte zeminou nebo pilinami a do každého vmáčkněte deset fazolových semínek. Zeminu či piliny udržujte vlhké.

Průběh hodiny

- Uvažujte s dětmi o tom, za jakých podmínek vám fazolové rostlinky porostou. Vyzkoušet můžete následující nápady:

- Chlad: Naplněný kelímek dáte do ledničky. Takto navržený pokus bude kombinovat aspekty chladu a temnoty. Pokud si toho děti všimnou a nebudou s takovým kombinováním souhlasit, mohou do kelímku postaveného na světle dát každý den kousek ledu.
- Vysoká teplota: Kelímek s fazolovými semínky bude umístěn v blízkosti kamen nebo na radiátoru. Pozor! Použijte vhodnou podložku pro izolování kelímku od tepla, aby se nezačal roztékat.
- Sucho: Fazolová semínka dejte do suché zeminy a vůbec je nezalévejte.
- Vlhko: Kelímek se semínky zalévejte nadměrně, až bude voda v kelímku stát.
- Světlo: Kelímek se semínky postavte na okenní parapet.
- Temnota: Uzavřete kelímek s fazolkami do skříně.
- „Jedy“ například slaná voda, saponáty atd.: Semínka nezalévejte vodou, ale denně pouze „jedem“.
- Při sestavování konkrétního průběhu pokusů, které uskutečníte, zohledňujte nápady vašich žáků pokud možno spravedlivě, aby nikdo neměl pocit, že jeho myšlenka zapadla. Zároveň ale dejte pozor na to, aby se v jednotlivých navržených pokusech nekombinovalo příliš mnoho parametrů najednou.

- Společně sestavte plán pokusů. Nejprve se děti zeptejte na jejich tipy, jak se asi které semínko bude v daných podmínkách vyvíjet, a teprve potom začněte s realizací pokusů. Nakonec nezapomeňte zdůraznit skutečné nezbytné předpoklady klíčivosti – zvlaha, teplo, světlo, vzduch.

Varianty

Máte-li k dispozici digitální fotoaparát, můžete jednotlivá stadia vývoje zaznamenat, vytisknout a sestavit na nástěnce dokumentaci postupného vývoje a růstu fazolové rostliny.

Další aktivity

Aby děti na vlastní oči viděly, jakou sílu klíčící rostlinka má, můžete navázat lekcí „Síla fazole“, kterou najdete rovněž v kapitole Listy apoštola Pavla.

Miničistička

Základní myšlenka

Kořeny ukotvují rostlinu v zemi a chrání ji tak před zlomením či vyvrácením. Fungují zároveň jako potrubí, jež pumpuje vzhůru vodu a v ní rozpuštěné minerální látky: všechny ty látky, jež rostlina potřebuje, aby mohla ve slunečním světle (a s jeho pomocí) vytvářet živiny a úspěšně růst. Kořeny plní svou úlohu v úzké spolupráci s organismy v zemi: v tzv. symbióze. To odpovídá obrazu, jež Pavel často používal pro vysvětlení „systémových souvislostí“ (neboli „metafor těla“, řečeno tehdejšími jazyky): nic se neděje bez vlivu na celek (1 Kor 12,26 aj.).

Příklady: hlízové bakterie, které sídlí na kořenech luštěnin (hrášek, fazole), dokážou vázat vzdušný dusík a přivádět ho rostlině. Součinností mikroorganismů a hub se tam tak dlouho proměňuje, až je kořeny mohou přijmout.

Díky spolupráci kořene a drobných půdních živočichů mohou mezi kořeny bahenních rostlin žít určité druhy bakterií. Skrze dutiny v rákosu jsou (přímo ve vodě) zásobovány kyslíkem a specializují se na čištění odpadní vody. Svou činností zneškodňují dusík (z moči a kuchyňských splašků) i fosfáty (z pracích prostředků). Odborně se takové zařízení nazývá kořenová čistička odpadních vod.

Cíl

Praktické pochopení souvislostí a dopadů; vnímání kořenů jako hlavních činitelů úspěšného růstu.

Příprava

Rostliny nakupujte zásadně u zahradníka, protože bahenní rostliny jsou chráněné. Pro malou kořenovou čističku v bytě se hodí šachor, pro venkovní prostory (balkon, zahradu) dobře poslouží různé druhy ostřice, orobinec, kosatec žlutý, zevar, puškvorec, šípátka či žabník. Než bude možné uvést čističku do provozu, je zapotřebí asi půl roku trpělivosti. Během této doby

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- kbelík z umělé hmoty, alespoň 10 litrů jílovité hlíny (jde o mazlavou hlínu, pokus lze ovšem provést i se zahradní zemínou)
- umělohmotná hadička (například vzduchovací hadička do akvária)
- lepicí páska pro připevnění hadičky ke kbelíku
- univerzální lepidlo na plasty k utěsnění
- kelímek od jogurtu
- písek
- kačírek
- vodní rostliny

nechávejte čističkou proudit čistou vodu. Teprve když kořeny bahenních rostlin prorostou skrz celou půdu, je čistička připravená ke spuštění.

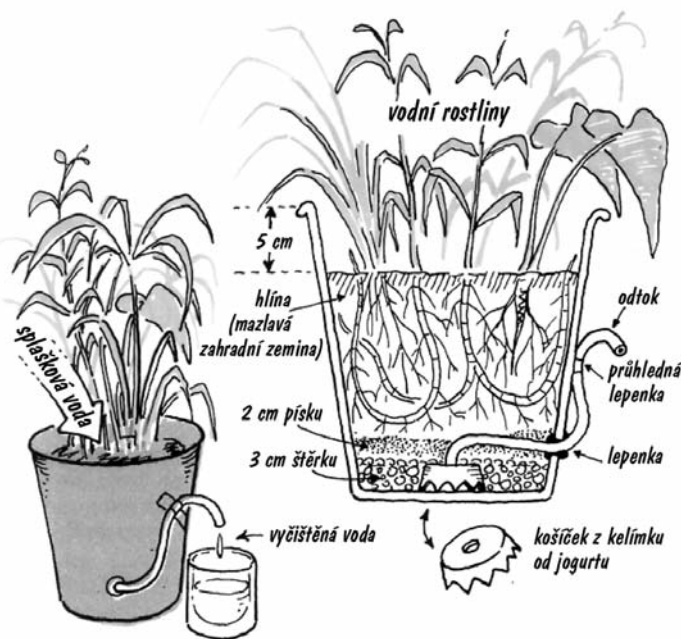
Průběh projektu

- V prvních třech týdnech musí být v kbelíku vody téměř po okraj. Hadičku upevněte lepicí páskou k hornímu okraji kbelíku a všimněte si, že voda v něm sahá vždy do stejné výšky jako v hadici – podle principu spojených nádob.
- V následujících třech měsících by voda měla sahat jen do poloviny kbelíku – hadičku posuňte níže.
- Další dva měsíce nechte hadičku viset dolů. Kořeny se budou snažit dostat k vodě, takže porostou dolů, až dosáhnou dna kbelíku a prorostou tam celou zemínou. Během této doby musíte alespoň obden dolévat vodu, aby rostliny neuschly.
- Po půl roce je zařízení připravené k provozu. Hadičku nyní připevněte pět až deset centimetrů pod horním okrajem kbelíku. Splašková voda, která bude od této chvíle do čističky přicházet, může pomalu prosakovat kořenovým podloží.
- Potrvá jí to několik dnů a důkladně se přitom pročistí.

- Pokud proteče rychleji, protože hadička visí níže, lze sice obden dolévat větší množství odpadní vody, ale čistící efekt bude menší.
- Vyzkoušejte všechny varianty!
- A jaká voda se na pokus hodí? Veškerá odpadní voda z domácnosti: po úklidu domácnosti, po mytí nádobí i moč. Denně by čistíčka měla spolehlivě zvládnout dva litry vody.
- O čištění vody se starají bakterie, které žijí na dně mezi kořeny. Jejich množství se pohybuje v řádu 10 až 100 miliard na gram půdy. Aby mohly fungovat, potřebují bahenní rostliny, neboť skrze ně získávají kyslík. Rostlina si bere kyslík ze vzduchu a speciálním systémem jej odvádí dolů ke kořenům. Bakterie pak mohou dusík obsažený v moči a kuchyňských splašcích přeměňovat na dusík vzdušný, který stoupá vzhůru do vzduchu a neškodí.
- Bakterie rozkládají také další složité vazby – na oxid uhlíčitý a vodu, čímž přestávají být škodlivé. S tzv. šedou vodou (odpadní vodou z domácnosti – mimo odpadu z WC) prodují do miničističky rovněž fosfáty obsažené v pracích prostředcích, ale čistíčka si i s nimi poradí: tekuté fosfáty se vážou na železo a hliník, jež se v půdě vyskytují zcela přirozeně. Fosfáty tím přestávají být rozpustné ve vodě a usadí se v půdě. Zmizí tedy z vody a přestanou pro ni představovat problém.

Zkouška čističky

- Voda vypadá na první pohled čistě, ale pro jistotu vyzkoušejte, zdali neobsahuje nebezpečné látky. Pokud obstojí, lze ji považovat za pitnou.
 - Optický test: voda musí být čirá a bezbarvá.
 - Čichový test: nesmí zapáchat.
 - Nesmí obsahovat dusičnany — zjistíte pomocí testovacích proužků, které lze zakoupit v drogerii i s přiloženým návodem.
 - Voda již nesmí obsahovat amonium (sloučenina dusíku). I na zjištění přítomnosti této látky se dají sehnat testovací proužky.
 - Smí vytvářet jen malé množství kolonií bakterií; lze ověřit pomocí specializovaných kultivačních půd.
 - Nechte splaškovou vodu a vyčištěnou vodu po dobu jednoho týdne stát ve sklenici a pozorujte, co se děje.
- Obecně platí, že ze spodní části vždy vyteče méně tekutiny, než kolik se shora nalije; o její částečné odpaření se starají rostliny.

Varianty

Stejným způsobem jako miničističku v kbelíku lze zkonstruovat i mnohem větší zařízení – jak pro rodinné domky na venkově, tak i pro menší sídliště. Výhody: nízké pořizovací náklady (v podstatě pouze cena rostlin), nulová spotřeba energie (vše obstarávají právě rostliny); pohledově nenaruší krajinu! Kořenová čistička odpadních vod je ekologická – prostě kousek přírody. Dají se tu pozorovat žáby, někdy i vážky.

Další aktivity

Návštěva čističky odpadních vod, která upravuje splaškovou vodu z vaší obce. Pozvání odborníka na kanalizaci.

WWW odkazy

- ④ http://www.ekozahrady.com/korenova_cistirna.htm – fotografie a popis kořenové čistírny
- ④ <http://korenova-cisticka.cz/> – informace o kořenových čistírnách od stavitelů
- ④ <http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=663> – princip kořenové čistírny

Řeřichové zvířátko

Základní myšlenka

Kreativní pojetí a umělecké ztvárnění pasáží Pavlových listů, v nichž využívá obrazné metafory setí, zraní či sklizně (například Ga 6,7-9).

Cíl

Mladí lidé se tvůrčím způsobem seznamují s tematikou růstu a jeho nutnými podmínkami.

Příprava

Vyhledat šablony zvířat, které se svým tvarem hodí pro výrobu a růst řeřichového tvora – ježek a podobně.

Úroveň: 9-15 let

Pomůcky:

- předloha ježka nebo jiného zvířete
- keramická hlína
- případně hrnčířský kruh
- náradí
- drát
- barva a lak na keramiku
- vypalovací pec

Časová náročnost: dvě až čtyři vyučovací hodiny

Průběh hodiny

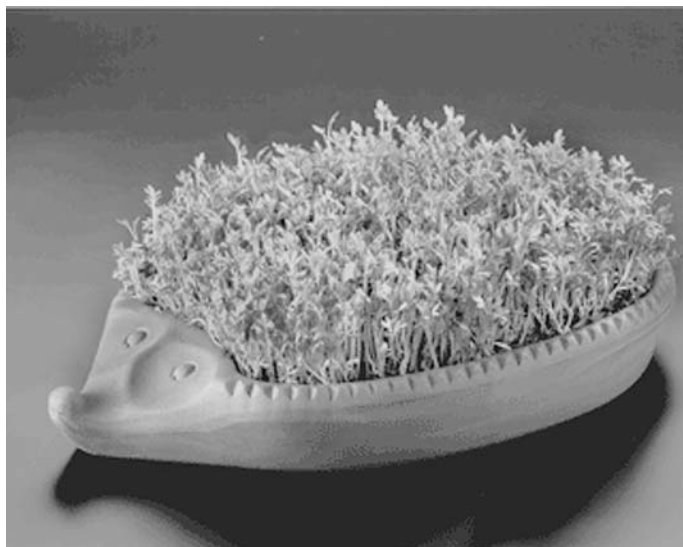
- Každý účastník si vytváří z hlíny „zvířecí nádobu“ určenou pro růst řeřichy. Vytvářené zvířátko by tedy mělo mít tvar ploché nádoby, podobné talíři, s okrajem vysokým přibližně 2 cm.
- Zvířátka podle svého vkusu pomalujte, natřete lakem a nechte vypálit v keramické peci. Pozor! Vnitřní stranu nádoby nenatírejte lakem ani barvou – když zachováte přírodní povrch, vyrostе vám řeřichové zvířátko i bez zeminy. Postačí navlhčit keramickou hlínu, vyložit ji semínky a dbát na trvalou vlhkost setby. Již po několika dnech se objeví výhonky krásně zelených a aromatických bylinek.

Varianty

Použijte k modelování sádry.

Další aktivity

Sledujte klíčení nejrozličnějších semínek a ochutnávejte je. Vytvořte kuchařku receptů z různých výhonků.

Silák fazole

Základní myšlenka

Semínka jsou „děti rostlin na odpočinku“. Jakmile dostanou vodu, probudí se v nich nečekaná síla ke klíčení a vývoji. Tento pokus dětem umožní působivě ztvárnit Pavlovy metafory růstu (1Kor 3,6n., 1Tes 3,12).

Cíl

Zblízka sledovat sílu klíčení a růstu malého semínka.

Příprava

Ve starší misce rozmíchejte sádro s vodou, až vznikne hustá kaše, kterou ovšem stále ještě teče.

Průběh hodiny

Sádrovou kaši naplňte do prázdných krabiček nebo kelímků a prstem do ní vmáčkněte hrst fazolí. Nechte zaschnout. Kelímky postavte na okenní parapet a každý den zalévejte. Voda pronikne sádro, dostane se k semenům a ty začnou bobtnat. Vznikne tam

Úroveň: 6-15 let

Pomůcky:

- stará miska na míchání sádry
- kelímky od margarínu, tvarohu či jogurtu
- sádra
- voda
- lžíce
- fazole

tak veliký tlak, že sádra popraská a možná roztrhne i kelímek.

Varianty

Před zahájením pokusů suchá semena fazolí či hrachu nejprve pouze zvenku pozorně sledujte. Diskutujte s dětmi o tom, zdali se jedná o živé rostliny. Potom proveďte výše popsany pokus. Nakonec některé naklíčené fazole vyndejte a lupou zkoumejte rostlinné zárodky.

DALŠÍ LISTY NOVÉHO ZÁKONA

Dopisy představují nejstarší formu písemného vyjadřování. Sloužily především jako náhrada ústní komunikace. Prostřednictvím dopisů si lidé sdělovali různé zprávy, požadavky, dotazy, udržovali vzájemné kontakty. Čilá korespondence probíhala již v řeckých, římských i orientálních starověkých dobách a nám známé rané křesťanské dopisy netvoří proto v tomto smyslu žádnou výjimku. Všimněme si jejich nejrozličnějších podob: od osobních, přes veřejné, krátké, poučné, úřední až po literárně umělecká díla. Navíc nelze každý list, který Bible označuje jako dopis, do této kategorie zařadit – jako například list Židům a list Jakubův.

Hlavním cílem biblických dopisů je napomenutí, nastolení pravé víry, „správného“ pořádku věcí s ohledem na šířící se bludná učení a upevnění formujících se komunit. V souvislosti s tím je značně obtížné vyvozovat postoj k ekologickým otázkám, a proto nebudeme podrobně rozebírat všechny zbývající novozákonní listy (Timoteovi, Titovi, Filemonovi, Židům, list Jakubův, listy apoštola Petra, apoštola Jana a list Judův), ale podíváme se jen na pastorální epištoly Timoteovi a Titovi.

Pastorální epištoly

Od 18. století se dopisy *Timoteovi* a *Titovi* nazývají pastorální epištoly, tedy pastýřské listy.

Obsahují totiž pokyny k vedení komunity, ke spravování obce, k „pastýřskému úřadu“. Jejich největším problémem tehdy pravděpodobně byla bludná učení, jež byla nepřátelsky potírána. Apoštolové se proto snažili upevnit společenství ustanovením směrnic pevného církevního řádu.

V současné době převládá mezi odborníky obecná shoda v tom, že autorem těchto listů nemůže být Pavel. Popisované uspořádání obcí, teologie a religiozita totiž odpovídají spíše období po Pavlově smrti. Navíc nejstarší doklady o existenci těchto listů pocházejí z doby okolo roku 180 po Kristu, tedy po smrti Pavla z Tarsu.

Zato z teologického hlediska mají tyto texty k Pavlovi velmi blízko, jak vidíme především u *Tt* 3,5, kde se učení o ospravedlnění vykládá zcela v Pavlově duchu: „On nás zachránil ne pro spravedlivé skutky, které my jsme konali, nýbrž ze svého slitování.“

V boji proti gnostické negaci světa nabádají pastorální listy k životnímu postoji, který odpovídá Božímu řádu světa a přikázání lásky. Výzvy k uvážlivému, skromnému, pohostinnému a nevýstřednímu životu nacházíme v Novém zákoně opakovaně (*např.* *1 Tm* 6,6-10).

V Prvním listu Timoteovi se tři pasáže přímo vztahují k životnímu prostředí: ve 3. a 4. verši 4. kapitoly čteme, že Bůh stvořil všechny pokrmu a člověk by je měl přijímat s vděčností. Později je tento výrok rozšířen dokonce v tom smyslu, že vše, co Bůh stvořil, je dobré, je-

li to přijímáno s vděkem. Náš okolní svět je nepopíratelnou součástí Božího stvoření, je tedy dobrý a my jej máme s díky užívat.

Pátá kapitola *prvního listu Timoteovi* cituje v 18. verši starozákonní text (*Dt* 25): při mlácení obilí se nemá dobytčeti dávat náhubek. Člověku jsou tedy při zacházení se zvířaty vymezeny hranice; každému, kdo vykonává něco pro druhé, byť se i jedná o zvíře, náleží patřičná odměna. Díky tomu se pak nestane z dobytka pouhý účelový prostředek či věc, nýbrž bytost s vlastními právy, jež mají být respektována.

Dále pátá kapitola *prvního listu Timoteovi* zmiňuje také léčivé účinky vína (23. verš). Člověk smí užívat darů stvoření ku prospěchu svého těla. Oproti tomu voda, která podle všeho Timoteovi škodí, je zde zastoupena tématem nečisté vody.

O zemědělství se pak dočteme ještě ve druhé kapitole *druhého listu Timoteovi* (6. verš) – obraz rolníka, jenž po těžké práci sklízí úrodu.

V *Listu Titovi* (*Tt* 3,12) pisatel Tita vyzývá, aby se za ním hned vydal do Nikopole, kde chce strávit zimu. Ještě předtím se však Titus má Zénovi a Apolovi postarat o všechno vybavení potřebné na jejich další cesty. A to s poukazem na to, že se členové obce mají naučit nezištně odevzdávat věci, aby bylo možné uspokojit poptávku po životně nezbytném zboží.

Ekologická témata se ve zmíněných pasážích sice explicitně neprobírají, ale stále se opakující nabádání k uvážlivému a skromnému životu při pozornějším zamyšlení naznačuje, že se jedná o otázky nanejvýš aktuální: dnešní životní styl k takové diskuzi přímo vybízí. V neposlední řadě je tato forma biblických textů – tedy dopis – pobídkou k tomu, věnovat pozornost současným formám a prostředkům komunikace.

Zpráva na igelitové zástěře

Základní myšlenka

Biblické listy psali jejich autoři s cílem sdělit své naléhavé prosby a přání. Dopisy tehdy představovaly jeden z mála způsobů, jak zapůsobit na větší skupinu lidí. Apoštol Pavel a jeho žáci vyzývají obce k úsilí o dobro, skromnost, spravedlnost, víru a lásku v souladu s Božím řádem (*např.* *1 Tm* 6,6-8;11). Dnes máme k dispozici řadu nejrozmanitějších prostředků, jak sdělovat a hlásat své ideály. Výrobou a nošením zástěry z igelitové tašky „zvěstují“ děti poselství recyklace.

Cíl

Děti se naučí, že se i zdánlivě bezcenný materiál může stát užitečným předmětem. Uvědomí si existenci široké škály nejrůznějších forem, jimiž lze předávat důležitá poselství.

Příprava

Každý si přinese několik igelitových tašek. Popovídejte si společně o pestré paletě podob současné komunikace. Zamyslete se nad způsobem, jak vyjádřit, že se všemi věcmi lze zacházet šetrně a že je možné žít skutečně skromně. Musíme si kupovat všechno nové? Kde najdeme v naší obci nebo čtvrti obchod s použitým zbožím, nepořádají se tu bazary oděvů či stavebních materiálů? Poté žáky seznámte s myšlenkou zástěry (nebo košile) z igelitových tašek a nechte na každém z nich, aby se rozhodl, zda si chce vyrobit zástěru nebo košili.

Průběh hodiny

- Zástěra (obrázek A) se skládá z malé (= lacl) a větší igelitové tašky. Pásky vyrobíte nastříháním igelitu na pruhy. Jednotlivé

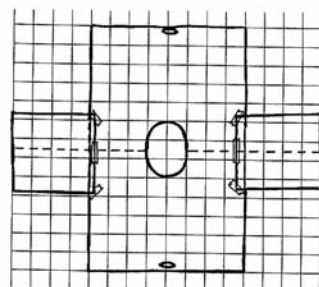
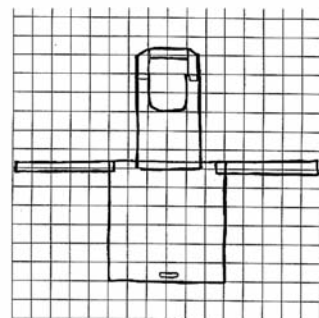
Úroveň: 6-9 let

Pomůcky:

- větší množství igelitových tašek (různých velikostí)
- nůžky
- lepicí páska
- šicí stroj
- nitě

části k sobě připevněte lepicí páskou, aby vám umělá hmota při šití na šicím stroji neklouzala.

- Košile má tři části: první vznikne prostřihnutím velké igelitové tašky, další dvě získáte rozstřihnutím menší tašky na poloviny. I v tomto případě upevněte všechny kusy igelitu lepicí páskou (obrázek B), ať se vám během šití neposunou. Při šití začněte rukávy a pokračujte bočními švy.

A navzdory tomu

Základní myšlenka

V listech Timoteovi jsou čtenáři opakovaně nabádáni ke skromnému a rozváznému životu, naopak chamtivost je odsuzována: „Máme-li jídlo a oděv, spokojme se s tím“ (1 Tm 6,8). Znečištěné řeky a moře, potraviny obsahující stopy jedů z prostředků k hubení škůdců či oxid uhličitý hromadící se v zemské atmosféře a vedoucí ke skleníkovému efektu – to vše dovedlo již mnohé obyvatele naší planety k poznání, že pokud chceme přežít, musíme s přírodou zacházet šetrněji.

Cíl

Fakt, že přírodu nepředstavitelně drancujeme a ona nám přesto stále poskytuje obživu, může některé studenty nechat zcela lhostejnými, v jiných však třeba probudí ostražitost.

Průběh hodiny

- Žijeme v přelomovém období? Po více než sto letech bouřlivého technického pokroku si konečně opět zaačínáme všimnout přírody. Žáci se pokusí současnou situaci vyjádřit formou básně zrcadlící odhodlání k novému postoji:

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

Časová náročnost: přibližně 30 minut (bez následné diskuze)

- Nejprve vždy ve dvou řádcích příroda konstatuje, co jsme jí způsobili. Verše by měly být v minulém čase a měly by přímo oslovovat lidstvo – například: „Zničili jste..., pošlapali jste...“
- Na dalším řádku pak příroda vždy upozorňuje, co nám přesto dodnes poskytuje. Tento verš vždy uvozují slova: „A navzdory tomu...“
- Řádky se nemusejí rýmovat, a i rozhodnutí, kolik slok za dvacet minut sestaví, zůstává jen na autorech básně. Na závěr uspořádejte přednes textů.

Další aktivity

Diskuze: V jakých oblastech jsme s přírodou zacházeli obzvláště bezohledně? Jaké varovné signály k nám příroda vysílá? Které změny jsou nejdůležitější? Jaký je můj vlastní postoj k této problematice?

Psaní dopisů

Základní myšlenka

V biblických dobách dopisy sloužily svým autorům k předávání důležitých sdělení. Pokud byl dopis adresován celé obci, ovlivnil tím relativně velkou skupinu lidí. Členové společenství v listech slýchali výzvy ke konání dobra i ke skromnosti v souladu s Božím řádem světa (například 1 Tm 6,6-8,11). Dnes, v době bohatě rozvinuté komunikace, se informace šíří prostřednictvím rádia, televize, novin či internetu. Žáci sestaví čtenářský dopis – díky němu mohou oslovit relativně velkou skupinu lidí – reagující na libovolnou reklamu, která propaguje životní styl obzvláště nešetrný k životnímu prostředí (např. reklama na produkt, jehož výroba je zvláště nákladná na suroviny).

Cíl

- Uvědomit si a definovat osobní i společenské potřeby. Naučit se chápat (nebo o tom alespoň dokázat diskutovat) nižší životní úroveň jako možnost a šanci pro získání jiných kvalit.
- Sbírat zkušenosti, jak sdělit širšímu okruhu lidí své osobní názory či výzvy.

Příprava

- Žáci vyhledávají aktuální reklamní spoty a slogany, které na jedné straně „škádlí jejich chuťové buňky“, ale na druhé straně poškozují přírodu.
- Připravte si na flipchartové tabuli tři listy – vždy s jedním z níže uvedených nadpisů.

Průběh hodiny

- Žáci prezentují vyhledané reklamní spoty a slogany. Každý si z nich pak zvolí ten, který ho nejvíce oslovuje. V prvním kole diskutujte nad otázkami: Proč jsem si vybral právě tento spot? Co mě

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- flipchartová nebo klasická tabule

- v něm oslovilo? V čem tkví problém z hlediska negativních dopadů na životní prostředí?
- Ve skupinách se pak žáci budou snažit hledat odpovědi na následující otázky:
 - „»Dobře žít« místo »hodně mít« – nový životní styl?“
 - „Co konkrétně znamená »kvalita života«?“
 - „Jaké potřeby je nutné i přes omezené zdroje a klimatické změny uspokojit?“
- Ke každé otázce si skupiny poznamenají nanejvýš tři podstatné body.
- Společně pak zapište názory na připravené flipcharty a krátce je okomentujte.
- Hlasováním rozhodněte o dvou nejdůležitějších bodech na každém listu.
- Na základě takto získaných kritérií žáci uskuteční následující aktivitu: Jednotliví žáci nebo skupinky žáků (pokud se společně shodnou na jednom výrobku, k jehož reklamě by se chtěli vyjádřit) napíší čtenářský dopis, v němž zvolený reklamní spot hodnotí z hlediska oněch šesti kritérií.
- Čtenářské dopisy jsou sice původně zamýšlené jako cvičení, ale pokud si to žáci budou přát, určitě je lze zaslat příslušným institucím, například elektronickou formou do redakce novin nebo časopisu.

Další aktivity

Uspořádejte výstavu na téma Dopisy čtenářů – viz návod v příloze „Jak zorganizovat výstavu?“ (str. 55)

ZJEVENÍ JANOVO

Zjevení Janovo je jediným prorockým spisem Nového zákona. Dělí se na dopisy určené obcím v Asii (*kapitola 1–3*) a na prorocké vize. Jazyk a používané obrazy pochází z raně židovské apokalyptiky. Při srovnání tohoto textu s ostatními novozákonními knihami vidíme na první pohled jeho výjimečné postavení. Symboliku vizí ovšem těžko chápou nejen dnešní čtenáři. Dlouhá interpretační tradice s množstvím vzájemně si odporujících vysvětlení ukazuje, že Janova Apokalypsa byla obtížně srozumitelná již záhy po svém sepsání. Především ji nelze pojímat jako scénář či návod na výpočet konce světa. Čtenáři musí zohlednit dobové pozadí jejího vzniku, kdy byli křesťané potlačováni panujícími Římany. Římská říše je v knize Zjevení označována jako „Babylón“. „Padl, padl veliký Babylón a stal se doupětem démonů, skryší všech nečistých duchů a každého zlověstného a nenáviděného ptáka“ (18,2). Abychom mohli svou situaci ve chvílích ohrožení posoudit, nabízí Jan interpretační model inspirovaný vírou. Křesťané se totiž rozcházelí v názoru na to, jak se k římské nadvládě postavit. Přichází v úvahu nějaká dohoda, nebo se od nich musí za každou cenu distancovat? Janem předkládaný model žádné nuance nepřipouští: Ti, kdo svou víru vyznávají, žijí již nyní ve stavu spasení. Kdo přistupuje na kompromisy s vládnoucí společností a uctívá kult jejich bohů i císaře, je ztracen, protože Satan používá právě tyto sebezbožňující Římany jako své nástroje.

Kdo vlastně byl onen Jan? Kromě jména toho o autorovi knihy Zjevení příliš nevíme. I když se sám nikde za apoštola neoznačuje, ztotožnila jej už raně křesťanská tradice se stejnojmenným apoštolem, jemuž se připisuje autorství čtvrtého evangelia a Janových listů. Stejně starý je ale i názor, že Apokalypsu nikdo z kruhu apoštolů nenapsal. Jan sám sebe považuje za služebníka a proroka (*srov. 1,3; 19,9n. a další*). Obce, jimž adresuje své dopisy (*2. a 3. kapitola*), dobře zná a jejich obyvatelé naopak znají jeho, protože je jako potulný prorok s jistou pravidelností navštěvuje a požívá tam značné vážnosti. S žádnou jinou osobností známou z dalších zdrojů Jana ztotožnit nelze. Za první židovské války (v letech 66–70) opustil Palestinu a putoval do Malé Asie, kde již bylo rozšířeno křesťanství. Apokalypsu sepsal pravděpodobně v období konce vlády římského císaře Domiciána, okolo roku 95, na ostrově Patmos.

Zpustošená versus nedotčená příroda

Janovi nejde ani tak o útěchu v dobách pronásledování, jako spíš o varování před lákavým kultem římských bohů i císaře. Chce povzbudit křesťany k věrnosti Kristu – proto zdůrazňuje, že křesťané již nyní žijí ve stavu spasení. Avšak ochota ke kompromisům s pohanskými kulty by tento stav mohla ohrozit. Přítomnost a budoucnost nepatří Římské říši, nýbrž samému Bohu Hospodinu. Kdo se toho přidrží, ten v životě uspěje, jak to vyjadřuje obraz Rajské zahrady: „Tomu, kdo zvítězí, dám jíst ze stromu života v Božím ráji.“ (2,7). Mocnosti a vladaři, jež se snaží zaujmout Boží místo, se v průběhu dějin mění, přicházejí pořád noví a noví. Zjevení proto zůstává spisem stále aktuálním a otevřeným novým, aktualizovaným interpretacím.

Přistoupíme-li ke čtení Apokalypsy z ekologické perspektivy, otevrou se nám další obzory. Uvědomíme si aspekty, které nám při běžném způsobu čtení unikly. Můžeme si například všimnout, že v popisovaných vizích se opakovaně objevují obrazy zpustošené či naopak nedotčené přírody, které mají pomoci názorně vysvětlit teologické výroky.

Pomocí obrazů z přírody je popisováno také zjevení vzkříšeného Krista: „Jeho hlava a vlasy bělostné jako sněhobílá vlna, jeho oči jako plamen ohně; jeho nohy podobné kovu přetavenému ve výhni a jeho hlas jako hukot přibojů; jeho vzhled jako když slunce září v plné své síle.“ (*srov. 1,14–16; 2,18*). Lidské blaho je vyličeno v obraze rajského naplnění všech potřeb: „Již nebudou hladovět ani žíznit, ani slunce nebo jiný žár jim neublíží, neboť Beránek, který je před trůnem, je bude pást a povede je k pramenům vod života. A Bůh jim setře každou slzu s očí.“ (7,16n.). Zcela jiným tónem zaznívá crescendo vizí zániku světa při rozlomení sedmé pečeti: Nastalo burácení, hřímání, blesky a zemětřesení; nastalo krupobití a na zem začal padat oheň smíšený s krví. Třetina země, třetina stromů

a veškerá zeleň byla sežehnuta; zahynula třetina mořských tvorů; z nebe se zřítila veliká hvězda hořící jako pochodně, padla na třetinu řek a na prameny vod a množství lidí umřelo z těch vod, protože byly otráveny. Vyvalil se dým jako z obrovské pece, a tím dýmem se zatmělo slunce i všechno ovzduší (*srov. 8,5–9,2*). Síla tohoto obrazu vychází z lidských úzkostí, způsobených naší bezbranností vůči nebezpečným silám přírody. Jakkoli lidé v dnešní době do velké míry potlačili archaickou zkušenost s přírodou, přesto jim novodobé přírodní katastrofy tento pocit připomínají. Člověk a příroda jsou na sebe do takové míry odkázáni, že nedotčené prostředí na nás působí přímo rajsce líbezně a naopak svět s porušenou rovnováhou vyvolává pekelný strach. Ve Zjevení čteme o spáse i zatracení mimo jiné též v souvislostech s životním prostředím. Spása je popisována doslova jako zdravý svět, zatracení symbolizuje zničená země.

Nevykládejme devastaci životního prostředí jako předzvěst apokalypsy

Ekologický přístup k četbě knihy Zjevení je v interpretační tradici tohoto novozákonního textu novinkou. Nejtěžším úkolem je zabránit interpretaci současné devastace životního prostředí jako znamení blížícího se konce světa. Podvědomé obavy mnoha lidí se nicméně ubírají právě tímto směrem. Obrazové představy ze Zjevení – v neposlední řadě také díky filmovým zpracováním konce světa – neztrácejí svou působivost ani v dnešní době, protože se vztahují na životní prostředí v podobě, kterou dnes lidé všeobecně znají, a proto i bezprostředně pochopí.

V rámci interpretační tradice je významný zejména prastarý názor, že je třeba zdůraznit spirituální výklad a naopak potlačit snahu spojovat tyto vize s konkrétními událostmi – tento přístup zastával již ve 2. století například Viktorín z Ptuj (zemřel kolem roku 304). Va-

rují před mylným zaměňováním konkrétní současnosti s vizionářskými představami popsanými ve Zjevení a před následným vyvozováním prognóz o blížícím se zániku světa. Jáchym z Fiore (zemřel 1202) bohužel ve svých výkladech světových a církevních dějin právě tomuto nebezpečí podlehl a po něm se touto bludnou cestou vydali i další teologové. Rozšířily se spekulace, že Zjevení skrytou formou předpovídá běh dějin až do konce světa, a protože lidé v určitých textech viděli zobrazení konkrétních historických událostí, domnívali se, že se konec světa dá vypočítat. Výpočty ale opakovaně nevycházely, takže definitivní termín se neustále posouval. Mějme tedy na paměti, že popisované události posledních dnů naší země nelze chápat čistě jako záležitost budoucnosti. Jedná se o symbolické interpretační kategorie, které mají současnou situaci objasňovat a také dodávat odvahu energicky se držet víry. A právě zde přichází čas pro ekologickou čtení celého textu.

Spoluurčování budoucnosti

Hospodin je opakovaně oslavován jako jediný „Pán nad vším stvořením“ (1,8; 4,8; 11,17; 15,3; 16,7; 16,14; 19,6; 19,15; 21,22). Bere-li tento základní teologický výrok o stvoření vážně, patří k lidskému sebepojetí zcela jistě také naše vztahy k životnímu prostředí. Nikdy dříve v minulosti nemělo špatné lidské jednání tak masivní vliv na okolí jako dnes. Zároveň se ovšem zvyšuje i vědomí odpovědnosti

za zachování stvoření. Smysluplnost budoucnosti do velké míry závisí na tom, zdali a jak se podaří s tímto vědomím odpovědnosti na špatné jednání reagovat a napravovat je. Takový je totiž – vírou inspirovaný a aktualizovaný – současný model interpretace Zjevení. Rizika a šance současnosti a budoucnosti mají v Apokalypse také své místo. V pasáži o pádu Babylónu se zásadní postoj v této věci odvíjí od toho, že lidská opovázlivost a špatné skutky přivedou svět do záhuby: „Kolik si užila slávy a hýření, tolik jí dejte teď trýzně a žalu. Protože si namlouvá: Trůním jako královna, vdovou nejsem a neokusím smutku – proto v jediném dni dopadnou na ni pohromy: smrt i žal a hlad, a bude zničena ohněm.“ (18,7n.).

Protikladem pádu Babylónu je nebeský Jeruzalém – „příbytek Boží uprostřed lidí“ (21,3). V kategoriích budoucnosti se zde popisuje vize zahrnující i životní prostředí, která se však odvíjí již od tehdejší současnosti: „Hle, příbytek Boží uprostřed lidí, Bůh bude přebývat mezi nimi a oni budou jeho lid.“ (21,3). Nadějí budoucnosti je to, že se svět znovu stane místem, kde se naše tělo i duše zotaví a uzdraví: „Uprostřed města na náměstí, z obou stran řeky, bylo stromoví života nesoucí ovoce dvanáctkrát do roka; každý měsíc dozrává na něm ovoce a jeho listí má léčivou moc pro všechny národy. A nebude tam nic prokletého.“ (22,2n.).

Následující lekce věnované knize Zjevení se zabývají tématem úspěšné budoucnosti. Jakou odpovědnost nese každý jednotlivec? Jak lze vědomí této zodpovědnosti prohlubovat a korigovat?

Závěs přání

Základní myšlenka

Kniha Zjevení líčí lidské blaho prostřednictvím obrazů ráje (Zj 7,16 n.) a podobně i návrat Ježíše Krista a Zemi je popisován metaforami z přírody (Zj 1,14-16). Jak vypadá v představách vašich žáků nedotčený, „svatý“ svět? Přečtené texty nás povzbuzují k tomu, abychom do budoucna využili šanci a pomohli Zemi stát se znovu místem, kde se bude dařit ve zdraví našim tělům i duším.

Cíl

Žáci se zabývají svými konkrétními představami o světě – jaký by podle nich měl být, aby měl budoucnost. Díky tomu se v nich rozvíjí pozitivní motivace a angažovanost.

Příprava

Nakopírujte texty „Imaginární výlet“ z přílohy. (str. 56)

Průběh hodiny

- Všichni žáci se shromáždí v relaxační místnosti nebo v jiném klidném prostoru a vydávají se společně na imaginární výlet.
- Snaží se teď zhmotnit ve své mysli představy a obrazy ideální, vysněné Země. V prostředí bezpečí a důvěry v sobě nacházejí nové ideje a pozitivní vize. Vypravěč je povzbuzuje, aby se naprosto vědomě zaměřili na pozitivní výhledy do budoucnosti, aby sledovali příjemné, pestré a veselé stránky života. Z nich se pak rozvíjejí pozitivní obrazy Země snů, stejně jako motivace a nasazení pro její vytvoření.
- Po návratu z imaginárního výletu se žáci snaží svá přání formulovat a společně o nich hovořit. Pak se rozhodnou, které z nich chtějí umělecky ztvárnit, a barvami na textil je namalují na připravené bavlněné čtverce.

Úroveň: 9-12 let

Pomůcky:

- několik čtverců nastříhaných z bílé nebo bělené bavlněné látky (délka strany 30 až 40 cm)
- barva určená pro malování na textil
- štětec
- malířský plášť
- žehlička
- šicí stroj a nitě
- jednobarevná stuha na olemování
- látka na poutka

Místo: dílna nebo klidná, relaxační místnost

- Nezapomeňte vždy u každého čtverce počítat s 2 cm volného okraje na pozdější sešití. Kde bude třeba, tam je možné připsat pár slov na vysvětlenou, ale ilustrace většinou hovoří samy za sebe a jsou natolik výmluvné, že zobrazené přání ani nevyžaduje žádné další vysvětlení. Když barva zaschne, sešijte čtverce na šicím stroji do stejně dlouhých pruhů a z nich potom dalším sešíváním vyrobte obdélníkový závěs. Olemujte jej jednobarevnou stuhou a opatřete poutky na zavěšení.
- Pestrému a nápaditému dílu stačí už jen vymyslet název a potom pověsit na dobře viditelné místo.

Další aktivity

- Když se vám podaří umístit závěs na veřejně přístupném místě, mohl by připomínat dospělým, politikům či úředníkům jejich zodpovědnost a podněcovat je k zamyšlení.
- Svolejte debatní setkání se zodpovědnými osobami z komunální či státní správy.

Zelená sci-fi

Základní myšlenka

Jan, autor knihy Zjevení, označuje sám sebe za věštce a proroka (Zj 1,3; 19,9). Své vize zmaru i spásy ilustruje obrazy zpustošené, resp. nedotčené přírody. Autoři sci-fi často nastolují otázky, které si bohužel obvykle moc neklademe. Kritizují aktuální vývoj tím, že líčí jeho potenciální následky – dovedené často třeba ad absurdum. Varují nás a vybízí nás, abychom přehodnotili své cíle. Jedno z takových varování se týká ochrany ekosystému, do něhož jsme vnesli pořádný zmatek.

Cíl

Žáci dostanou příležitost vytvořit moderní mýtus. Zároveň možná přímo zažijí konfrontaci s lidskou vinou a poznají, že z přírody je třeba mít respekt.

Příprava

Příkladem spisovatele sci-fi může být Američan Frank Herbert, v jehož díle je příroda čtenářům přiblížena postavou mytologického zeleného ducha. Viděl někdo z žáků některý film natočený podle jeho knih?

Průběh hodiny

- Žáci si v malých skupinkách vymyslí moderní báji. Cílem je dovést čtenáře (posluchače) k zamyšlení a možná je i trochu vystrašit. Ústřední roli sehraje něco, pro co máme obvykle jen abstraktní pojmenování, například příroda nebo ekologický systém.

Úroveň: 12-15 let

Pomůcky:

- psací potřeby
- papír

Časová náročnost: přibližně hodina (bez vyhodnocení)

- Pro dosažení žádoucího účinku na čtenáře je dobré tuto abstraktní entitu personifikovat a pomoci tím čtenáři se do ní vcítit.
- Postavu přírody je třeba vybavit příhodným vzhledem i jménem a definovat prostředí, kde se pohybuje. Který lidský zločin ji nejvíce rozzuří? Jak lidstvo varuje, případně jak se mu mstí? Pomsta přírody tak získá neobvyklou a futuristickou podobu.
- Celá báje si samozřejmě zaslouží přiléhavý titul a její děj by měl dostatečně jasně naznačovat, ve kterém období budoucnosti se odehrává.
- Skupiny dostanou hodinu času, poté své báje předčítají nebo sehraji jako scénku.

Další aktivity

- Co by se s příběhy mělo stát? Jakou výhodu mají báje ve srovnání s vědeckým popisem? Vyzvěte žáky, ať vyprávějí o sci-fi filmech, které znají.
- Na stránkách <http://www.fantasyplanet.cz/> najdete katastrofickou povídku Poslední strom, která se může stát odrazovým můstkem pro další debatu o sci-fi literatuře zaměřené na přírodu.

ZDROJE INFORMACÍ A INSPIRACE

Český svaz chovatelů

<http://www.cschdz.eu>

Český svaz ochránců přírody

<http://www.csop.cz/>

Ekofarmy – přehled, informace

<http://www.nafarmu.cz/>

Ekologická výchova

<http://www.ekokatalog.cz/>

Ekologie – jak pomoci, nápady a informace

<http://www.hraozemi.cz/>

Informační server věnovaný přírodě

<http://www.priroda.cz/>

Internetový zemědělský portál

<http://www.agroweb.cz/>

Klima – informační portál

<http://www.meteocentrum.cz/zmeny-klimatu>

Lesnicko-dřevařský vzdělávací portál

<http://www.mezistromy.cz/>

Ministerstvo zemědělství

<http://www.mze.cz/>

Nadace na ochranu zvířat

<http://www.ochranazvirat.cz/>

Nadace Partnerství

<http://www.nadacepartnerstvi.cz/>

Státní veterinární správa ČR

<http://www.svscr.cz/>

Střediska ekologické výchovy

<http://www.pavucina-sev.cz/>

Střediska ubytování v přírodě, tábořiště

<http://www.borovice.cz/>

Naše planeta má novou občanskou společnost

Na této planetě umírá hladem nebo jeho přímými následky 100 000 lidí denně. 854 milionů lidí trpí permanentní podvýživou, což odpovídá přibližně jedné šestině celosvětové populace. Podle údajů humanitární organizace Světový potravinový program (World Food Program, WFP) zemře hladu každých pět sekund jedno dítě mladší sedmi let a každé čtyři minuty někdo ztratí kvůli nedostatku vitamínu A svůj zrak. Tato čísla hovoří neúprosně.

Ve zprávě WFP se píše, že světové hospodářství na současném stupni vývoje by mělo bez problému dokázat zabezpečit potravu pro dvanáct miliard lidí v rozsahu 2 700 kalorií na dospělého denně. Celosvětová populace přitom momentálně čítá 6,2 miliardy.

Přes 40 procent obyvatel světa žije podle statistik světové banky pod hranicí extrémní chudoby.

Pět set nejmocnějších nadnárodních privátních koncernů kontrolovalo v minulém roce 52 procent celosvětového hrubého národního produktu, tedy veškerého zboží, služeb, kapitálu a patentů vyprodukovaných během jednoho roku na celém světě. Tyto nadnárodní společnosti fungují na principu maximálního zisku. A to je dnes normální.

Mezi lety 1992 a 2002, tedy podle statistiky světové banky v prvních deseti letech globalizace, se celosvětový hrubý národní produkt zdvojnásobil, nebo dokonce více než zdvojnásobil. Světový ob-

chod se ztrojnásobil a prolomil tak magickou hranici 6 000 miliard ročního objemu pohybu zboží a služeb. Spotřeba energie se zdvojnásobuje každé čtyři roky. Globalizace běží na plné obrátky.

Vláda kapitálu, tedy převaha moci finančního kapitálu nad hospodářským děním ve světě, je téměř absolutní. A tyto oligarchie disponují mocí, jakou neměl v historii lidstva žádný král, císař ani papež.

Průmyslové státy vyplatily v uplynulém roce 349 miliard dolarů subvencí na produkci a export, tedy téměř miliardu dolarů denně! Na každém africkém trhu je tak k dostání italská, francouzská či německá zelenina a ovoce, a to za poloviční nebo třetinovou cenu v porovnání s cenami místních produktů. Jen pár metrů od stánků těchto evropských prodejců stojí africký sedlák se svými výrobky. Dře se 15 hodin denně a nemá ani nejmenší šanci dosáhnout důstojného existenčního minima.

Všechny tyto nespravedlnosti jsou způsobeny člověkem a rovněž člověkem mohou být zase narovnány a radikálně změněny.

Zkrácený proslav Jeana Zieglera, zvláštního zpravodaje OSN pro právo na výživu. Ziegler jej přednesl při zahájení alternativního summitu, konaného v roce 2007 v Rostocku na protest proti summitu skupiny G8 (Heiligendamm, Německo, 2007).

Morčata

Původ: Jižní Amerika, Andy

Průměrná délka života: 6 až 10 let

Pohlavní zralost: ve věku asi 1 měsíce

Doba největší aktivity: za soumraku a za úsvitu; pokud jsou v domácím chovu, jsou aktivní i během dne

Přirozený způsob života

Morčata jsou společenská zvířata. V jedné skupině obvykle žije sameček s 2–6 samičkami a mláďaty, spojením více skupin pak vznikne klan. Morčata žijí v mělkých norách, vyhrabaných většinou jinými zvířaty, odkud se za soumraku vydávají hledat potravu. To jsou potom venku několik hodin, které stráví pohybem většinou v husté vegetaci, chránící je před nepřáteli. Zavětrí-li nebezpečí, okamžitě se ukryjí v rákosí nebo křoví.

Domestikovaná morčata žila (a stále žijí) v oblasti And volně v příkopech u domů nebo přímo v domech. Dříve byla chována jako snadno dostupný zdroj masa, pro kožešinu i jako domácí mazlíčci či společníci. V některých částech světa se navíc využívají ještě jako laboratorní zvířata.

Domácí chov

Určitě dopřejte morčeti kamaráda nebo kamarádku – život o samotě je proti jejich přirozenosti. Velmi vhodná je například skupinka dvou samečků s jedním vykastrovaným samečkem. Veterináři doporučují nechat samečky před dosažením pohlavní zralosti, tedy ve věku přibližně 4 týdnů, vykastrovat. V dostatečně velkém kotci s větším množstvím domečků pak můžete chovat i více kastrovaných samečků pohromadě.

Přiměřená klec

V obchodech většinou nabízejí dost malé klece neodpovídající požadavkům morčátek. Každý přitom určitě chce svému zvířecímu

kamarádovi poskytnout přiměřené životní podmínky. Ideální by byla plocha o rozloze několika metrů čtverečních. Menší klece je třeba vybavit druhým patrem včetně rampy a domečku, aby se prostor zvětšil na dva metry čtvereční. Klec postavte na klidné a světlé místo, ale pozor na přímé sluneční paprsky. Zajistěte přísun čerstvého vzduchu.

Celoroční chov ve venkovním výběhu

Prostorný zahradní výběh s několika dobře izolovanými přístřešky představuje pro morčata naprosto ideální variantu. Velikost přístřešku musí odpovídat tomu, aby se sem najednou v případě potřeby vešla všechna morčata a ubránila se tak lišce či kuně. V létě přístřešek pro změnu chrání před přímým slunečním zářením, morčata jsou totiž na vysoké teploty velmi citlivá.

Vybavení klece/výběhu

Morčata patří mezi plaché tvory. Trvale potřebují bezpečné místo, kam se mohou v případě potřeby stáhnout, jinak trpí strachem a stresem. Počet přístřešků by tedy měl spíše převyšovat počet chovaných morčat, jedno útočiště pro každé morčátko však představuje nezbytné minimum. Vaši mazlíčci totiž skryše ocení i jako případnou oázu klidu před ostatními morčátky, když někdy pocítí potřebu být o samotě. Podestýlku udržujte stále čistou a suchou, klec vždy po pár dnech důkladně vyčistěte a jako obohacení života v zajetí dopřávejte morčatům čerstvé větve k hryzní.

Krmení

Základní složku potravy morčat tvoří seno doplněné o běžně prodávané krmné směsi. Morčata také vyžadují značný přísun vitamínu C, který jim dopřejete každodenní porcí zeleniny, salátu, mrkve, jablek či pampelišek. Ke hlodání se hodí čerstvé větve

nejedovatých a chemicky neošetřovaných stromů: buku, lísky nebo smrku. Nezapomeňte je ale několikrát týdně vyměnit. Samozřejmě je stále dostupná čerstvá voda. Pozor: morčata mají velmi choulostivé zažívací orgány, vyvarujte se tedy náhlých změn v krmení.

Jak s morčaty zacházet

Morčata berte vždy oběma rukama, přičemž jednou rukou jim podpírejte zadeček – mají totiž křehkou pánevní oblast. Morčata nejsou zvířátka na mazlení!

Rozmnožování

Morčata pohlavně dospívají mezi jedním až dvěma měsíci. Po 65 dnech březosti přivádí samička na svět 1–4 plně vyvinutá, osrstěná mláďata, která pak dva až tři týdny kojí. Některé samičky dokáží porodit i pětkrát do roka.

Řeč starého Majora

„Mám za sebou dlouhý život, a když jsem ležal o samotě v chlévě, zbývalo mi hodně času k přemýšlení. Myslím, že mohu klidně prohlásit, že rozumím podstatě života na této zemi stejně dobře jako kterýkoliv jiné zvíře. A o tom chci mluvit.

V čem je, soudruzi, podstata života? Jen se podívejte. Naše životy jsou bídné, upracované, krátké. Narodíme se, dostaneme nažrat jen tolik, abychom nechcipli, ti, kteří mohou, musí pracovat až do vyčerpání, a jakmile nám dojdou síly a už nejsme užiteční, je náš život krutě ukončen. Žádné zvíře v Anglii nezná štěstí a odpočinek. Žádné zvíře v Anglii není svobodné. Zvířecí život je bída a otroctví. Taková je pravda, soudruzi.

Ale je takový řád přírody? Je snad anglická půda tak chudá, že nezaručí slušný život těm, kdo ji obývají? Ne, soudruzi, tisíckrát ne! Půda Anglie je úrodná, podnebí je dobré, tady by našlo dost potravy mnohem víc zvířat, než tu žije dnes. Jenom naše farma by uživila deset koní, dvacet krav, stovky ovcí! A všichni by mohli žít pohodlně a důstojně, jak se nám ani nezdá. Proč tedy žijeme v tak bídných podmínkách? Protože skoro všechny výtěžek naší práce nám kradou lidé! A tady, soudruzi, je odpověď na všechny naše problémy. Ta odpověď spočívá v jediném slovu – Člověk. Člověk je náš jediný opravdový nepřítel. Odstraňme Člověka a hlavní příčina hladu a přepracování zmizí!

Člověk je jediný tvor, který konzumuje, aniž by produkoval. Nedává mléko, nesnáší vejce, neutáhne pluh a neumí utíkat tak rychle, aby chytil zajíce! Přesto je pánem všech zvířat, nutí je pracovat a vrací jim jen tolik, aby je udržel při životě, a zbytek si nechává. Naše práce obdělává půdu, náš trus ji hnojí, přesto nikdo z vás nemá víc než svoji kůži. Vy krávy, které sedíte přede mnou, kolik tisíc litrů mléka jste daly za minulý rok. A co se s tím mlékem, kterým jste měly vykrmit svá pěkná telata, co se s ním stalo? Do poslední kapky steklo do hrdla nepřátel! A vy slepice, kolik vajec jste loni snesly a z kolika se mohla vylíhnout kuřátka? Většinu jich odnesli na trh, aby si Jones a jeho lidé vydělali. A ty, Lupino, kdo máš ta čtyři hříbátka, co se ti narodila? Byla oporou a potěšením tvého stáří? Kdepak! Jakmile jim byl rok, všechna prodali a už je neuvidíš!“

George Orwell: Farma zvířat Z anglického originálu Animal Farm přeložil Gabriel Gössel. Vydalo Vydavatelství a nakladatelství Práce v Praze roku 1991.

Děti a morčata

Přestože se morčata nechají snadno ochočit, nelze je brát jako mazlíčky. Nedovolujte proto dětem, aby je příliš často nosily a mazlily se s nimi. Morčata se totiž – vzhledem ke své vrozené povaze – ve stavu ohrožení nebrání. Když se bojí, zůstávají nehybně sedět a děti se pak mylně domnívají, že jim mazlení nevadí. Jenže tento velmi rozšířený názor je chybný a může nepozorovaně přerůst až v opravdové týrání zvířat. Pokud se k morčatům ovšem chováme správně, můžeme se těšit pozorováním jejich zajímavého, přirozeného chování. Získají k vám důvěru, budou si brát žrádlo z vaší ruky a nechají se pohladit, aniž byste je museli držet nebo vytahovat z výběhu. Pro jakékoli chování domácích mazlíčků každopádně platí: na děti musí vždy dohlížet dospělí. Musí je naučit, jak se svěšeným tvorem ohleduplně zacházet a jak respektovat jeho potřeby. Bohužel se stále ještě stává, že chovaná zvířata jsou zbytečně vystavována stresu nebo že jim děti (byť neúmyslně) dokonce ubližují.

Kam s liškou

Kdysi se ve Švýcarsku jedna paní vypravila se svou tříletou dcerou a dalším malým dítětem na hřbitov poblíž Curychu. Holčička si přála vidět liščí noru. – Lišky? – Vystrašený malý sourozenec chtěl okamžitě ze hřbitova utéci. Maminka se jej snažila uklidnit: „Lišky lidem neublíží, nejsou to vlci, a stejně přes den spí.“ Jenže právě v tom okamžiku prošla cestičkou mezi hroby liška a zmizela v křoví.

Nejen malé děti reagují na setkání s liškou v centru civilizace udiveně a vyděšeně. U správce městských lesů Hermanna Aerneho často vyzvání telefon. Rozčilený hlas mu vypráví, co lesník již dávno ví: v Curychu jsou lišky! Lišky nás ve městech znepokojují ze dvou důvodů: zaprvé vzbuzují obavy jako domnělí (a jen velmi zřídka skuteční) přenašeči zárodků tasemnice či vztekliny, jako poslové smrti a zkázy pro člověka a drůbež. Zadruhé proto, že narušují naše představy o světě ostře rozděleném na divočinu a civilizaci, kde nemá liška co pohledávat.

Lišky to s hranicí města a volné přírody tak přísně nevidí. Pro ně i pro mnohá další zvířata nepředstavuje lidský svět žádné tabu. Místům technického nebo kulturního ražení se vyhýbají jen tehdy, pokud pro ně nejsou nijak prospěšná. A naopak: jestliže například strakapoud objeví v určité oblasti zdroj svých životních potřeb, bubnuje stejně rád nebo dokonce ještě raději na telefonních sloupech, požární zvonici či továrních komínech než na kmeni stromu. Kuna zase na otevřeném prostranství s chutí využije jako úkrytu auto zaparkované při kraji silnice. Kosové se bez rozpaků uhnízdí v závěsném květináči nebo odstavené motorce. Liška tedy není jediné zvíře, které již po staletí bydlí v městských parcích a zahradách.

Potravní řetězec

Pochopitelným důvodem, proč se liškám líbí ve městě, je pestrá nabídka potravy. V sadech a veřejných parcích nacházejí hojné množství jak živých či mrtvých tvorů, tak i rostlinné stravy. Navíc i v odpadcích, kterých město produkuje tuny, se pro lišky najde velké množství organických zbytků. Ve Velké Británii, kde není hlášena vztekлина, žijí již po desetiletí početné městské populace lišek. Situace v Londýně ukazuje na přímou souvislost mezi hustotou výskytu lišek a dostupností odpadků: lišky se koncentrují ve čtvrtích s rodinnými domky, kde se jim snadno podaří otevřít popelnice a prohrabávat odpadky. Naproti tomu nijak zvlášť nemilují velká sídliště, protože s kontejnery na odpad si jen těžko poradí.

Každý živý tvor – ať už býložravec, nebo masožravec – patří do potravního řetězce. Ten vede od anorganických minerálních látek k rostlinám,

jež z nich s pomocí světla a vody tvoří organické látky – základ potravy živočichů, kteří se ovšem sami často stávají zase potravou někoho dalšího. A když živočichové uhynou, houby a bakterie rozloží zbytky jejich těl na anorganické látky, které mohou znovu přijímat rostliny. Všechny tyto katabolické (rozkladné) a anabolické (syntetické) procesy se odehrávají částečně i v zahradách a parcích každého města. Všude se najdou zvířata, často právě lišky, která se svým širokým potravním spektrem přizpůsobí prakticky jakýmkoli podmínkám.

Do zmíněného řetězce je zapojen i jeden biologický druh, který je ve městském prostoru dominantní – člověk. Ovšem v případě lidí se přímo v místě bydliště odehrává jen relativně malý úsek potravních cyklů. Anorganické živiny totiž produkuje formou hnojiv agrochemie, obilí na pečivo pochází nezřídka z jiného světadílu, ani květák už nebývá vypěstován v tuzemsku a např. ryby dovážíme nejčastěji ze Severního moře.

Pro městská zvířata hraje zásadní roli, jakým způsobem jsou organizovány ty části lidského potravního a odpadního řetězce, které se odehrávají přímo ve městě. Z té skromné palety potravin, které jsou města schopná samostatně vyprodukovat, může mít liška užitek tehdy, když se jí třeba podaří vloupat do některého z mála kurníků ve městě. Do distribuce potravin lišky ani jiná zvířata zasahovat nemohou, nepočítáme-li drobné živočichy, kteří se najdou v kamionech, supermarketech či chladicích zařízeních. V případě likvidace odpadu jsou pro ně, podobně jako v Londýně, zajímavé jen některé formy, např. odpadkové koše, plastové pytle s odpadem ponechané přes noc před domem nebo zahradní kompost, kde se to hemží živočichy všeho druhu.

Bohatství přírody

Přírodu ve smyslu čisté, nedotčené krajiny, která není poznamenaná zástavbou, zemědělstvím ani znečištěným ovzduším, již v Čechách nenajdeme. Dnes hovoříme spíše o různých biotopech – a lidech, zvířatech i rostlinách, kteří je obývají. Biotopy jsou vždy do určité míry ovlivněné člověkem: jinak je tomu samozřejmě u horské louky na Šumavě než např. u hřbitova, rozdíl pak najdeme i mezi centrem velkoměstem a lesem na jeho okraji.

Každá z těchto oblastí má své kvality a využívají ji určité skupiny živočichů. Město představuje obzvláště pestrý biotop. Napočítali bychom tam stovky různých druhů rostlin: okrasné květiny na balkonech soukromých bytů i na záhonech veřejných prostranství, keře a stromky v městském parku a další. Množství druhů přesahuje počet rostlin na srovnatelně rozsáhlém území venkovské zemědělské krajiny.

Vezmeme-li pestrost druhů jako kritérium, ukážou se naprosto zřetelné rozdíly mezi městem a ostatními biotopy. Na městském hřbitově napočítáte desítky různých druhů ptáků, kteří se zde po určitou dobu, někdy dokonce celoročně, zdržují. Bývá to až třetina všech druhů stálých ptáků v daném regionu – což je rozhodně více než na stejné velké ploše jakéhokoli lesa v okolí města, ať už bukového nebo smrkového. Smrčiny, do nichž tak často míří lidé z měst při svých procházkách, jsou proti tomu temné, monokulturní lesy bez přízemního porostu a s velmi chudou paletou hmyzu i ptactva. Naproti tomu na hřbitově si třeba ptáci skutečně libují – najdou se zde jak lesnaté části, tak živé ploty, křoviny, samostatně stojící stromy, otevřené plochy, šterkové cestičky, zdi a výklenky, kompost, kůlny se zahradním náradím nebo dokonce rajčata! Takto bohatě strukturovaný prostor – spolu s velkým výběrem potravy – dělá ze hřbitova a města v očích zvířat atraktivní životní prostor, podobně jako infrastruktura a hospodářské i kulturní bohatství přitahují do měst lidi, i když třeba jen formou každodenního dojíždění.

Lidské zásahy

Pestrost městského životního prostoru nevznikla jako produkt vědomé touhy po druhové rozmanitosti živých organismů. Mnohé současné tendence se dokonce ubírají opačným směrem – například přeměna kameňatého povrchu průmyslového areálu, původně hojně obydleného zastupci živočišné říše, v monotónní travnaté plochy a záhonky, obklopující nově vystavěné nákupní centrum, jež je mnohdy navíc „vypodložené“ podzemními garážemi. Lidské zásahy do zvířecí populace jsou však často velmi rozporuplné. Zdaleka ne každý člověk reaguje vyděšeně, setká-li se v okolí hřbitova nebo v jiné civilizované oblasti s liškou, nemluvě o jezcích, kteří už žijí spíše ve městech než v monotónně obhospodařovaných zemědělských oblastech venkova. Spolu se sýkorkami a holubami si dnes ježci užívají různých pamlsků od lidí a u jedné misky se žrádlem se před činným domem kolikrát seběhne až osm lištiček. Přikrmovat divoká zvířata je přitom asi tak stejně rozumné jako láskyplně přecpávat malé děti čokoládou. Lidem připadá krmení samozřejmě velmi zajímavé, protože přitom mohou zvěř snadno sledovat a ještě k tomu mají blahosklonný pocit štědrých dárců. Pro zvířata to ale může být fatální, pokud se později z jejich okolí takový chleboďárce vytratí. Navíc např. holubi trpí kvůli nadměrné a jednostranné stravě nedostatkem pohybu, snáze podléhají chorobám a přemnožují se. A z krmiva pro holuby, jehož je všude nadbytek, pak v neposlední řadě profitují neoblíbené krysy a potkani.

Jenže lidé na jedné straně velkoryse dávají a na druhé straně sobecky berou. Překrmené holuby a lišky totiž následně myslivci střídají, a to hned z několika důvodů: protože tato zvířata představují nebezpečí komplikace dopravy, zejména lišky představují potenciální zdroj šíření epidemií (pokud by se znovu vyskytla vzteklina), jsou potenciálními nositeli a šířiteli tasemnice liščí a také proto, že mnoho lidí se jich prostě bojí. Sporný je především odstřel kvůli prevenci vztekliny, protože snížení stavů lišek vede k tomu, že do měst přicházejí lišky z jiných, nezřídka silněji zamořených oblastí.

Redukování stavů divokých zvířat žijících ve městě se často jeví spíše jako „podlézání“ názorům široké veřejnosti než jako ekologicky či biologicky promyšlené opatření. Počet městských holubů závisí mnohem více na tom, kolik stravy mají k dispozici, než na střeleckém úsilí myslivců. Těch pár zastřelených holubů brzy nahradí odrostlá mláďata. Podobně je tomu také u krys v kanálech a skutečnou absurditou je pak odchyt krtků na hřbitovech kvůli tomu, že někteří lidé ve městech se domnívají, že krtci se živí mrtvolami! Usměrnovat by se však mělo něco jiného než populace krtků: představivost a znalosti městských obyvatel. Škodám a hrozbám, které ze strany lišek a holubů ve městech hrozí, by se dalo do značné míry předejít osvětlením chováním místních obyvatel.

Invaze přírody do měst?

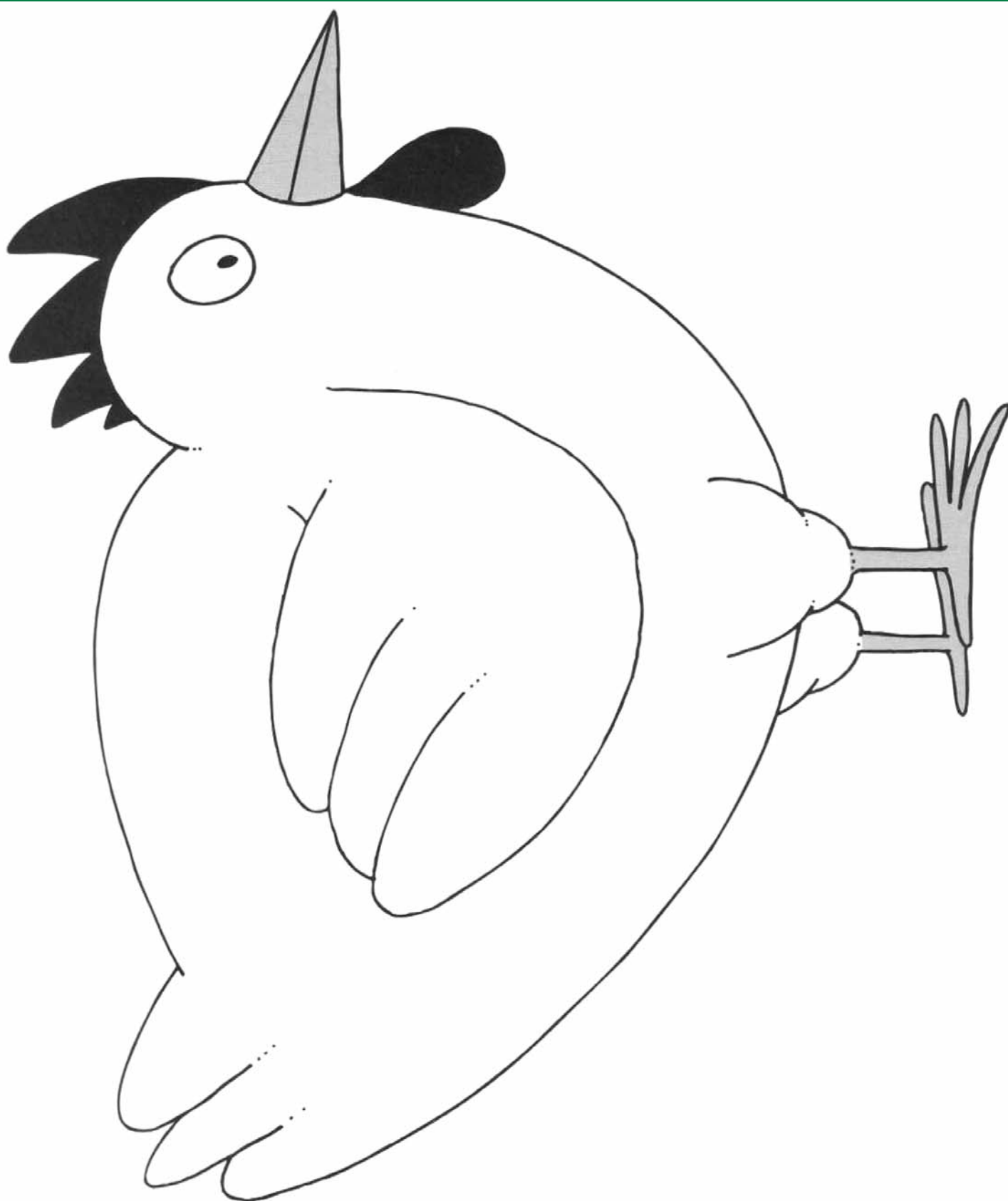
Co si vlastně představujeme pod pojmem „příroda ve městě“? Je to snad liška nebo kočka na hřbitově, datel v parku, stromy na pěší zóně i kopřivy pod nimi, vosa na chlebu s marmeládou, kachna na jezeře, netopýr ve světle pouliční lampy, ztracená andulka, rajčata v zahradách, ozdobné keře, na jejichž květech hodují motýli, zeleň na parkovišti, přejetí holub, člověk v autě?

Přírodu a civilizaci nelze striktně oddělovat. V dnešní kulturní krajině – ať ve městě či kdekoli jinde – jsou neoddelitelně provázané. Pokud se v centru města objeví jezevec, kterého následně přejede auto, nejde o počátek nějaké invaze přírody do měst, neboť příroda tu byla odjakživa, ta se nemusí nikam vracet. Městská příroda je zkrátka městská příroda, nejde o žádný import zvenčí. Jen jsme na to zapomněli.

Stefan Ineichen: Kam s liškou? Zkrácená verze článku ze švýcarského levicového týdeníku Wochenzeitung, č. 51/52, prosinec 1993.

Životní prostor kuřat chovaných v kleci (situace ve státech EU)

Plocha vyznačená na této straně představuje 450 cm² a odpovídá životnímu prostoru kuřat chovaných v kleci (situace ve státech EU).

Hrdinství

Před kurníkem na statku stáli dva kohouti a hašteřili se. Ovocný sad za nimi snil, kolébán šuměním staletých stromů a tichým zpěvem ptactva. Jenže kohouti si harmonie v korunách stromů ani prosluněné letní atmosféry ani nevšimli. Stáli zde s upřenými, bojovnými pohledy a hádali se. A to přímo na místě, kde dostávala drůbež krmení a kde se také hašteřiví kohouti nejčastěji setkávali. Někdy se tomu říká „z ekonomických důvodů“, ale ve skutečnosti jde o něco docela jiného.

„To je moje zrnko!“ křiknul první kohout. „Ne, to je moje!“ odporoval druhý. Kolem sice leželo zrní víc než dost, určitě dost na to, aby se tu nasytila spousta kohoutů, jenže jim šlo o jedno konkrétní zrníčko, o to jedno a žádné jiné. „Já jsem ho viděl dřív!“ rozčiloval se jeden a zlostně se načepýřil. „Ne, já ho viděl první!“ durdil se druhý. „Jenže bylo určené mně!“ nechtěl se vzdát první kohout. „To teda ani náhodou!“ zazněla odpověď a už se do sebe pustili. Peří lítalo, kohouti se snažili nemotorně vzlétnout, rozčileně mávali křídly a vztekla na sebe otevírali zobáky. Sami kohouti to považují za hrdinství, ale vypadá to spíš roztomile a legračně. „To zrnko patří mně,“ křičel jeden kohout, „protože já pocházím z lepšího plemene!“ „Ne, moje plemeno je cennější!“ oponoval druhý. „Naše rodina je mnohem starší!“ kokrhal první. „Nesmysl,“ vztekal se druhý kohout. „Já jsem se vylihнул z hnědého vajíčka!“ – „A já z bílého!“ „Hnědá je aristokratická!“ – „Ne, bílá je vznešenější!“ „Plácáš, pravdu mám já!“ „Ne, já!“ – „Pravdu má ten, kdo je silnější!“ křičeli oba.

Zuřivě kolem sebe poletovali, tančili podivný tanec napůl na zemi, napůl ve vzduchu, bili kolem sebe pařátky a zlomyslně na sebe doráželi. Mezi lidmi se tomu říká válka a považuje se za to nutnost – válka pro jedno zrníčko, nebo dokonce pro nic. Ve skutečnosti to je nesmysl, ale jak to vysvětlíte kohoutovi?

„Přestaňte se hádat!“ napomínala je stará slepice, která sem přivedla svá malá, žlutá kuřátka a procházela se s nimi v tom letním klidu ve stínu starého stromu. Kohouti ovšem pokračovali v nelitostném souboji, peříčka létala na všechny strany, zatímco zrníčko – prvotní příčina sporu – leželo dávno zašlapané v blátě. Vysoko na obloze zakroužil jestřáb. Pomalu se snášel níž a níž a najednou střemhlav zaútočil na nechráněný dvůr. Slepice i kohouti prchali do kurníku – a nejrychleji oba zuřivci, neboť silnější má přece přednost. Jenom kvočna to nesta-

čila. Její malá kuřátka nedokázala na svých slabých nožkách doběhnout až do kurníku, kvočna s nimi tedy zůstala venku, přitiskla je úzkostlivě k sobě a s tlukoucím srdcem očekávala nelitostného nepřítele. Ptačí zpěv v korunách stromů utichl a nastalo zlověstné ticho, v němž bylo slyšet jen tlukot srdce nebohé slepice. Jestřáb klesal k zemi a za zlověstného šumu svých těžkých křídel se blížil ke slepici a jejím kuřátkům. Teď jedno z nich čapne, roztrhá ho svým strašným zobákem a odveče jej, pryč od matčina srdce, vysoko k modré obloze, ke smrti! Jednoho z těch malých, bezmocně pípajících tvorů, jež kvočna vyseďela, zahrnula péčí a láskou, jedno z jejích dětí! Slepice vydala žalostné zaúpění. Náhle se stalo něco nečekaného, neuvěřitelného, něco, co hrdý dravec dosud nikdy nezažil. Slepice po něm skočila, klovala ho zobákem a štípala tak zuřivě, zoufale a zároveň statečně, že se jestřáb musel bránit. Byl to nerovný boj. Dravec krvácel, slepice však mnohem více. Moc dlouho už ten zápas trvat nemohl. Najednou se však jestřáb stáhnul, znejistěl, vznesl se do výše a neklidně mával křídly. Ze statku totiž vyběhly děvečky, přivolané úzkostným nářkem drůbeže, a jestřába odehnaly. Poražený dravec zklamaně stoupal výš a výš, až zmizel v jasném letním vzduchu – poprvé v životě poražený a pokořený. Slepice krvácela, ale zranění nebyla tak vážná. A zpod zraněných křídel vykoukla malá, bezbranná kuřátka a vydala se spolu s kvočnou zpátky do kurníku. Ani jedno nechybělo.

Tento příběh se skutečně stal, před mnoha lety na staré usedlosti Paltemal v Lotyšsku, kde jsem strávil dětství. Její hlavní hrdinka nikdy neskončila na pekáči, na statku ji chovali až do její přirozené smrti a prokazovali jí patřičnou úctu! Sám si na ni ještě pamatuji a smekám klobouk před její statečností, jež by mohla být vzorem pro většinu lidí. Zápasící kohouti už na mě od té doby nikdy dojem neudělali. Bohužel je jich stále dost – vlastně víc, než dost. Mnozí z nich se dokonce zapsali velkými jmény do světové historie a učíme se o nich v dějepise, i když o žádné opravdové hrdiny nejde. Skuteční hrdinové – a je mezi nimi dost takových, o nichž se historie vůbec nezmiňuje – určitě přijali statečnou slepici na věčnost mezi sebe.

Podle Manfreda Kybera: „Tiergeschichten und Märchen“ (Bajky a pohádky). Nakladatelství Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1987.

Získat zpátky ztracenou soudnost

Nic už nebude takové, jako dřív. Klimatické změny vtisknou naší planetě a životu na ní již natrvalo jinou tvář. Tento proces nedokážeme zastavit, snažme se jej tedy alespoň natolik omezit, abychom odvrátili největší rizika a zmírnili nevyhnutelné následky.

Meteorologické změně klimatu můžeme čelit jen v případě, že své úsilí spojíme se změnou klimatu duševního a duchovního. Není jisté, že se to podaří, i kdyby na tom odvážně pracovali lidé na celém světě. Nejde totiž o nic menšího než o nové myšlení, cítění, vnímání. Jde o změnu vědomí.

Klimatické změny nezpůsobuje žádný záhadný osud. Jsou následkem špatného uvažování, symptomem hrozícího ztroskotání cesty, po níž se Západ vydal. Cesty, jež se snaží dosáhnout blahobytu, jistoty a míru pouze na základě vědeckotechnického pokroku a ekonomického růstu. Člověk se zde staví do role *maître et possesseur de la nature* (Rene Descartes) – do role neomezeného

pána a vládce přírody, pána nad vlastním tělem i nad veškerým stvořením, samozvaného soudce všech věcí.

Klimatická změna nám přinesla bolestné poučení: člověk není měřítkem všech věcí. Historie posledních 200 let naopak ukazuje, že u zrodu režimů, v nichž člověk právě o tohle usiluje, stojí bezuzdné a opovážlivé jednání bez jakékoli míry. Problémy přitom nezpůsobuje ani technika, ani pokrok, ani hospodářský růst, nýbrž absence rozumné míry, s níž by se k těmto jinak dobrým cílům mělo přistupovat. Příčinou krize nejsou vědecké objevy a poznatky, jichž lidstvo dosáhlo, nýbrž jejich nerozumné použití. Naším současným problémem je tedy právě globální ztráta rozumných měřítek. Jak řekl filozof Heidegger: „Už jenom nějaký bůh nás může zachránit.“ Proč nějaký bůh? Odpoví nám jiný filozof – Platon. Již před 2 500 lety učil: „Měřítkem všech věcí je Bůh“. Nás může zachránit jen „nějaký bůh“ proto, že globální ztrátu soudnosti, která způsobila klimatické změny, můžeme zastavit jen závazným a spolehlivým

uplatňováním rozumných měřítek ve veškerém našem globálním počínání: v politice, ekonomice, kultuře, náboženství... Jenže kde teď vzít rozumnou míru všech věcí? Kdo ji stanoví?

Začněme formulací světového étosu, jež budou sdílet všechny kultury a náboženství. Stanovme si základní myšlenku: musíme si rozumově i citově uvědomit, že ve všem svém konání jsme součástí živé přírody a že by tedy bylo arogancí snažit se velké přírodní biorytmy přetvářet. Abychom odstranili globální bezuzdnost a nesoudnost, musíme se na učit, jak život funguje: že je jako jedna velká symfonie,

která je založena na hledání uspořádané, harmonické rovnováhy. Potřebujeme získat cit pro globální rytmus života, který brání jak vykořisťování a nezřízenému drancování, tak i bezuzdné nenasytlosti a bezohledné moci. Duchovní výzva pro dnešek zní: snažme se získat zpátky cit pro prosazování rozumné míry v životě.

Podstatně zkrácený text Christopha Quarcha „Získat zpátky ztracenou soudnost“, který původně vyšel v březnu 2007 v německém čtrnáctideníku Publik-Forum.

Kvíz pro ochránce čisté vody

V tajence si přečteš jednu moc důležitou pravdu:

Co budeš mít doma, když nezavřeš tekoucí kohoutek?

- ☐ S) návštěvu
- ☐ V) potopu
- ☐ U) vodníka

Když dáš při mytí nádobí do dřezu zbytečně mnoho saponátu, vytvoří se příliš:

- ☐ O) pěny
- ☐ P) páry
- ☐ R) ohně

Ekologie je věda o:

- ☐ C) mimozemšťanech
- ☐ D) životním prostředím
- ☐ E) ledním hokeji

Auto se smí mýt pouze:

- ☐ U) v pračce
- ☐ A) v myčce
- ☐ Y) v sušičce

Vypouštět splaškovou vodu do jezera je:

- ☐ %) strašidelné
- ☐ §) kluzké
- ☐ =) zakázané

Který film se nepromítá v kinech:

- ☐ Š) dobrodružný film
- ☐ Ž) olejový film
- ☐ Ř) animovaný film

Co ohrožuje potoky?

- ☐ J) krokodýlové
- ☐ I) splašky
- ☐ M) bouřka

Kdo spravuje vodovod?

- ☐ B) dentista
- ☐ K) barman
- ☐ V) instalatér

Zalévat trávník je:

- ☐ L) týrání zvířat
- ☐ O) plýtvání vody
- ☐ H) práce pro mimina

Muž u bazénu nemusí být vždy

- ☐ N) starosta
- ☐ A) džin z lahve
- ☐ T) plavčík

Tajenka:
(Řešení: voda = život.)

„Mcdonaldizace“ společnosti

Zaprvé: Řetězec McDonald's se vyznačuje efektivitou. Vytvořil optimální metodu, jak dospět z bodu A do bodu B. Ve většině případů to znamená, že McDonald's disponuje nejlepšími možnými prostředky, jak náš status „hladový“ změnit na „nasycený“.

Zadruhé: McDonald's nabízí jídlo a služby, které lze snadno kvantifikovat a spočítat. Vypadá to, jako by zákazník u McDonald's dostával „za své peníze více jídla“.

Zatřetí: McDonald's je předvídatelný – víme, že „McMuffin“, který si dáme v Praze, bude ve všech praktických ohledech totožný se stejnojmenným zákuskem prodávaným v New Yorku nebo v Mnichově. Stejně tak máme jistotu, že dnes bude chutnat zrovna tak jako za tý-

den či za rok. Úspěch společnosti McDonald's ukazuje, že mnoho lidí dnes preferuje svět, kde se neděje nic neočekávaného.

Začtvrté: V neposlední řadě musíme uvést také firemní kontrolu nad zaměstnanci, jež se projevuje zejména tím, že McDonald's nahrazuje lidskou sílu umělými technologiemi. Za příklad poslouží třeba nápojové automaty, jež se po naplnění sklenice samy vypnou, fritézy oznamující zazvoněním, že hranolky dosáhly ideální křupavosti nebo předprogramované registrační pokladny, u nichž již pokladní nemusí počítat ceny ani množství.

Myšlenku delegovat část práce na zákazníka a učinit tak z něho vlastně neplaceného zaměstnance nepřinesly řetězce rychlého ob-

čerstvení zdaleka jako první. Podařilo se jim však tento nápad institucionalizovat a zdokonalit, takže v současnosti tráví každý z nás pár minut týdně jako neplacená obsluha.

V náboženské oblasti se mcdonaldizace projevuje mimo jiné v podobě tzv. „drive-in-kostelů“, tedy specifickou formou bohoslužby pod širým nebem.

Řetězce rychlého občerstvení často ve svých pokrmech kombinují sladkou a slanou chuť. Zákazníci obvykle neočekávají nijak vysokou kvalitu, zato hledí na kvantitu. Podívejme se z tohoto pohledu na jeden zajímavý příklad – hranolky. Bramborové hranolky se vkládají do speciálního sáčku tak promyšleným způsobem, že zákazník nabyde dojmu, že jich dostal skutečně velké množství. Sáčky a krabičky se totiž vyrábějí tak, aby se na horním okraji zdánlivě nafoukly a vypadalo to, že z nich hranolky doslova přetékají. Dokonalou optickou iluzi pak korunují pruhy namalované na krabičkách z vnitřní strany. Na hranolkách se dá z hlediska prodejce tedy hodně ušetřit. Podle některých analytiků prodává „Burger King“ hranolky až za 400 procent výrobních nákladů. Spotřebitel tedy pocítí na vlastní kůži, že

zdání klame: ve skutečnosti za málo peněz nijak závratné množství hranolků nedostane.

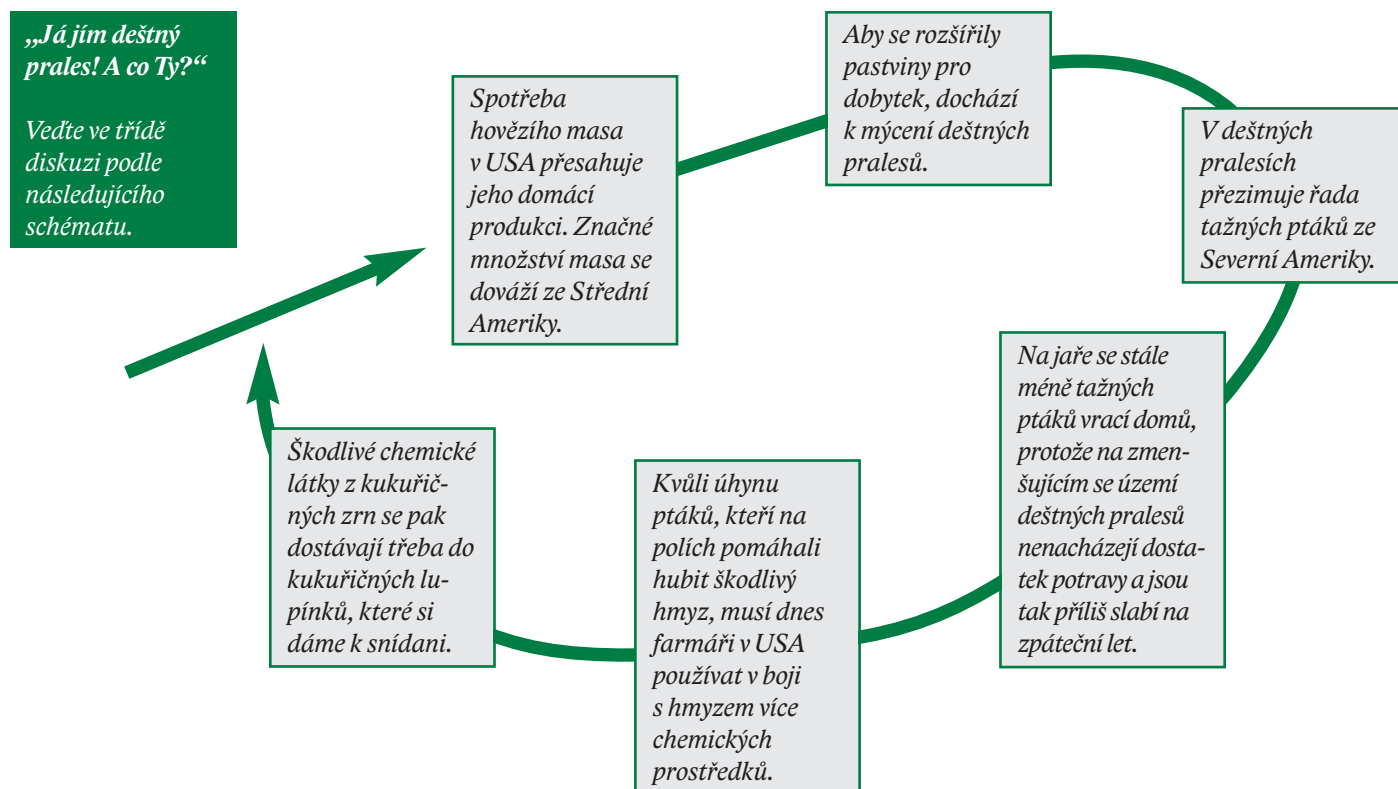
McDonald's vyvinul širokou paletu nástrojů, jak kontrolovat zaměstnance. Snadno proto získáte dojem, že cílem řetězců rychlého občerstvení je degradovat zaměstnance na úroveň dobře fungujících robotů.

Supermarkety zase přišly s novinkou, že si zákazníci u samoobslužných pokladen sami markují nakoupené zboží, takže už není zapotřebí „živého pokladníka“.

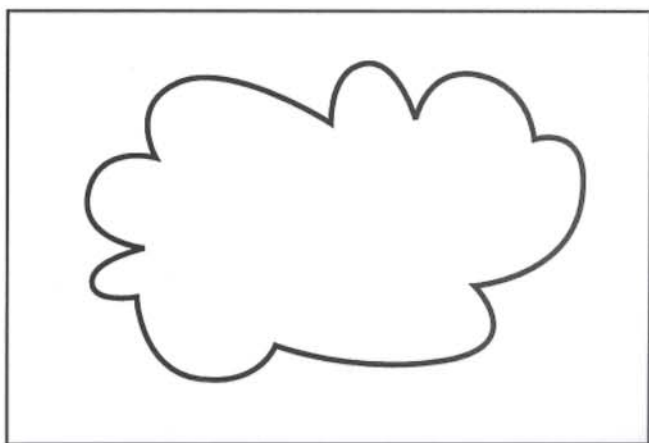
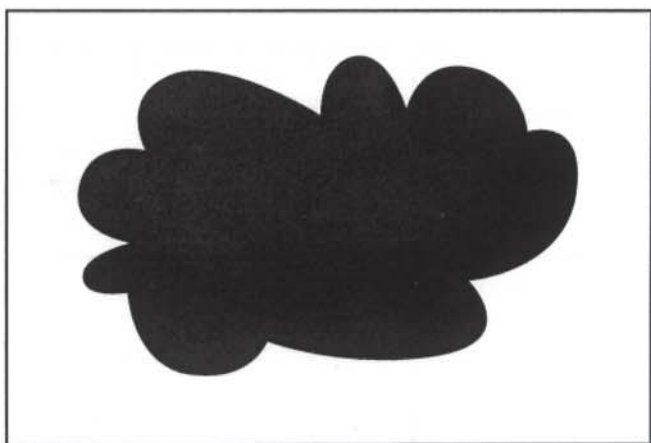
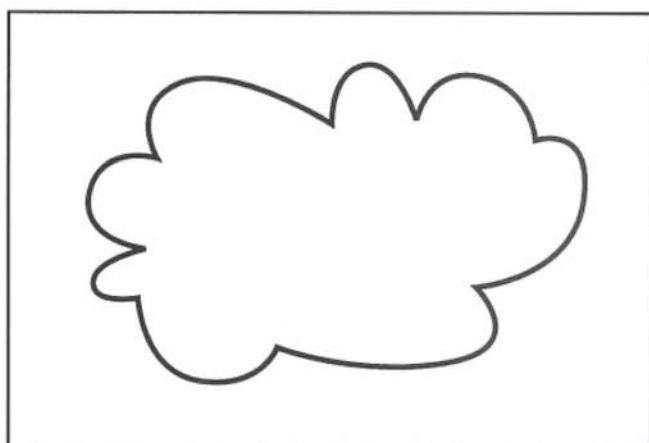
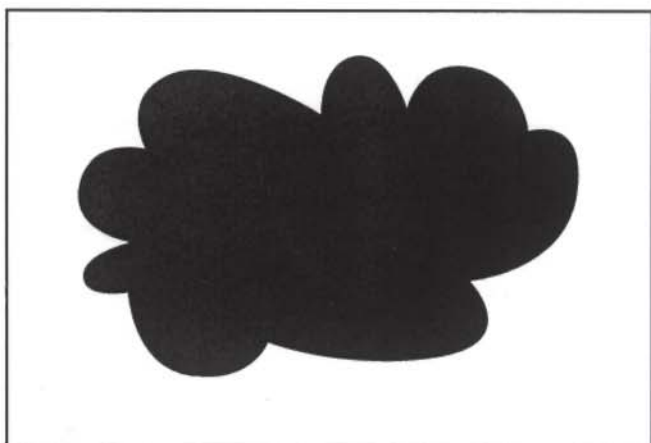
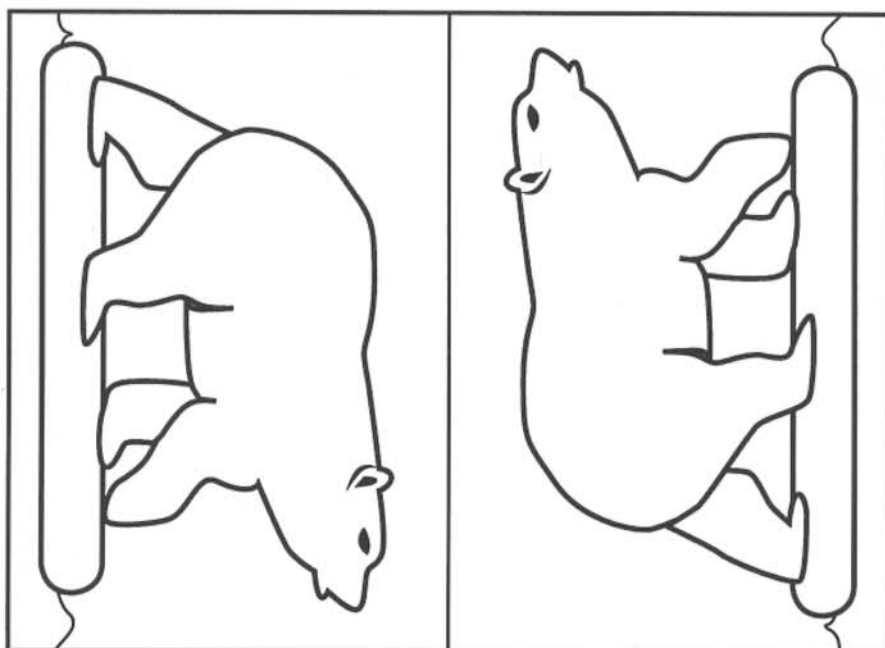
Dalším aspektem odlidšťování fast foodů je skutečnost, že se zde mezilidský kontakt postupně redukuje na minimum. Ve chvíli, kdy je veškeré vaření otázkou pouhého zmáčknutí knoflíku, stává se z kuchyně nepozorovaně vlastně taková čerpací stanice.

Vrchol iracionality mcdonaldizace pak může představovat reálná hrozba, že lidé ztratí nad celým systémem kontrolu a on pak začne ovládat je samotné. Řada oblastí našeho života již podobným racionalizačním systémům podléhá.

Georgie Ritzer, S. Fischer, 1995

Mračna se stahují

odkryté mraky				získání medvídci				závaží na ledové kře
sk. 1	sk. 2	sk. 3	sk. 4	sk. 1	sk. 2	sk. 3	sk. 4	
				2	2	2	2	přidat 4 závaží
				0	4	4	4	Přidat 3 závaží
				0	0	6	6	Přidat 2 závaží
				0	0	0	8	Přidat 1 závaží
				1	1	1	1	odebrat 1 závaží

Ideální turista či turistka

Směšný turista upoutá již zдалky vaši pozornost svým zevnějškem – legrační „víkendové“ oblečení, bledá kůže, tělnatá postava, někdy navíc do půli těla svlečená. Jeho celosvětově rozšířeným poznávacím znamením je fotoaparát pověšený kolem krku.

Naivní turistka toho zatím moc neprocestovala, nezná cizí jazyky, nikde se nevyzná, hloupě se vyptává a snadno se nechá napálit.

Organizovaný turista je naprosto nesamostatný, bez ostatních účastníků zájezdu a průvodce by byl naprosto ztracen. Cítí se dobře jen „ve stádu“ sobě rovných.

Ošklivá turistka se chová, jako by jí patřil celý svět, a dělá všechno, co má doma zakázáno.

Nekulturní turista se celou dovolenou povaluje na pláži, neprojevuje se bemenší zájem o navštívenou zemi či její obyvatele, zato (stejně jako doma) pořád kouká na televizi, hraje karty a cpe se smaženými řízký.

Bohatá turistka disponuje neomezenými finančními prostředky a dává to patřičně na odiv. Kupuje si, co se jí zlíbí, a nechává se obsluhovat jako královna.

Turista „vykořisťovatel“ si užívá na náklady cizích lidí i kultur a profituje z chudoby druhých.

Ekologicky zbedněný turista válcuje přírodu jak plechová lavina, zamořuje vzduch výfukovými plyny, podupe každé pole a louku, znečišťuje řeky, jezera i moře a devastuje krajinu.

Alternativní turistka se od ostatních turistů striktně distancuje. Protníká do nejdlejších, dosud nedotčených koutů navštívené země a bohužel tím připravuje cestu masovému turismu.

J. Krippendorf: Die Ferienmenschen. 1984

Jak zorganizovat výstavu?

Co potřebujeme?

- Dobrou organizaci, jasné rozdělení pracovních úkolů, spoustu informací a obrazového materiálu k danému tématu, bohatou fantazii při zpracovávání podkladů, příp. fotoaparát pro zdokumentování výstavy. Časová náročnost – několik setkání po 2 až 3 hodinách.
- Když se skupina žáků zabývá delší dobu jedním tématem, stojí za to uspořádat tematickou výstavu. Je to dobrý způsob, jak zveřejnit výsledky zkoumání a zároveň informovat lidi v blízkém okolí. V první řadě včas zajistěte vhodnou výstavní plochu. Chcete-li oslovit co možná nejširší publikum, zvolte hojně navštěvovaný prostor – pobočku banky, muzeum, volnočasové centrum mládeže, městský úřad a klidně i vlastní školu. V tomto případě se nabízí spojení výstavy s „Dnem otevřených dveří“.
- Vhodným tématem je takové téma, které je aktuální a/nebo se zabývá regionální problematikou.
- Informace a materiály získáte obvykle za minimální finanční náklady u příslušných organizací, zájmových spolků a obcí.

- Své poznatky prezentujte tak, aby se k návštěvníkovi výstavy dostaly v přiměřeném objemu, frekvenci a srozumitelné formě. Určitě jej bezhlavě nebombardujte informacemi, ať se vám v záplavě méně podstatných údajů neutopí jádro výpovědi. Nejdůležitější informace shrňte do několika krátkých, výstižných vět.
- Důležité je využít v expozici výrazné a atraktivní prvky, které upoutají pozornost i náhodných kolemjdoucích. Nejlépe se hodí krátké, pregnantní texty ilustrované fotografiemi, kresbami, kolážemi, mapkami, grafikami i trojrozměrnými modely, jichž se návštěvník může dotknout! Zkuste zařadit i zvukové nahrávky – například s rozhovorem na dané téma. Můžete také natočit krátké video nebo ve výstavních prostorách uspořádat panelovou diskuzi, na niž pozvete zástupce místního tisku.
- Ve spolupráci se žurnalisty propagujte výstavu v městském a oblastním zpravodaji, ve školních i církevních novinách, informujte prostřednictvím plakátů, letáčků i osobního pozvání. Vyhledejte si kontakty na lokální rádia, oslovte redaktory a navrhněte jim, aby o výstavě natočili reportáž.

Instrukce a zkušenosti

Přípravná fáze

- Formou brainstormingu shromážděte na velkém archu papíru co největší množství návrhů, vyzvěte všechny účastníky ke spontánnímu vyjádření nápadů a názorů. Na základě toho pak vedte diskuzi, během níž si účastníci ujasní konkrétní směřování a cíle výstavy. Stejně důležité je také položit si otázku, jak výstavu koncipovat.
- Před zahájením detailního plánování výstavy ještě promyslete, odkud lze získat informační a výstavní materiály.

Fáze plánování

- Když máte pohromadě všechny relevantní poznámky a hlediska, je na čase si ujasnit, jaké jsou časové a prostorové možnosti výstavy a jaké technické vybavení je k dispozici. Rozdělte skupinu účastníků do dvou až tříčlenných týmů.
- Každý tým se zaměří na jeden konkrétní aspekt. Sbírá k němu materiál, věnuje se jak obsahu, tak formám prezentace a zamyslí se nad tím, jakým způsobem oslovit veřejnost. Nejprve však každý

tým musí být zajedno v následující otázce: „Jaké má být poselství celé výstavy?“

- Jednou z možností, jak to trefně vyjádřit, je sepsat moderní pohádku, kterou daný tým společně vymyslí. Zájem veřejnosti upoutají také (auto)biografické příběhy sepsané formou krátkých, ilustrovaných povídek.
- V průběhu výstavy uspořádejte interview s odborníky, vyptávejte se hostů na jejich pohled na dané téma.

Sběrná fáze

- Informační materiály získáte od různých sdružení, zájmových organizací či ve veřejné knihovně. Vedte své svěřence k maximální aktivitě, pošlete je například na soukromou farmu či do firmy, která zaměstnává většinu obyvatel vašeho města.

Fáze realizace

- Shromážděné výstavní materiály rozmístěte v souladu s celkovou koncepcí, opatřete je popisky, instalujte vhodné osvětlení a ozvučení.

Imaginární výlet

„Uvolni se, posad se nebo si lehni na podlahu a zavři oči. – Pokojně dýchej a zklidni pomalu celé tělo. – Sediš v tiché místnosti, vnímáš důvěrně známé zvuky z okolí, slyšíš můj hlas. Ve své fantazii se vydáváš na dalekou cestu. – Představ si, že přímo před tebou přistála kosmická loď. Nastup do ní. – Loď se zvolna odpoutává od země. Díváš se z okénka. Budova školy se pod tebou postupně zmenšuje, teď už vidíš všechny domy ve městě a nyní už i okolní pole a lesy... (Doplňte jméno vaší obce) je stále menší a menší, vidíš řeky, velká města, hory, státy, celou Evropu. Na jihu se ukázalo Středomoří, rozeznáváš obrysy Itálie, Řecka i Turecka. – Vynořuje se Afrika, z výšky vidíš, jak rozsáhlé jsou její žluté pouště. – Kosmická loď právě dosáhla nejsvrchnější vrstvy zemské atmosféry a teď opouští svou rodnou planetu a letí vstříc černé temnotě. Země pod tebou se stále zmenšuje, připomíná sluncem ozářený míček uprostřed černého vesmíru. Odsud shora vypadá naše planeta překrásně a ty se začínáš těšit na návrat. Ale než se raketa obrátí na cestu zpět, kapitán se zeptá: Co bys chtěl té své Zemi popřát?“

- Jak dosáhnout toho, aby i za 1 000 let zářila do širého vesmíru tou krásnou modrou barvou?

- Jak lidé zacházejí s bohatstvím, které jim příroda nabízí?
- Jak se daří mořím, řekám, pitné vodě?
- Jaký osud čeká vzduch, půdu, lesy či ledovce?
- Jak lidé vycházejí se zvířaty? Jak se vede velrybám, mravencům i běláškům?

Představ si Zemi takovou, jakou by sis ji přál mít, na jaké bys chtěl žít. – Podívej se dolů, dobře si prohlédni Afriku, Ameriku, Evropu, Asii a Austrálii, na chvíli se zahleď do obličejů dospělých, dětí i stařečků. Co vidíš? Jak se vede zvířatům? Když už máš všechno prozkoumané, začne se raketa vracet zpět na Zemi. Kontinenty se zvětšují, rozeznáváš jednotlivé státy, přibližuje se Šumava, rozpoznáš i naše město a ...u! Kosmická loď přistála přímo přede dveřmi tvého domu. Obrazy té tvé vysněné Země ti zůstanou v paměti a můžeš si je ve své fantazii kdykoli znovu prohlédnout, protože máš svou raketu vždy k dispozici. Teď jen pomalu otevři oči, protáhni se a rozhlédni se kolem. Vyber si nějakého kamaráda do dvojice a vyprávějte si navzájem, co jste viděli.“

Zdroj: Feuerzaber und Weltenreise: Eine Welt für Kinder. 40 Bausteine für Globales Lernen

DOPORUČENÁ LITERATURA

V ČR dosud s podobnou tematikou vyšlo:

SVĚTLÍK, PAVEL, KOHOUTKOVÁ, IDA a SOUKUPOVÁ, VĚRA. *Zvědy ve vlastní zemi: křesťanské metodické listy, návody pro ekologickou práci s dětmi, příklady ekologických kázání, liturgie a písní*. Česká Skalice: A Rocha - Křesťané v ochraně přírody, 2003. 87 s. ISBN 80-239-2061-8.

JANČAŘÍKOVÁ, KATEŘINA. *Ekolístky: metodické listy Svatojánské koleje*. Praha: Svatojánská kolej – vyšší odborná škola pedagogická, 2004. 175 s. ISBN 80-239-3024-9.

OBSAH

Předmluva k českému vydání.....	2	Evangelia	29
Předmluva ke švýcarskému originálu.....	2	Ježíšovo zrození	29
Struktura příručky.....	2	Ježíšovo působení	29
Pentateuch	3	Ježíšovo znovuzrození	30
Počátky	3	Přirozený koloběh roku a církevní rok	30
Voda, zdroj života	3	Májová píšťalka	30
Hřích a pád	4	Vánoční šišky.....	31
Špinavá voda – čistá voda	4	Vánoce za 50 let.....	32
Žížala jako domácí zvíře	5	Barborky	32
Bio výroba nebo integrovaná produkce?.....	6	Věnec	33
Faraónův had	6	Vajíčko s překvapením.....	33
Knihy historické.....	7	Skutky apoštolů	34
Jozue	7	Na cestě do minulosti, do doby Skutků apoštolů,	
Rút	8	a po území, kde se jejich příběhy odehrávaly	34
Zavěšené vzpomínky	8	Poznávání neznámého Boha	34
Skládáme svět	9	Cestování s Duchem Svatým.....	35
Moc majetku	9	Shrnutí pro výuku	35
Job.....	10	V cestovní kanceláři.....	35
Jobovo utrpení – 3. kapitola	10	Audiovizuální prohlídka	36
Bůh mluví	10	Prázdninové sny	36
Interpretace.....	10	Listy apoštola Pavla	37
Život a smrt	11	Křehkost stvoření a nového stvoření v Kristu.....	38
Farma zvířat – proslov starého Majora	12	Fazolový experiment	38
Zvířata ve městě	13	Miničistička	39
Životní podmínky kuřete	13	Řeřichové zvířátko	40
Bytost z krabice	14	Silák fazole.....	41
Žalmy	14	Další listy Nového zákona.....	41
Přímá chvála stvoření	15	Pastorální epištoly	42
Řeč v obrazech	15	Zpráva na igelitové zástěře	42
Ekologie duše.....	15	A navzdory tomu	43
Mikrokosmos	16	Psaní dopisů	43
Dar kulinářského umění.....	16	Zjevení Janovo.....	44
Lesní obrázek	17	Zpustošená versus nedotčená příroda.....	44
Chvála stvoření ve skládačce	17	Nevykládejme devastaci životního prostředí	
Můj strom.....	18	jako předzvěst apokalypsy	44
Pavučina na papíře	20	Spoluurčování budoucnosti	45
Procházka s odborníky	20	Závěs přání.....	45
Procházka s odborníky	20	Zelená sci-fi.....	46
Prísloví, Kazatel, Píseň písní – Knihy moudrosti	21	Zdroje informací a inspirace.....	46
Prísloví	21	Přílohy	47
Kazatel.....	21	Naše planeta má novou občanskou společnost.....	47
Píseň písní	21	Morčata.....	47
Vzorce chování lidí a zvířat	22	Řeč starého Majora	48
Léčivá síla heřmánku.....	22	Kam s liškou	48
Získat ztracenou rovnováhu	23	Životní prostor kuřat chovaných v kleci (situace ve státech EU) ...	50
Knihy prorocké.....	23	Hrdinství	51
Kritika a následky jednání proti Boží vůli	24	Získat zpátky ztracenou soudnost	51
Následky vyjádřené v obrazech	24	Kvíz pro ochránce čisté vody	52
Přeneseno do našich časů	24	„Mcdonaldizace“ společnosti.....	52
Letní radovánky	25	Mračna se stahují	54
Po stopách vody.....	25	Ideální turista či turistka.....	55
Šťavnaté sousto nade vše?	26	Jak zorganizovat výstavu?	55
Vědět, chtít, moci nebo muset?.....	27	Imaginární výlet	56
Mračna se stahují	28	Doporučená literatura	56

Poznámky

This image shows a single sheet of white paper with horizontal green ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Příroda je boží dar
Katechetická příručka

Ze švýcarského originálu Bibel Umwelt Unterricht vydaného rex Verlag v Luzernu (<http://www.rex-verlag.ch/>)
a oeku Kirche und Umwelt v Bernu (<http://www.oeku.ch/>) v roce 2007 přeložila Lenka Pecharová

Autorka švýcarského originálu: Dorothea Loosli

Autor české předmluvy: Matúš Kocián

Redakce: Marek Drápal

Korektura biblických odkazů: Tomáš Molnár

Jazyková korektura: Eva Knechtlová

Sazba: Tomáš Vokatý

Vydalo občanské sdružení Česká křesťanská environmentální síť, <http://ckes.cz/>, jako svou 2. publikaci

Finanční podpora: Českobratrská církev evangelická, <http://www.e-cirkev.cz/>

Tisk: Arch-polygrafické práce, spol. s r. o.

Vydání první, Kokonín, 2014

ISBN 978-80-905268-1-5

©oeku Kirche und Umwelt, Bern, 2007

©rex Verlag, Luzern, 2007

©Česká křesťanská environmentální síť, Kokonín, 2014

Tato příručka Vás přiměje vypnout počítač a vzít děti do přírody, kde vám bude skvělým společníkem. Nabízí spoustu dobrých nápadů a rad, jak vést děti k ohleduplnému chování k přírodě. Společně se tak podíváte na svět očima vděčnosti vůči Stvořiteli.

Daniela Niemczykova
pastorační a misijní pracovník s dětmi ve Slezské církvi evangelické a. v.

Věřím, že příručka nalezne svoje místo a upotřebení všude tam, kde církev usiluje o vedení dětí a mladých lidí k odpovědnému životnímu stylu a ochraně Božího stvoření. Myslím, že náměty a nápady pro práci s dětmi, které příručka obsahuje, jsou s malými úpravami dobře využitelné jak v tradičním církevním prostředí, tak také na nejrůznějších táborech a akcích pro mládež.

Dušan Basil Švábeník
vedoucí dětských táborů Pravoslavné církve

Biblické svědectví nás učí, že celá země je Božím darem, který je člověk povolán spravovat a zachovávat. Environmentální katechetická příručka vede studenty nenásilným a teologicky i přírodovědně fundovaným způsobem k uvědomění si této spoluzodpovědnosti za Boží stvoření a tím i k bohatšímu a plnějšímu křesťanskému životu.

Petr Jan Vinš
bibliista a jáhen Starokatolické církve v ČR

Jako farářka věnující se i péči o děti a mládež velmi vítám vydání katechetické příručky Země je Boží dar. Tématu ochrany Země, ochrany Stvoření se systematická péče věnuje teprve posledních pár desítek let a v církvích spíše klademe důraz na znalost evangelia a duchovní formování dětí a mládeže, než abychom je také cíleně vedli k vnímání důležitosti environmentálních souvislostí. Příručka Země je Boží dar nám může ukázat cestu, jak snadno a zábavně děti a mládež vzdělávat k ochraně a respektu Bohem stvořené Země, tak, abychom z ní měli nejen užitek, ale byli schopni rozvíjet a chránit její bohatství v co nejširší míře.

Sandra Silná
*farářka Československé církve husitské a
generální sekretářka Ekumenické rady církví v ČR*

Když se mi dostala do rukou tato příručka, byla jsem velmi mile překvapena. Nic podobného jsem zatím neměla možnost číst. Jako učitelka základní školy jsem slova „environmentální výchova“ slyšela často. Nikdy mě však nenapadlo, jak úžasné se dá toto téma propojit s Božím slovem. Oceňuji krásnou přehlednost a systematickosti jednotlivých kapitol, které jsou plné zajímavých informací a inspirativních nápadů, dokonce i internetových odkazů. Navíc je vše členěno s ohledem na věk dětí. Pro mě samotnou byla četba této příručky obohacením. Mnohé otázky jsou výzvou k osobnímu zamyšlení a hledání. Člověk zjistí, kolik toho vlastně ještě neví:o)

Jitka Buchtová
pedagožka a vedoucí táborů Evangelické církve metodistické

Materiál na toto téma je pedagogicky velmi hodnotný. Přínosem je i grafické zpracování. Pokud mám něco vytknout, je to způsob řazení obsahu. Pedagog spíše využije tematické řazení, než biblické.

Tomáš Vágner
ředitel mateřské a základní školy Jednoty bratrské v Liberci

Jak už sám název příručky praví, příroda je Boží dar a jako s takovým bychom s ní měli zacházet. Příručka je vynikající projekt, ve kterém se učitelům nabízí velmi kreativní způsob, jak děti upozornit na to, že s tímto světem něco není v pořádku a že je na každém z nás, co s tím uděláme. Mnohé praktické ukázky pomohou dětem přemýšlet nad věcmi, které jsou v každodenním životě tak běžné, že si ani mnohý člověk neuvědomuje, jak jsou nebezpečné. Naučit děti přemýšlet nad důsledky našeho jednání a vážit si toho, co máme, je velká výzva. Je dobré vědět, že takováto pomůcka se nabízí pedagogům. Děti se mohou dozvědět, že to nejlepší, co v životě mohou udělat, je pevně se držet Božího Slova a s láskou a s rozumem ho uvádět do života.

Dana Navrátilová
vedoucí týmu pro práci s dětmi v Apoštolské církvi

Ač je naše země velmi malá, v environmentálně ekologickém vzdělávání patří k velmocem. A to již od počátku šedesátých let minulého století. (Závěský, Čerovský, časopis ABC atd.). Vynikající brožura sestry Amstutz však nyní zaplňuje určitou mezeru v biblicko-křesťanském pohledu. „Příroda je Boží dar“. Tohle potřebuji slyšet nejen děti, ale i my dospělí, kteří tuto prostou i vzácnou pravdu deseti leti sdílíme. Práce je systematicky hezky uspořádaná, čistá, podnětná pro hravou a kreativní práci v našich klubech, dorostech, nedělních školách. V A Rocha (Křesťané v ochraně přírody) ji budeme s radostí využívat. Pokusili jsme se totiž již v r.2003 o něco podobného a to s názvem „Zvědy ve vlastní zemi“. Toto aktuální dílko však v mnohém naši práci předčí. Díky všem za jeho přenesení i aktualizaci do prostoru „české kotliny“. Věříme, že jej zde sám Bůh požehná a to nejen v církvích, ale např. v mnoha českých a moravských ekologických centrech a také v profánních školách.

Pavel Světlík
*kazatel Církve bratrské
a ředitel A Rocha – Křesťané v ochraně přírody*

Kniha je velmi dobrou příručkou pedagogů, kteří chtějí podpořit proces environmentálního vzdělávání u dětí školního věku a poukázat na stvořitelské dílo Boha. Zážitky a znalosti v oblasti životního prostředí, které dítě získá v raném věku, se podílí na utváření pozitivního vnímání přírody. Tato publikace podporuje environmentální citění, pomáhá více porozumět přírodě a chránit ji. Učí děti vnímat krásy přírody a nacházet v nich útočiště před hektickým způsobem života. Publikace se zaměřuje na vztah člověka k Bohu, druhému člověku, k sobě a přirozenému prostředí, které člověka obklopuje, a které dostal za úkol od Stvořitele zpravovat. U dítěte environmentální výchova zakládá elementární povědomí o okolním světě, dění v něm, a o vlivu člověka na životní prostředí, což propojuje a ovlivňuje všechny stránky osobnosti. Správné environmentální citění tvoří základ pro otevřený a odpovědný postoj dítěte k životu ve všech jeho souvislostech. Didaktické uspořádání jednotlivých kapitol podporuje aktivní účast žáků ve výuce a bezprostřední výrazné zapojení do výukových aktivit, což směřuje k dosažení výchovně vzdělávacích cílů. Aktivizační metody kladou důraz na samostatné řešení problémů, týmovou práci, diskusi a spolupráci s pedagogem (katechetou), což vede nejen k vyšší participaci, ale ve výsledku i k uplatnění získaných znalostí a dovedností do praktického života. Úspěšná publikace nám ukazuje cestu, jak učit novou generaci, aby lépe porozuměla přírodě, jejichž součástí člověk je a bez ní je jeho existence na zemi nemožná, aby hledala a poznávala jejího Stvořitele.

Pavel Lazárek
římskokatolický kněz
a pedagog

Příručka Příroda je Boží dar má potenciál obohatit biblickou práci s dětmi o velmi důležitý rozměr – péči o Boží stvoření. Jsem si jista, že ji uvítají všichni, kdo v církvích s dětmi pracují. Dobře propracované návody na jednoduchou či složitější praktickou činnost mohou být využity v různých kontextech práce s dětmi, v rodinách, při výuce náboženství, ale také v rámci programu víkendovek nebo táborů pro děti i mládež. Přeji všem, kteří budou s publikací pracovat, hodně hezkých společných zážitků i rozhovorů o životním prostředí, o Božím stvoření.

Marie Ortová
předsedkyně odboru pro děti a mládež
Českobratrské církve evangelické

Kéž tato publikace otvírá mladým lidem oči, učí je oběti a altruismu, učí je rozlišovat dobro od zla a přispěje tak k hluboké morální proměně člověka z bezohledného sobeckého chamtívce v ušlechtilou bytost milující Stvořitele a všechno jeho stvoření. Je zapotřebí, aby stvoření, za které neseme před Bohem odpovědnost, bylo námi více chráněno a mohlo nás v naději následovat do věčného společenství lásky.

Matúš Kocian
římskokatolický kněz
a zoolog